

MANUÁL RAN

Reakce na teroristické bojovníky vracející se ze zahraničí a jejich rodiny

Zkratky

CVE	Boj proti násilnému extremismu
ERC22+	Zásady boje proti extrémnímu riziku 22 – Nástroj pro vyhodnocení rizika pro vládu Velké Británie
ESCN	Evropská strategická komunikační síť
FTF	Zahraníční terorističtí bojovníci
HCR-20	Nástroj pro vyhodnocení rizika (historické, objektivní, řízení rizik)
HTS	Haját Tahrír aš-Šám
IR46	Nástroj pro vyhodnocení rizik nizozemské policie
NGO	Nevládní organizace
PTSD	Posttraumatická stresová porucha
RAN	Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci
RAN CoE	Centrum excelence sítě pro zvyšování povědomí o radikalizaci
RAN H&SC	Zdravotní a sociální péče sítě pro zvyšování povědomí o radikalizaci (pracovní skupina)
RAN POL	Policejní a výkonné složky sítě pro zvyšování povědomí o radikalizaci (pracovní skupina)
RAN P&P	Vězeňská a probační služba sítě pro zvyšování povědomí o radikalizaci (pracovní skupina)
TRAP-18	Nástroj pro vyhodnocení rizik
VEO	Pachatel násilného extremismu
VERA-2	Nástroj pro vyhodnocení rizik

Autory tohoto manuálu jsou Marije Meines, Merel Molenkamp, Omar Ramadan a Magnus Ranstorp, —editorem je Nicola Davenport —z centra excelence RAN. Autoři by chtěli poděkovat řadě odborníků z praxe a národních tvůrců politiky, kteří sdíleli případové studie, tipy a postupy a další informace. Bez jejich podpory by vypracování tohoto manuálu nebylo možné.

Doporučení odborníků z praxe pro členské státy

Tento seznam doporučení odborníků z praxe využívá zkušeností odborníků z praxe a obsahuje opatření, která by podle názorů odborníků z praxe mohla usnadnit práci jejich kolegům. Smyslem je poskytnout národním orgánům další informace o potřebách a nápadech odborníků z praxe během revize stávajících přístupů a strategií ve světle výzev souvisejících s vracejícími se zahraničními teroristickými bojovníky (FTF) a jejich rodinami.

Doporučení odborníků z praxe k vyhodnocení rizik a spolupráci napříč orgány

- 1) Při přizpůsobování vyhodnocení specifickým potřebám navrátilců zvažte využití nástroje *RAN CoE Returnee 45*, který se zaměřuje na vyhodnocení motivů, odhodlání a rizik představovaných navrátilci, abyste:
  - a) zjistili, jestli může aktuálně používaný systém vyhodnocování rizik profitovat z tohoto nástroje RAN, nebo;
  - b) přizpůsobili nástroj RAN obsahující 45 ukazatelů místním okolnostem, pokud žádný strukturovaný nástroj pro vyhodnocování rizik zaveden není.
- 2) Protože Islámský stát (Daeš) a dost možná i další teroristické organizace vytvářejí osobní složky o schopnostech rekrutů, zvažte využití informací z těchto složek do navržené reakce na jednotlivé navrátilce.
- 3) V prvním kroku přizpůsobení reakce na jednotlivé navrátilce může být užitečné přihlídnout ke dvěma generacím navrátilců, ačkoli striktní rozdělení vhodné není:
  - a) v první generaci navrátilců převažovali muži a ti, které motivovaly k odchodu humanitární důvody a/nebo boj s Assadovým režimem. S určitými výraznými výjimkami jsou tyto lidé náchylnější vůči deziluzím, pravděpodobně jsou méně násilní a mají relativní volnost opustit území ovládané teroristy;
  - b) aktuální druhá generace navrátilců je zocelená bojem a ideologicky přesvědčená. Její příslušníci se museli na útěku vyhýbat všudypřítomnému dohledu Daeše a je možné, že se vrátili s násilným motivem ubližovat občanům EU.
- 4) Protože se (místní) policisté často dostávají do styku s těmito lidmi již v rané fázi, zvažte přijetí konkrétních akčních bodů pro policejní důstojníky řešící navrátilce, a to včetně:
  - a) účasti na řízení případů napříč orgány a zakládání spisů ke všem osobám, které odešly, než aby se čekalo na jejich návrat;
  - b) povědomí o postupech ochrany dětí a řešení zneužívání dětí;
  - c) testování protokolů pro sdílení informací s partnery ve scénářích zahrnujících navrátilce;
  - d) stanovení policejního specialisty, se kterým se mohou radit ostatní praktici v první linii;
  - e) spolupráce s rodinnými pracovníky při jednání s rodinami, a to zejména při návštěvách v domácnostech, ze kterých někdo odešel, protože se tím usnadní jednání ve chvíli, kdy se daná osoba vrátí.
- 5) Zvažte vytvoření speciálního kontaktního místa nebo specializované jednotky na národní úrovni, případně jmenování koordinátora pro navrátilce, aby se zajistila soudržnost zásad a opatření napříč

státními orgány a aby se usnadnila spolupráce a informační výměna s místními koordinátory napříč orgány.

- 6) Revidujte a — dle vhodnosti — adaptujte programy, metody a intervence, které se aktuálně používají, za účelem reintegrace radikalizovaných osob, než abyste vytvářeli nové metody pouze pro navrátilce; přizpůsobení intervencí, jejichž efektivita se prokázala ve srovnatelných podmínkách, přinese rychlou přidanou hodnotu ve srovnání se zcela novými programy.

Doporučení odborníků z praxe ke stíhání a věznění

- 7) Investujte do resocializace usvědčených navrátilců, dokud jsou stále ještě ve vězení, aby se snížilo riziko recidivy násilného extremismu.
- 8) Resocializace by měla být pokud možno zahájena už před soudním řízením, ať už ve vazbě, nebo v místním prostředí. Spolupráce ze strany FTF, kteří se vrátili, na resocializaci ještě před vynesením rozsudku může být obtížná, protože spolupráce může být vnímána jako přiznání viny.
- 9) Aby se zabránilo dlouhodobým negativním dopadům těžkého žaláře na málo rizikové navrátilce, je třeba přijímat na míru šitá rozhodnutí a opatření ohledně umístění a návratu do běžného života s přihlédnutím k odlišným profilům jednotlivých navrátilců a řešených zločinů.
- 10) Zvažte umístování navrátilců do konkrétních věznic — v souladu s nálezy specializovaného vyhodnocení rizik — na základě:
  - a) možností věznice zajistit různé intervence nutné k tomu, aby se navrátilce mohl vrátit do běžného života;
  - b) míry možnosti interinstitucionální spolupráce mezi věznicí a dalšími orgány;
  - c) dynamiky populace vězňů a věznice (např. pokud má navrátilce postavení hrdiny, nebo pokud je šikanován, může to ovlivnit proces návratu do běžného života a je třeba zvážit převoz).
- 11) Zvažte vytvoření struktury pro sdílení informací pro případy navrátilců, které umožní vězeňským a probačním službám získat dostatečné informace o situaci a okolnostech, ve kterých navrátilce žil a o potenciálních bezpečnostních rizicích, které může představovat pro populaci a zaměstnance věznice, případně pro širší komunitu v případě podmíněného propuštění. Tyto informace mohou také posloužit při implementaci vylepšených rehabilitačních programů.
- 12) Revidujte služby náboženské podpory ve výkonu trestu a v podmínce, protože mnoho navrátilců touží žít náboženským životem. Této skutečnosti se dá využít pozitivním způsobem při vrácení navrátilců do běžného života. Je třeba zajistit dostatečné zdroje schopných, vyškolených a důvěryhodných kaplanů, náboženských materiálů a kurzů.
- 13) Umožněte vývoj školicích modulů pro zaměstnance (přímo) pracující s navrátilci, které usnadní práci soudní, vězeňské a probační službě. Tyto materiály by měly obsahovat:
  - a) informace o situacích, kterým byli navrátilci vystaveni;
  - b) informace o specializovaném vyhodnocování rizik, způsobu interpretace těchto vyhodnocení a jejich převodu do každodenní praxe;
  - c) informace o traumatech a o tom, jak vyvážit potřebu získávat informace s potřebou udržovat emocionální a mentální stabilitu navrátilce ve stabilním stavu;
  - d) informace o právních rámcích a strukturách pro sdílení informací týkajících se navrátilců.

Doporučení odborníků z praxe ohledně resocializace navrátilců do společnosti

- 14) Informujte místní orgány a zapojte je do procesu přípravy na návrat FTF do místního prostředí. Pokud se v komunitách nachází velký počet FTF, zvažte přemístění navrátilců, a to buď v rámci obcí a krajů, nebo i mezi nimi, protože výskyt navrátilců v rámci jedné (malé) komunity ztěžuje jejich návrat do běžného života.
- 15) Zvažte doplnění politiky trestního soudnictví o prostředky pro resocializaci navrátilců, u kterých není možné trestní stíhání (např. kvůli nedostatku důkazů nebo kvůli nízkému věku).
- 16) Když zahrneme všechny relevantní činitele do komplexních snah o resocializaci a reintegraci navrátilců tak, jak se doporučuje, místní a regionální orgány jsou při koordinaci tohoto interinstitucionálního přístupu patrně nejvhodnější.
- 17) Zapojte odborníky z praxe z oblasti duševního zdraví do rychlého screeningu po návratu i do případné léčby. Je třeba vzít v úvahu, že navrátilci nemusí být pouze pachatelé násilí, ale také jeho oběťmi, a to včetně znásilnění, bití a mučení. Kromě PTSD lze očekávat také pocity zrady a rozčarování.
- 18) Identifikujte, zda děti doprovázející vracející se dospělé osoby, nebo — v případě, že děti zůstaly na území EU, — budou ovlivněny návratem jednoho nebo dokonce obou svých rodičů.
- 19) Pamatujte, že řada navrátilců, — i těch, kteří se přímo nezapojili do zločinného chování, — může silně podporovat ideologie jdoucí proti odpadlíkům od víry, příslušníkům jiných náboženství, takzvaným bezvěrcům, právům žen či dokonce evropské společnosti jako celku. Většina těchto osob byla vystavena tvrdé indoktrinaci. U osob, které vykazují takto silná přesvědčení, zvažte využívání dialogu, mentoringu a dalších technik.
- 20) Zvažte, zda by reintegrace navrátilců měla zahrnovat asistenci s praktickými záležitostmi, například se vzděláváním, zaměstnaností a péčí o domácnost, protože se tím může usnadnit návrat do běžného života.
- 21) Vyhodnoťte, zda lze rodiny FTF zahrnout do reintegrace jejich příbuzných, a to ideálně ještě před jejich návratem. V případě, že rodiny samotné nepodporují extremistické ideologie, je jejich přínos v integračním úsilí velmi cenný.
- 22) Vzhledem ke skutečnosti, že rodiny a nejbližší sociální síť navrátilců je řešenými událostmi silně zasažena, je nutné zvážit poskytnutí další podpory těmto rodinám ve formě zapojení dalších struktur, například skupin lidí stejného postavení, psychologické podpory a ideologické nebo teologické podpory. Tato podpora má za cíl vytvořit odolné rodinné prostředí, které zabrání dalšímu zapojení do extremistické činnosti a do činnosti teroristických skupin.

Doporučení odborníků z praxe ohledně dětských navrátilců

Když vezmeme v úvahu nutnost poskytnutí okamžité péče a podpory a také dlouhodobého přístupu při zajišťování rehabilitace a reintegrace dětských navrátilců do společností v EU,

- 23) zvažte, zda odborníkům z praxe neposkytnout právní poradenství ohledně jednání s dětskými navrátilci. Obzvláště pokud existují obavy, že se dítě v zahraničí zapojilo do trestné činnosti, je třeba věnovat zvláštní pozornost dilematu oběti a pachatele, sdělování informací o případech dětských navrátilců, aplikaci legislativy na mladistvé v konkrétních případech a využití alternativních trestů prostřednictvím rehabilitačních a regeneračních programů.

- 24) Zvažte provedení revize stávající odbornosti ohledně rehabilitace dětských navrátilců. Měly by být k dispozici alespoň tyto odbornosti: děti z konfliktních / válečných zón, radikalizace a extremismus, léčení traumat, právní záležitosti dětí, služby ochrany dětí, vývoj dětí.
- 25) Za účelem vypracování koherentní a efektivní reakce na dětské navrátilce je možné zvážit vytvoření specializovaného nástroje pro vyhodnocení rizik a potřeb dětských navrátilců. Tento nástroj by se mohl využívat na širší cílovou skupinu dětí, které byly radikalizovány, nebo jsou vůči radikalizaci náchylné. Každý hodnoticí nástroj musí brát v potaz vývojové fáze dítěte. Přizpůsobení hodnoticího nástroje původně určeného pro dospělé pravděpodobně nebude stačit.
- 26) Zjistěte, jak se s dětskými navrátilci dokáží vypořádat existující interinstitucionální struktury. Při poskytování hloubkového poradenství mohou sehrát roli organizace se zkušenostmi s podporou zranitelných dětí.
- 27) Zajistěte dostatečné proškolení odborníků z praxe, které se zabývají dětskými navrátilci. Tyto moduly mohou být součástí existujícího školení pro zajišťování povědomí nebo odbornosti v oblasti prevence a boje s radikalizací. K dispozici mají být alespoň dvě úrovně školení:
- Školení pro zvyšování povědomí pro odborníky z praxe v (přímém) kontaktu s dětskými navrátilci (např. učitelé na školách, sociální pracovníci, členové zájmových organizací). Toto základní školení by mělo minimálně zahrnovat:
    - informace o situaci v Sýrii a Iráku, které byly tyto děti vystaveny;
    - základní povědomí o prožitých traumatech; základní povědomí o reakcích na konkrétní chování dětského navrátilce;
    - Informace o tom, jak hlásit problémové znaky a kde žádat o další podporu.
  - Hloubkové školení a schůzky k vzájemnému učení pro odborníky z praxe, kteří se přímo a blíže setkávají s případy dětských navrátilců (např. služby ochrany dětí, profesionálové pro podporu rodiny, místní policejní důstojníci, psychologové). Toto hloubkové školení by mohlo obsahovat lekce o pěstounské péči a reintegraci do škol.

Doporučení odborníků z praxe týkající se průřezových témat (gender a komunikace)

- 28) Zvažte doplnění reintegračních reakcí pro mužské navrátilce — s přihlédnutím k trestní minulosti, nízké kontrole pohnutek a sklonům k násilí — o specializované reakce pro ženské navrátilce. Mnoho žen bylo naverbováno proto, aby plnily jiné úlohy než muži (např. úlohy manželek nebo matek), ale je možné, že došlo k jejich zapojení do různých forem násilí (např. vynucování chování podle přísných pravidel teroristické skupiny v rámci takzvaných „brigád Al-Khansaa“). Toto přizpůsobení zvyšuje účinnost vyhodnocování rizik a reintegračního procesu.
- 29) Vezměte na vědomí, že reintegrace matek, kterým se podařilo vrátit s malými dětmi, silně závisí na jejich strachu ze ztráty dětí kvůli opatřením na ochranu dětí. Z tohoto důvodu zvažte, zda ponechání dětí v péči nepodmínit spolupráci v reintegračním procesu.
- 30) V rámci boje s tvrzením teroristů, že navrátilce čeká v zemích EU velmi špatné zacházení, uvěznění bez spravedlivého soudu, dlouhé výslechy a nepřijetí (opětovné) ze strany společnosti zvažte, zda nepoložit důraz na vládu zákona a na právo na zdravotní péči a vzdělání, kterého se navrátilcům dostane. Protože většina navrátilců před návratem kontaktuje svou rodinu, rodinní příslušníci mají velmi dobrou možnost toto sdělení předat. Zvažte informování odborníků z oblasti rodinné podpory ohledně aktuálních

právních a rehabilitačních postupů a důsledků pro navrátilce, aby pak mohli rodinám předat správné informace.

- 31) Očekávejte, že reintegraci navrátilců bude komplikovat nedůvěra, nepřátelství, stigmatizace a izolace. Zvažte řešení těchto výzev dostatečnou komunikací reakčních strategií.
- 32) Očekávejte, že zprávy v médiích (a na sociálních sítích) budou mít vliv na otevřenost společnosti k reintegraci navrátilců. Z tohoto důvodu zvažte přípravu (místní) komunikační strategie, a to ideálně ještě před návratem navrátilců do místní komunity.
- 33) Při komunikaci s navrátilci, jejich rodinami a také přijímajícími společnostmi se řiďte strategií, která je realistická a transparentní ohledně důsledků a situací, do kterých se navrátilce po svém návratu dostane, a to včetně trestního stíhání, monitorování, věznění a zásahů orgánů činných v ochraně dětí.

Vracející se FTF Zahraniční terorističtí bojovníci

FTF v číslech
Více než **42 000** zahraničních teroristických bojovníků z více než **120** zemí vstoupilo mezi lety **2011** a **2016** do teroristických organizací. Z toho přibližně **5 000** přišlo z Evropy. Odchody vyvrcholily v roce **2015**, od té doby poklesly.

Kdo jsou navrátilci?
Jsou různé národnosti, etnického původu, věku i pohlaví
Všichni prožili trauma a mají emocionální/psychické problémy

Muži Vyšší riziko bojových zkušeností a dovedností Často zapojeni do válečných zvěrstev Různé role na teroristicky ovládaném území	Ženy Rodinná role a matky budoucích vojáků Poháněny pocitem smysluplnosti a svou rolí v budování „chalífátu“ Zapojeny do verbování, indoktrinace dětí a dalších osob	Děti Intenzivní ideologické indoktrinace díky vzdělávání a socializaci Od 9 let verbování do boje a dalších násilných aktivit Výrazně traumatizované

#RANreturnees

Proč se vrací?

Rozčarování /
lítost

Stále silné ideologické
přesvědčení, touha po lepších
životních podmínkách
(oportunismus)

Vyslání k provedení
útoků (nebo mají
pocit, že mohou pro věc
udělat více Evropě
než v Sýrii/Iráku)

Zajati a vráceni
proti své vůli

Klíčové akce ke zvažení

Celkový přístup

Přístup přizpůsobený
na míru navrátilci

Zavedení koordinačních
mechanismů napříč
vládními agenturami

Okamžité vyhodnocení
rizika

Interinstitucionální
řízení případu

(Místní) komunikační
strategie

Intervenční
akční plán

Scénáře

Trestní stíhání

- Proritní je resocializace a reintegrace během uvěznění / probace
- Vyškolení specializovaných odborníků
- Přizpůsobené umístění do věznice a možnosti přesunu

Bez trestního stíhání / resocializace

- Pokud možno budování vztahů a podpora rodiny navrátilce
- Informace a/nebo školení pro všechny v kontaktu s navrátilci
- Holistický přístup k mentoringu, léčba (duševního stavu) a praktická podpora

Děti

- Zaměření na co možná nejrychlejší normalizaci a resocializaci
- Vypracování přehledu expertních znalostí zaměřených na traumata a inkontinenci dětí
- Vyškolení odborníků z praxe pracujících s navrátilci z řad dětí

Dospělí

Obsah

Doporučení odborníků z praxe pro členské státy.....	4
1 Úvod k tomuto manuálu.....	14
1.1 Manuál pro odborníky z praxe, doporučení odborníků z praxe pro tvůrce politik	15
1.2 Struktura manuálu.....	16
2 Navrátilci z řad FTF: fakta, čísla a profily	19
Zahraníční terorističtí bojovníci (FTF).....	19
2.1 Fakta a čísla.....	19
2.2 Verbování, motivace a životní podmínky	20
2.2.1 Verbování a cestování	20
2.2.2 Motivace k cestě (<i>hidžra</i>)	21
2.2.3 Zkušenosti z bojiště	23
2.2.4 Návrat do Evropy	23
2.3 Různé profily navrátilců z řad FTF.....	25
2.3.1 Různé generace	25
2.3.2 Rozdíly mezi muži, ženami a dětmi.....	26
2.3.3 Různé motivy pro návrat	29
2.4 Problémy navrátilců z řad zahraničních teroristických bojovníků.....	29
3 Prověřování a vyhodnocení rizik	31
3.1.1 Po odjezdu do Sýrie / okamžité přípravy na návrat.....	31
3.1.2 Konkrétní akční body pro policejní důstojníky řešící navrátilce	32
3.1.3 Navrátilci na cestě a přicházející domů	33
3.2 Nástroj pro vyhodnocování rizik pro násilný extremismus	34
3.2.1 RAN CoE Returnee 45	35
4 Interinstitucionální dohoda na intervencích	38
4.1 Koordinace na národní úrovni	38
4.2 Interinstitucionální proces na místní nebo regionální úrovni	39
5 Cesta s trestním stíháním	43
5.1 Obecný přehled a problémy	43
5.1.1 Specifické problémy navrátilců.....	43
5.2 Obecné zásady z perspektivy věznice.....	45

5.3	Konkrétní metody a intervenční modely v prostředí věznice	45
5.3.1	Bezpečnostní metody a intervence	46
5.3.2	Rehabilitace a integrace: metody a intervence	48
5.4	Obecné zásady z perspektivy probační služby.....	54
5.5	Metody a intervenční modely v probačním prostředí.....	54
6	Cesta bez odsouzení / Resocializace.....	60
6.1	Úvod	60
6.1.1	Obecný přehled	60
6.1.2	Čtyři základní principy resocializace a reintegrace navrátilců	60
6.2	Konkrétní metody a intervenční modely	63
6.2.1	Reakce rodinné podpory	63
6.2.2	Mentoring a poradenství.....	68
6.2.3	Reakce na duševní zdraví.....	72
6.2.4	Praktické reakce.....	75
7	Navrátilci z řad dětí.....	77
7.1	Obecný přehled	77
7.2	Obecné zásady pro práci s navrátilci z řad dětí	78
7.3	Reakční strategie na navrátilce z řad dětí.....	80
7.4	Metody a intervence	82
7.4.1	Právní reakce a ochrana dětí	82
7.4.2	Vyhodnocení rizik a potřeb.....	85
7.4.3	Umístění a životní podmínky	86
7.4.4	Rodinná podpora	87
7.4.5	Role (mateřských) škol.....	87
7.4.6	Praxe s přihlédnutím k traumatům.....	89
7.4.7	Řešení extremistické ideologie.....	90
7.4.8	Tvorba kapacit pro řešení dětských navrátilců.....	91
8.	Průřezové problémy	92
8.1	Genderové rozlišení.....	92
8.2	Problémy s komunikací a vyvracení lživých informací.....	93
8.2.1	Místní komunikační strategie	93

8.2.2	Komunikace ohledně návratu.....	95
9.	Zdroje.....	97
Příloha 1:	Nástroj pro vyhodnocení rizik	100

1 Úvod k tomuto manuálu

Tento manuál nastiňuje reakce na zahraniční teroristické bojovníky (FTF) a jejich rodiny, kteří se vrací, nebo kteří se chtějí vrátit, do svých domovských zemí v Evropské unii z teroristických konfliktních oblastí, například ze Sýrie nebo Iráku.¹ Termín „navrátilce“ v rámci tohoto manuálu označuje FTF a jejich rodiny (ženy a děti).

Tento manuál obsahuje hlavně reakce z pohledu odborníků z praxe a musí být považován za součást širší sady reakcí na vracející se zahraniční teroristické bojovníky (včetně opatření se zaměřením na bezpečnost, například v oblasti trestního práva nebo administrativních opatření).

Při jednáních s vracejícími se FTF a jejich rodinami je základním předpokladem zajištění bezpečnosti. Jednotlivé navržené zásahy proto obsahují jasně stanovený bezpečnostní aspekt (např. v rámci interinstitucionálních týmů). Vyhodnocování rizik je vhodným nástrojem ke stanovení bezpečnostních rizik a vytvoření nejvhodnějších zmírňujících opatření. Úzká spolupráce mezi praktiky na základní úrovni a relevantními veřejnými činiteli, včetně výkonné moci, by měla prostřednictvím vhodných kanálů zajistit komunikaci bezpečnostních rizik.

Tento manuál stanovuje obecné postupy, které je nutné přizpůsobit konkrétní situaci v jednotlivých členských státech EU s přihlédnutím k tomu, že se kompetence a struktury v národních, regionálních a místních samosprávách liší.

Evropští občané, kteří odcestovali do Sýrie, Iráku a dalších válečných zón, kde převzali kontrolu teroristé, se nyní vrací zpátky. V posledních měsících se Daeš v Sýrii a Iráku dostal pod setrvalý vojenský tlak a přišel o území, lídry, lidské síly i zásobovací trasy. V případě vojenské porážky nebo zhroucení „chalífátu“ Daeš se může počet FTF vracejících se do Evropy (zejména do Rakouska, Belgie, Dánska, Francie, Finska, Nizozemska, Švédska a Velké Británie) zvýšit. Přestože je těžké odhadovat, jak se bude situace vyvíjet, většina zasažených členských států EU očekává pomalý, ale setrvalý nárůst navrátilců. Návrat velkého počtu lidí najednou se neočekává. Tito lidé budou mít různou minulost a velká část navrátilců bude tvořena ženami a dětmi.

Vypořádání se s těmito navrátilci je složitým problémem a je vysokou prioritou řady vlád a místních samospráv. Přestože se mohou legislativní rámce a politické možnosti mezi členskými zeměmi lišit, jsou některé problémy způsobené navrátilci všude stejné a zároveň existují běžné způsoby, jak se s nimi vypořádat. To vše si popíšeme v tomto manuálu.

Během konference na vysoké úrovni (HLC) RAN konané 9. listopadu 2016 byly výzvy týkající se navrátilců FTF řešeny komisařem pro migraci, vnitřní věci a občanství — Dimitrisem Avramopoulosem a komisařem pro bezpečnostní unii — Sirem Julianem Kingem. Tito komisaři zdůraznili potřebu, aby evropští odborníci z praxe, tvůrci politik a výzkumníci navrhli a sdíleli vhodné reakce na tuto výzvu.

---

¹ Mnoho reakcí popsaných v tomto manuálu lze použít i při řešení dalších bývalých (teroristických) zahraničních bojovníků.

Další materiály: Zpráva HLC RAN

Tato [ex-post zpráva](#) obsahuje další informace o diskusích během HLC RAN, kde se řešili navrátilci z řad FTF, zejména pak dětští navrátilci. Tématem byla také polarizace.

Od listopadu 2016 centrum excelence RAN uspořádalo více než dvanáct schůzí s odborníky z praxe na téma navrátilců z řad FTF. Během setkání pracovních skupin RAN se dané téma probíralo z mnoha perspektiv a expertních oblastí: policie, místní orgány, vzdělávání, vězeňství a probace, mládež, rodina a komunity, opouštění, zdravotní a sociální péče. Výzvy a reakce byly také probírány z perspektivy různých členských států Evropské unie v rámci Sítě tvůrců národních preventivních politik² a řídicího výboru RAN CoE³. Evropská strategická komunikační síť (ESCN)⁴ poskytla vstupy a sdílela expertní názory na strategickou komunikaci a komunikační strategie. Odborníci z praxe z většiny dotčených členských států EU sdíleli podrobnosti o případech navrátilců a podělili se o získané poznatky. Tyto případy jsou využity k poskytnutí kontextu k tipům a radám uvedeným v tomto manuálu. Dále pak byla při přípravě tohoto manuálu použita a prostudována řada národních, evropských a mezinárodních zdrojů. Tento dokument je vrcholem všech zmíněných snah a poznatků.

1.1 Manuál pro odborníky z praxe, doporučení odborníků z praxe pro tvůrce politik

Tento manuál je určen primárně pro odborníky z praxe v první linii, tedy pro sociální pracovníky, zdravotníky, učitele nebo policisty a pracovníky věznic, kteří se setkávají s navrátilci tváří v tvář a na místní úrovni. Manuál stanovuje řídicí principy, podrobné popisy, metody a intervence, které lze využít k reakcím na navrátilce. Odborníci z praxe, kteří si tento manuál budou číst, si mohou prostudovat také:

- **Případové studie:** Odborníci z praxe ze zemí EU sdíleli konkrétní zkušenosti a poučení získaná ze styků s navrátilci. RAN využil tyto informace k vytvoření případových studií, které ilustrují výroky obsažené v tomto manuálu a poskytují bližší vhled do (často složité a komplexní) reality každodenních jednání s navrátilci.
- **Opatření v akci:** Jsou uvedeny příklady konkrétních postupů, které se používají napříč EU, s poukazem na další informace týkající se těchto praktik. Mnoho z nich je také součástí Souhrnu postupů RAN, který má inspirovat odborníky při jejich každodenní práci.
- **Další materiály:** Témata a problémy řešené v tomto manuálu byly zkoumány do hloubky, analyzovány a zpracovány ze strany RAN CoE a také ze strany dalších mezinárodních a národních organizací. Odkazy na tyto další materiály jsou zahrnuty v textu pro odborníky z praxe, kteří hledají hlubší a podrobnější informace o konkrétních problémech.

---

² Sít tvůrců národních preventivních politik je sítí národních tvůrců politik specializovaných na prevenci radikalizace a násilného extremismu z 28 členských států EU. Sítí zaštiťuje generální ředitelství pro migraci a vnitřní věci Evropské komise (DG HOME).

³ Řídicí výbor RAN je tvořen zástupci pracovních skupin RAN a DG HOME.

⁴ Evropská strategická komunikační síť (ESCN) je sítí 26 zemí, které spolupracují na sdílení analýz, osvědčených postupů a myšlenek ohledně využívání strategické komunikace v boji s násilným extremismem (CVE).

Smyslem tohoto manuálu je poskytnout národním orgánům další informace o potřebách a nápadech odborníků z praxe během revize stávajících přístupů a strategií ve světle výzev souvisejících s vracejícími se FTF. Seznam doporučení odborníků z praxe pro členské státy je uveden na začátku manuálu.

1.2 Struktura manuálu

Manuál je tvořen osmi kapitolami, kterým předchází kontrolní seznam doporučení pro členské státy.

- Doporučení odborníků z praxe pro členské státy
- Kapitola 1 Úvod k tomuto manuálu
- Kapitola 2 Navrátilci z řad FTF: fakta, čísla a profily:
- Kapitola 3 Prověřování a vyhodnocení rizik
- Kapitola 4 Interinstitucionální dohoda na intervencích
- Kapitola 5 Trestní stíhání
- Kapitola 6 Nestíhání a resocializace
- Kapitola 7 Děťští navrátilci
- Kapitola 8 Průřezové problémy: gender a komunikace

Kapitola 2 poskytuje přehled o rozsahu problému FTF napříč jednotlivými členskými státy EU, krátký vhled do toho, co motivuje zahraniční bojovníky k odchodu a kontext, v jakém se navrátilci z řad FTF vracejí.

Kapitoly 3 až 6 popisují různé scénáře při řešení vracejících se FTF. Kvůli přehlednosti bylo použito logické řazení. Ve skutečnosti některé kroky budou probíhat současně.

Když dorazí navrátilce, národní a/nebo místní orgány už ho/ji budou očekávat díky informacím přijatým od policejních nebo bezpečnostních nebo informačních agentur, díky informacím z jiných vládních nebo diplomatických zdrojů, nebo budou příslušné orgány informovány krátce po návratu FTF díky místním samosprávám, terénním pracovníkům, rodinným příslušníkům nebo samotnými FTF. K vyhodnocení potenciálního rizika a případné nutnosti trestního stíhání je nutné provést vyhodnocení informačních zdrojů a policejního vyšetřování (**kapitola 3**).

Souběžně s touto činností je zapotřebí koordinace na národní i místní úrovni za účelem podpory interinstitucionálního intervenčního plánu pro reintegraci navrátilce do společnosti (a to buď okamžitě, nebo po skončení trestu), čímž se minimalizuje potenciální riziko, které navrátilce představuje. Měl by být také informován interinstitucionální tým z domovského města navrátilce, který by se měl pustit do příprav své reakce (**kapitola 4**).

Navrátilce může být trestně stíhán, uvězněn a propuštěn (na podmínku), nebo může dostat trest obecně prospěšných prací (na podmínku) (**kapitola 5**). Je také možné, že navrátilce nebude stíhán vůbec a s resocializací bude možné začít okamžitě (**kapitola 6**).

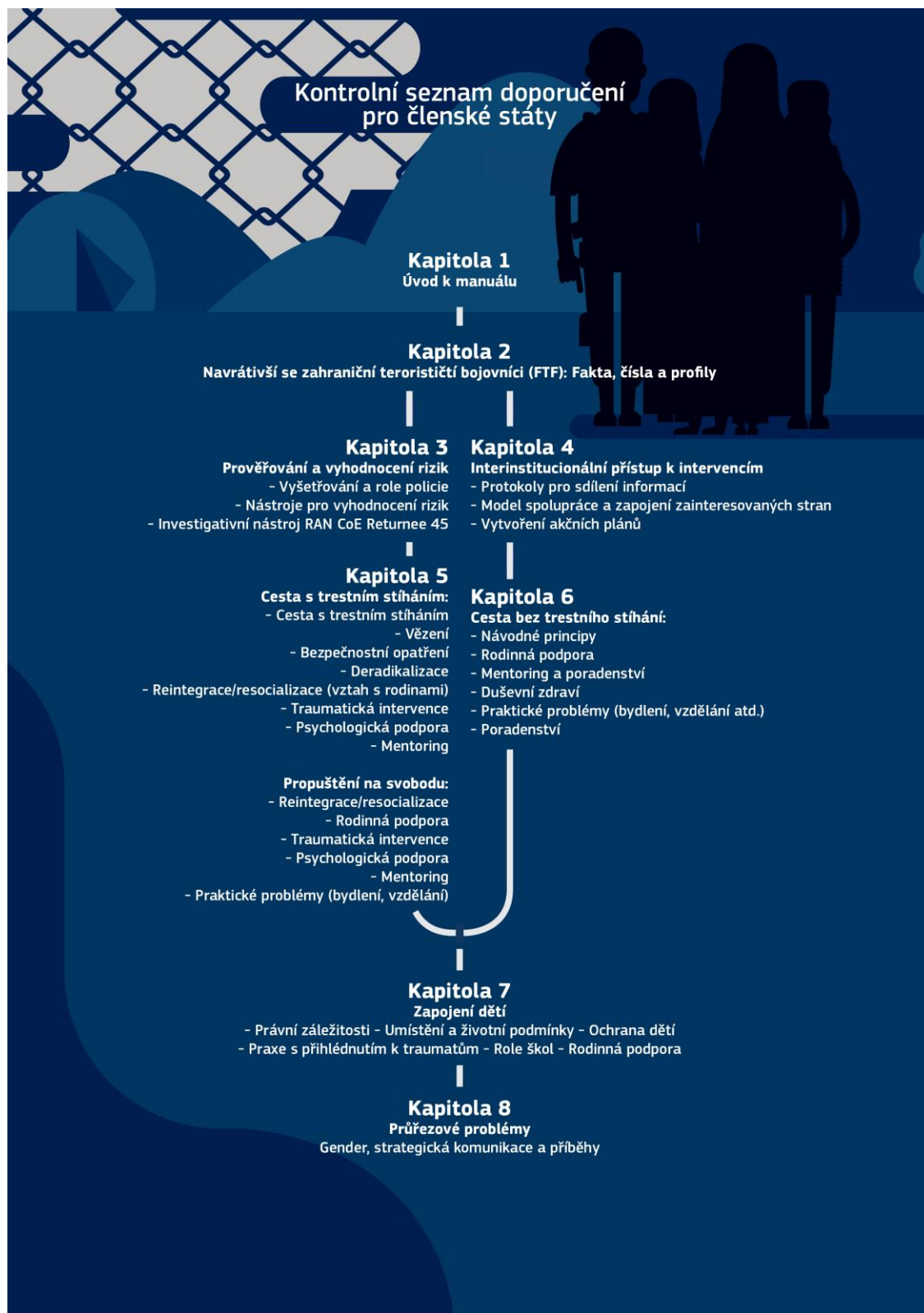
Pokud ve věci hrají roli děti, vyžadují speciální pozornost. Ve většině případů se přidají ke svým rodičům, kteří se vrátili, ale budou vyžadovat specifickou péči (**kapitola 7**).

V **kapitole 8** jsou pak poskytnuty krátké informace a tipy ohledně průřezových problémů genderu a komunikace týkajících se navrátilců z řad FTF.

Strukturu Manuálu reakce na navrátilce můžeme nejlépe vizualizovat takto (viz další strana):

2 Navrátilci z řad FTF: fakta, čísla a profily

Tato kapitola poskytuje informace o tom, s čím se musí Evropa vypořádat v souvislosti s vracejícími se FTF a také o tom, proč vůbec tolik lidí opustilo Evropu a vstoupilo do řad teroristických skupin. Kapitola řeší řadu různých profilů FTF z Evropy, různé motivy pro návrat a problémy, které to přináší.

Zahraniční terorističtí bojovníci (FTF)

Zahraniční terorističtí bojovníci nejsou nic nového. V minulosti už řada konfliktních zón lákala zahraniční válečníky. Mezi ně můžeme zařadit třeba Bosnu, Čechensko, Afghánistán, Pákistán apod. Zpětný dopad takového působení se projevil u několika teroristických činů, například při bombových útocích v Londýně v roce 2005, jejichž pachatelé získali teroristický výcvik v Pákistánu. Na současných zahraničních bojovnících v Sýrii a Iráku je unikátní jejich množství, které je bezprecedentní. Mnoho evropských občanů, kteří odcestovali do Sýrie, Iráku a dalších válečných zón, kde převzali kontrolu teroristé, se nyní vrací zpátky. Skutečnost je taková, že se řada už vrátila.

V posledních měsících se Daeš v Sýrii a Iráku dostal pod setrvalý vojenský tlak a přišel o území, lídry, lidské síly i zásobovací trasy. V případě vojenské porážky nebo zhroutil „chalífátu“ Daeš se počet FTF vracejících se do Evropy (zejména do Rakouska, Belgie, Dánska, Francie, Finska, Nizozemska, Švédska a Velké Británie) podle předpokladů ještě zvýší. Přestože je těžké odhadovat, jak se bude situace vyvíjet, většina zasažených členských států EU očekává pomalý, ale setrvalý nárůst navrátilců. Návrat velkého počtu lidí najednou se neočekává. Existují různé odhady, které předpokládají návrat přibližně 1 200 až 3 000 osob. Tyto osoby budou mít různou minulost a velká část navrátilců bude tvořena ženami a dětmi. V současnosti je míra návratu FTF kolem 20 až 30 procent.

2.1 Fakta a čísla

Do řad Daeše se vydalo bojovat **více než 42 000** zahraničních teroristických bojovníků z více než 120 zemí (mezi lety 2011 a 2016). **Více než 5 000 FTF vycestovalo z Evropy.** Většina těchto osob vyjela z Belgie, Francie, Německa a Velké Británie, ale řada jich vycestovala taky z Rakouska, Dánska, Finska, Itálie, Nizozemska, Španělska a Švédska. **Průměrné procento FTF vracejících se do Evropy je asi 30 %**, ale toto číslo je vyšší u Dánska, Švédska a Velké Británie. Do těchto zemí se vrátila téměř polovina FTF, kteří z nich vycestovali.

Mobilizace FTF podle všeho vrcholila v roce 2015, přičemž **tok se v roce 2016 výrazně zpomalil**, a to zejména co se týče cest do Sýrie. Pokračující konflikt zuřící v Iráku, Sýrii a dalších válečných zónách v kombinaci s kolapsem Daeše vyvolal závažné a čím dál větší obavy ohledně masivního exodu bojovníků a velkého přílivu navrátilců z řad FTF. Je zřejmé, že Evropa může očekávat nárůst počtu vracejících se lidí, kteří žili a bojovali v řadách Daeše nebo na Al-Káidu napojené skupině Haját Tahrír aš-Šám (HTS, dřívější název Džabhat Fatah aš-Šám, ještě dříve Džabhat an-Nusrá).

Experti považují masivní exodus FTF za nepravděpodobný, ale někteří bojovníci se jistě vrátí do svých starých bydlíšť (což je pravděpodobnější u žen a dětí). Někteří z nich budou uvězněni, jiní ne. Většina z těchto osob bude trpět traumaty ze způsobeného nebo prožitého násilí. Někteří navrátilci budou rozhořčeni a budou

litovat svého odchodu, jiní si ponechají své násilně extremistické názory a mohou se stát vlivnými radikalizátory i teroristickými spíciemi buňkami. Někteří se vrátí s jasným záměrem plánovat a provádět teroristické útoky.

Teroristické útoky na Brusel v květnu 2014 (židovské muzeum) a v březnu 2016 (letišťe a stanice metra) a také řada útoků v Paříži v listopadu 2015 byly zločiny spáchanými do určité míry navrátilci z řad FTF. Nejméně šest pachatelů útoků v Paříži pocházelo z řad FTF vracejících se ze Sýrie, tři z pěti útočníků v Bruselu byli navrátilci z řad FTF. Mnoho navrátilců z řad FTF se nestane aktivními teroristy, ale už pouhý kontakt s džihádistickými teroristickými skupinami, jako je Daeš a/nebo HTS představuje významné národní bezpečnostní riziko. **Operační propojení mezi Daešem a pachateli bylo identifikováno ve významném počtu teroristických spiknutí v Evropě.** Mezi lety 2014 a 2016 proběhlo 42 teroristických útoků proti Západu. Ve 38 případech se prokázalo nějaké spojení mezi Daešem a teroristy, kteří útoky spáchali.⁵

2.2 Verbování, motivace a životní podmínky

Pro navrátilce z řad FTF neexistuje žádný univerzální profil. Jejich příběhy, zkušenosti, traumata a schopnosti se výrazným způsobem liší. Každý efektivní přístup k řešení problémů s navrátilci musí tuto skutečnost vzít v potaz. V této kapitole manuál poskytuje podrobné informace o náborové taktice Daeše, situaci na území Sýrie a Iráku a rolích, kterou hrají různé typy FTF včetně žen a dětí.

2.2.1 Verbování a cestování

Při cestách za Daešem a dalšími teroristickými skupinami jsou často využívány lety do tureckých měst, odkud rekruti dále cestují na turecko-syrskou hranici. Tam rekrutům přes hranice pomáhají převaděči z řad Daeše. Rekruti jsou pak vyslýcháni, vyplňují náborové formuláře, aby se ověřilo, kdo dané osobě cestu zajistil, a uvádějí se další ověřitelné osobní údaje. Tyto formuláře obsahují 23 datových polí.⁶ Výpovědi zahraničních bojovníků nám odhalují, že **rekruti jsou pak rozděleni podle specifických schopností preferovaných Daešem.** Podle toho se určí, zda rekrut po základním výcvikovém táboře převezme frontové povinnosti, nebo zda bude využit k plnění specializovanějších úkolů. Při zakládání osobního spisu v rámci Daeše se mužských rekrutů ptají, kdo je doporučil, nebo kdo se za ně může zaručit, a jakou roli chtějí hrát. Konkrétně dostávají „na výběr ze tří možností: bojovník, sebevražedný atentátník a sebevražedný bojovník (inghimasi)“. Tento náborový formulář je cenným nástrojem pro ověření informací poskytnutých navrátilci z řad FTF během rozhovorů.

Náborové manuály, například *Hijrah to the Islamic State (2015)* poskytují praktické rady pro přípravu, vybavení a cestu a také pokyny, jak se ukrýt po příletu do Turecka a *po cestě* k různým bezpečným úkrytům podél hranice. Materiál také obsahuje různé kapitoly věnované ženám cestujícím do Sýrie. Ženským rekrutkám radí, že mohou cestovat i bez mahrama (mužského strážce), aby skryly účel své cesty. Při

---

⁵ Olidort J. (2016), Inside the Caliphate's Classroom: Textbooks, Guidance Literature and Indoctrination Methods of the Islamic State, *Policy Focus* 147

⁶ Dodwell, B., Milton, D., Ressler, D., *Then and Now: Comparing the Flow of Foreign Fighters to AQI and the Islamic State* (Version of 8 December 2016). Získáno na adrese: <https://www.ctc.usma.edu/v2/wp-content/uploads/2016/12/Then-and-Now.pdf>.

cestování společně s manželem jsou ženy odvedeny do zvláštního domu zvaného madhāfah⁷, dokud jejich muži nedokončí výcvik v táboře. Od podzimu 2015 se počty cest snížily. Snížení počtu cest je způsobeno snížením počtu rekrutů, rozčarováním mezi vracejícími se bojovníky, vojenskými a územními ztrátami Daeše a cílenými bezpečnostními opatřeními proti zahraničním bojovníkům, která jim ztěžují cestování.

2.2.2 Motivace k cestě (*hidžra*)

Existuje celá řada důvodů, proč lidé vstupují do násilných extremistických skupin, jako jsou Daeš a HTS. To znamená, že **pro FTF neexistuje žádný univerzální psychologický profil**. Rekruti pochází z různých národů, etnických skupin, věkových skupin a jsou obou pohlaví. Neexistuje jeden společný faktor, ale celá řada rozličných vektorů, které se kombinují a tvoří nekonečné množství kombinací příčin. Na proces radikalizace má pozitivní i negativní vliv celá škála faktorů⁸. Stále máme nouzi o sjednocené a na důkazech postavené informace o pozadí radikalizačního procesu FTF, kteří odešli do Sýrie a Iráku. To samé platí pro související problémy s navrátilci. Informace často mají pouze bezpečnostní složky a policie. Existuje však několik výjimek, které jsou popsány níže.

Důvody, proč mají lidé motivaci vstupovat do řad těchto skupin, můžeme pochopit při pohledu na **hlavní motivy propagandy Daeše** a způsob její tvorby. [Ingram](#)⁹ tvrdí, že stavebními bloky propagandy Daeše jsou tři související a propojená témata: **identita, konstrukt krize a konstrukt řešení**. Daeš pak využívá souhry mezi narativy o hodnotách, rozporu a krizi, aby posílil identitu v rámci skupiny i identitu vůči vnějšku a celkový systém vyššího smyslu. Napříč propagandou Daeše pak najdeme konkrétní témata, podle [Wintera](#)¹⁰ sem spadá například: **milosrdenství, sounáležitost, brutalitu, pocit oběti, válka a utopie**. [Další](#)¹¹ identifikovali témata jako: **armáda, vládnutí, da'wa (propagace), hizbah (kontrola práva šaría), propagace „chalífátu“ a útoky nepřátel**. Tyto studie jsou výchozími body pro pochopení motivace FTF k podstoupení *hidžry*.

[Studie](#)¹² minulých čísel časopisů Daeše s názvy *Dabiq* a *Rumiyah* nachází různá projektovaná témata, která kolísají mezi válkou a utopií. Nepřekvapí, že **téma války nabývalo na důležitosti** spolu s tím, jak Daeš přicházel o území. Co se válečných motivů týká, Daeš hovoří o nevyhnutelném vítězství, mučednictvím, zabíjení nepřátel a obětování se. Témata související s utopií se zaměřují na sounáležitost, blahobyt, spravedlnost, pořádek a vymýcení kulturních prohřešků.

---

⁷ Slovo madhāfah lze použít na jakýkoli dům pro hosty nebo návštěvníky. Od džihádu v Afghánistánu se toto slovo používá pro označení bezpečných úkrytů, kde jsou ubytováni zahraniční teroristé před vstupem do džihádistických výcvikových táborů.

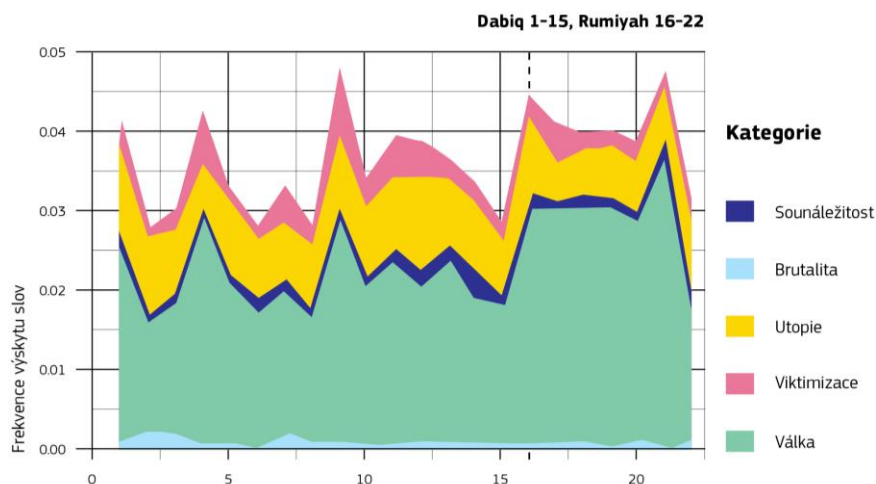
⁸ Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci (RAN), (2016). Zpráva o problému: 'The Root Causes of Violent Extremism'. K dispozici na adrese: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/issue_paper_root-causes_jan2016_en.pdf

⁹ Ingram, H.J. (2016), *Deciphering the Siren Call of Militant Islamist Propaganda* (The Hague: ICCT).

¹⁰ Winter, C., *Documenting the Virtual Caliphate* (London: Quilliam Foundation, 2015).

¹¹ Zelin, A. Y., *Picture Or It Didn't Happen: A Snapshot of the Islamic State's Official Media Output*. (Version of 2015). Získáno na adrese: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/445/html>

¹² Kaati, L., (2017), *Det digitala kalifatet: En studie av Islamiska statens propaganda* (Stockholm: FOI (FOI-R—4429—SE).

Obrázek 2: Lisa Kaati (FOI, květen 2017).

Hlavní téma, které Daeš akcentuje, aby přilákal podporovatele a rekruty, je téma úspěchu. Motto Daeše „*Baqiyah wa-Tatamaddad*“ (zůstat a rozšířit se) projektuje zdání, že Daeš dosahuje neustálých úspěchů a tím pádem i vítězství. Kvůli tomu je v neustálém pohybu. **Kombinuje tento obraz postavení a sounáležitosti s utopií pro „zbožné muslimy“**. Daeš se zároveň staví do role obránce muslimů, kteří čelí brutálnímu útoku utlačovatelů a tyranů. Podle propagandy Daeše jsou hroznivé podmínky, kterým čelí trpící, a příslib náboženské utopie důvody pro to, aby bylo posvátnou povinností všech lidí podstoupit *hidžru* a vést džihád proti nepřátelům. Dokonce i neúspěchy a porážky jsou interpretovány jako součást procesu vedoucího k rozhodujícím apokalyptickým bitvám, které patří do nauky Daeše o konci světa.

Náborové strategie probíhají online i offline. Online poselství je jednoduché, výrazné a binární. Muslimům nabízí ostře ohraničené rozhodnutí mezi opuštěním sekulárního života plného konfliktů na Západě, podstoupením *hidžry* do takzvaného chalífátu, a dalším životem v útlaku pod nadvládou západních tyranů. Náborové snahy Daeše se tak soustředí na využívání technik, které zneužívají zmatení identity a zaměřují se na přesvědčování, emocionální manipulaci a naprostou poslušnost.

Existuje několik důvodů, proč jsou rekruti touto destruktivní ideologií přitahováni a mají motivaci vstoupit. Pro některé je v tom **vzrušení a status, příležitost** k drancování, **žold, bydlení** a možnost mít ženy jako otrokyně. Pro ostatní je to příležitost k nabídnutí **humanitární podpory**.¹³ Pro některé jde o příležitost, jak uniknout z běžného, deprimujícího a problematického života. Jiní zase hledají **sounáležitost, pocit smyslu a vyššího poslání**. Jde o cestu, která přináší vzrušení a akci nebo přísná pravidla o životě v rámci jasné morální struktury. Někteří lidé jsou naverbováni ze svých rodinných a přátelských kruhů. Náboráři Daeše si své oběti připraví, identifikují jejich psychologické slabiny a pak jich dovedně využijí prostřednictvím online a offline technik.

¹³ Humanitární motivace byla silná na začátku konfliktu do roku 2014, kdy došlo k vyhlášení „chalífátu“. Některé osoby zpočátku přicestovaly z humanitárních důvodů, ale později se nechali zlákat destruktivními ideologiemi a cestami.

Další materiály

[Zpráva RAN o základních příčinách násilného extremismu](#): Neexistuje žádná univerzální příčina nebo cesta k radikalizaci a násilnému extremismu. Oproti tomu najdeme celou řadu faktorů na makroskopické, mesoskopické a mikroskopické úrovni analýzy. Tato zpráva RAN poskytuje shrnutí o „základních příčinách“ násilného extremismu:

2.2.3 Zkušenosti z bojiště

Zkušenosti navrátilců z řad FTF jsou rozličné, ale na různých úrovních je extrémně složité se s nimi vypořádat. Jakmile noví rekruti vstoupí na území Daeše, čelí celé řadě bezpečnostních a sociálních kontrol, které omezují jejich chování, komunikaci a svobodu pohybu. Rekruti jsou rozděleni podle pohlaví. Mužští FTF prochází registrací a výsledkem a musí odevzdat své doklady totožnosti.

Čerství rekruti Daeše všichni procházejí **povinnou výukou šarií**. Délka výuky závisí na tom, jak Daeš vyhodnotí u konkrétního jedince míru jeho loajality a hodnoty pro skupinu, a trvá od tří týdnů do tří měsíců, případně i déle. Tyto kurzy probíhají vedle **vojenského výcviku**, jehož obsah závisí na tom, zda je třeba vycvičit nové bojovníky, nebo zda bude rekrut vycvičen k sebevražednému útoku.

Daeš používá **taktiku šoku** na bojišti i mimo něj. Hlavní strategií je využívání extrémní brutality včetně masových stínání, poprav na místě a mučení. Těmito metodami Daeš nutí obyvatelstvo k poslušnosti a získává kontrolu nad okupovaným územím. Toto prožívají nejenom dospělí, ale také děti. Některé z nich se dostávají do indoktrinačních a výcvikových táborů už ve věku devíti let. Mladé a poddajné děti jsou vystaveny nejen hrůzám války, ale také bezpočtu aktů nevýslovné krutosti od hromadných stínání hlav po veřejné bičování, amputace a ukřižování. Některé děti jsou nasazovány do boje jako popravčí.

Daeš také využívá děti jako svoje oči a uši, tedy jako informátory. Tím vytváří prostředí plné hluboké nedůvěry. Daeš tímto způsobem ničí tradiční klanové a rodinné vazby. Obvinění z porušení práva šaría je využíváno jako nástroj při vnitřních bojích v rámci Daeše a proti všem nepřátelům. Právo šaría vymáhá soudní *diwan*, který o všech věcech rozhoduje na základě náboženských zákonů. Značná byrokracie a pečlivá dokumentace a administrativa jsou prostředkem k udržení kontroly. Dohled nad infrastrukturou, potravinami, vodou a pracovním trhem slouží jako nástroj proti místní populaci, která je nucena vstupovat do řad Daeše. *Diwan* veřejné bezpečnosti vymáhá vnitřní bezpečnost a zajišťuje kontrarozvědnou činnost. Cestování za město bez povolení je zakázáno a je k němu zapotřebí oficiální autorizace.

Po příjezdu do Sýrie mají **ženy** povinnost žít v ubikacích pro samotné ženy. Těmto ubikacím se říká *maqar*. Ženám mohou být přiděleni manželé, ale ti bývají pravidelně vysíláni na frontu nebo na mise. Pokud manžel zemře, manželka se dostává do *shahada maqar* (maqar pro vdovy).

Ženy musí na veřejnosti dodržovat striktní pravidla týkající se oblečení, kdy musí nosit nikáb a rukavice. Vymáhání striktních pravidel oblékání a pravidel pro cestování zajišťuje *diwan hizbah* (morální policie). Pokud je žena přichycena při odchýlení se od pravidel oblékání, *hizbah* může podat zprávu manželovi. Manžel se pak musí dostavit ke slyšení před soud šaría, kde bude rozhodnuto o trestu pro něj i jeho manželku. Trestem může být pokuta, veřejné bičování nebo i smrt.

2.2.4 Návrat do Evropy

FTF se vrací do Evropy několika cestami:

- někteří žádají o podporu na konzulárním úřadě, obzvláště pokud potřebují nové pasy nebo pomoc s dětmi narozenými v Sýrii nebo Iráku; někteří cestují na falešné dokumenty;
- někteří se vrací zpátky oklikou přes jiné evropské destinace; někteří cestují zpátky přímo přes Turecko.
- některé zajmou turecké nebo irácké orgány nebo kurdské síly;

Po přicestování do evropských destinací na navrátilce čeká policie, která je buď zatkne, nebo přinejmenším vyslechne a vyhodnotí úroveň rizika, kterou představují. Hodnocena je také nálada navrátilců a jejich celkový stav. Některým se podaří vrátit se bez povšimnutí a přihlásí se sami, nahlásí je členové jejich rodiny, místní orgány nebo odborníci z praxe. Někteří navrátilci zůstanou bez povšimnutí dlouhodobě. Navrátilci, kteří nejsou obviněni z teroristických zločinů, mohou i tak čelit trestnímu stíhání kvůli finančním podvodům nebo zneužívání dávek. Toto první setkání lze také často využít jako vstupní bod pro další vyšetřování a intervence. Na tomto a dalších setkáních je také vhodné použít nástroj pro vyhodnocování rizik (viz kapitola 3).

Bezpečnostní složky a policie by měly poskytnout informace, nejlépe prostřednictvím specializovaného kontaktního bodu (viz kapitola 4), relevantnímu místnímu **interinstitucionálnímu koordinačnímu týmu**, který daný případ řeší. V tomto týmu budou pravděpodobně zahrnuti: místní úřední koordinátor nebo zástupce, místní policie, sociální pracovník / pracovník rodinné podpory, služba pro ochranu dětí a lékař psychiatr. Zahrnut může případně být také vzdělávací pracovník, zástupce vězeňské a/nebo probační služby, zástupce NGO (např. pracovník usnadňující odchod) nebo člen komunity. Tyto osoby by se měly scházet ve věci jednotlivých navrátilců a poskytovat své informace a pohledy na daného navrátilce, na způsob, jak s ním pracovat a jak zasáhnout.

Tento tým interinstitucionální koordinace by měl vypracovat co možná nejvíce vyčerpávající pohled na daného jedince, jeho rodiče, děti, přátele, historii a současnou situaci. **Tým by měl vypracovat přizpůsobený akční plán pro daného navrátilce** a jasně se dohodnout na tom, který orgán bude řídit setkání, vyhodnocování rizik a dialog s navrátilcem, jeho příbuznými, přáteli a relevantními zainteresovanými osobami (viz kapitola 4).

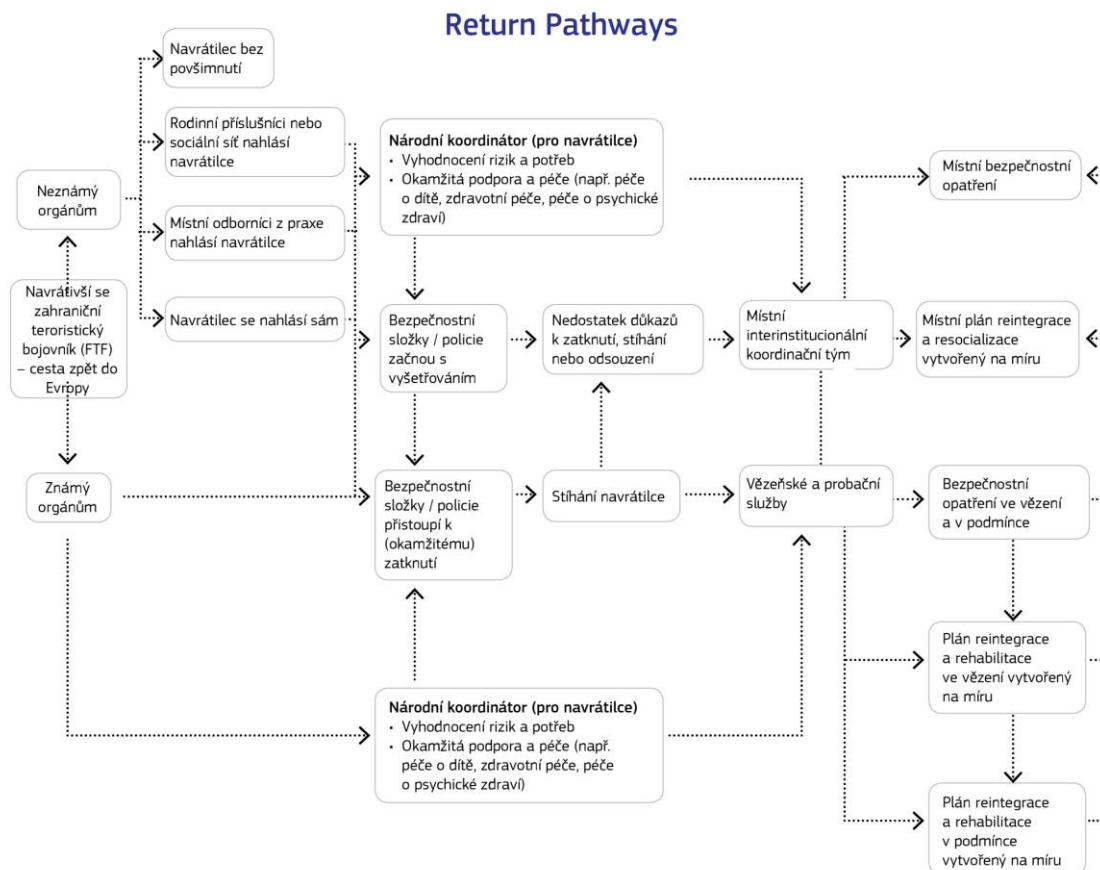
V případě zatčení a odsouzení navrátilce k nepodmíněnému trestu (viz kapitola 5) by místní tým interinstitucionální koordinace měl vyhodnotit a zajistit co nejrychlejší setkání s vězňem a jeho rodiči a partnerem za účelem navázání osobních vztahů a snad i funkčních vztahů. Tento vztah by mohl zahrnovat intervence pro návrat do normálního života, například mentoring, psychologickou pomoc, podporu rodičů a sítí, praktickou asistenci při jednáních s úřady ohledně bydlení, zaměstnání, podmínek propuštění apod. (viz kapitola 6).

Pokud navrátilce nebude stíhán, je důležité, aby se místní interinstitucionální koordinační tým sešel za účelem nastavení postupů pro řešení navrátilce a jeho možných potřeb. Je důležité, aby tým zajistil **mentoring a rodinnou podporu**. Tyto intervence lze považovat za barometr blaha navrátilce. Představují příležitost k vyhodnocování rizika navrátilce a k posouzení rodinné dynamiky. Zároveň představují příležitost, jak navázat důvěru a fungující vztahy s navrátilcem a jeho rodinou (viz kapitola 6).

Dále je důležité vyhodnotit blaho dětí v těchto rodinách a ochránit je před všemi riziky, například před rizikem indoktrinace nebo přinucení vrátit se do teroristy ovládaných oblastí. Tato složitá vyhodnocení musí

provádět profesionálně. Je důležité a nezbytné provádět rozsáhlé konzultace s navrátilcem i jeho rodinou (viz kapitola 7).

Obrázek 3. Schéma návratu do Evropy

2.3 Různé profily navrátilců z řad FTF

Navrátilci z řad FTF mají různé profily a také různé důvody k návratu. Ti, kdo odcestovali do řad organizací Daeš nebo Haját Tahrír aš-Šám (HTS) plnili v těchto organizacích různé úlohy, od budoucích sebevražedných atentátníků po bojovníky a další doplňkové role.

2.3.1 Různé generace

V prvním kroku přizpůsobení reakcí na jednotlivé skupiny navrátilců může být užitečné přihlídnout ke dvěma generacím navrátilců, ačkoli striktní rozdělení vhodné není:

- a) V první generaci navrátilců převažovali muži a ti, které motivovaly k odchodu humanitární důvody a/nebo boj s Assadovým režimem. S určitými výraznými výjimkami jsou tito lidé náchylnější vůči

- rozčarování, pravděpodobně jsou méně násilní a mají relativní volnost opustit území ovládané teroristy;
- b) Aktuální druhá generace navrátilců je zocelená bojem a ideologicky přesvědčená. Její příslušníci se museli na útěku vyhýbat všudypřítomnému dohledu Daeše a je možné, že se vrátili s násilným motivem ubližovat občanům EU.

Je nutné vzít v úvahu také **dětské navrátilce**. Některé z dětí byly od devíti let věku vystaveny vojenskému a ideologickému výcviku. Vracející se děti zažily válečná traumata, viděly popravy a tresty a v některých případech byly také nuceny popravovat lidi. Na tuto skutečnost upozorňuje například nizozemská rozvědná služba AIVD ve svých publikacích *Focus on Returnees*¹⁴ (2017) a *Life With Daesh: The Myth Unravelling*¹⁵ (2016).

Protože Daeš zavedl mnoho bariér pro odchod FTF (silný dohled a monitorování komunikace, hrozby popravami), orgány musí pečlivě **prošetřit úmysly navrátilců**, zjistit, zda daní navrátilci páchali zločiny (i v zahraničí) a zda nemají ke svému návratu zločinné motivy, například úmysl spáchat útok v Evropě.

Další materiály

Centrum pro studium asymetrických hrozeb (CATS) na švédské univerzitě obrany

Tato [studie](#) zkoumá sadu proměnných zahraničních bojovníků ze Švédska, kteří se připojili k džihádistickým teroristickým skupinám v Sýrii a Iráku mezi červnem 2012 a zářím 2016.

Publikace nizozemské informační služby o Daeši

Tato [zpráva](#) popisuje život v takzvaném chalífátu.

Tato [zpráva](#) popisuje možné hrozby pro společnost ze strany navrátilců.

2.3.2 Rozdíly mezi muži, ženami a dětmi

- **Navrátilci z řad mužů:** Je pravděpodobné, že zejména muži mohli být zapojeni do páchání válečných zločinů, například vražd, znásilňování a otrokářství, a mohli se zapojovat do teroristických nebo násilných extremistických zvěrstev. **Všichni byli svědky extrémního násilí a žili v nebezpečných a nezdravých podmínkách.** Je důležité poznamenat, že rozčarování z teroristické skupiny ještě nemusí nutně znamenat odvržení násilné ideologie ani odmítnutí „džihádu“ po návratu do EU.
- **Navrátilci z řad žen:** Některé analýzy popisují ženy vstupující do řad Daeše jako oběti¹⁶. Takový pohled na věc zbavuje ženy zodpovědnosti za jejich konání a ignoruje skutečnost, že **ženy ze Západu, které vstupují do džihádistických skupin bývají velmi silně ideologicky motivované.** Pro mnoho žen je vstup do řad Daeše veden **utopistickými ideály** a plní jejich potřebu zažívat v životě **vzrušení a pocit vyššího**

¹⁴ Dutch General Intelligence and Security Service (2017), *Focus on Returnees*. Získáno na adrese:

<https://english.aivd.nl/publications/publications/2017/02/15/publication-focus-on-returnees>

Dutch General Intelligence and Security Service (2016), *Life with ISIS: the Myth Unravelling*. K dispozici na adrese:

<https://english.aivd.nl/publications/publications/2016/06/17/life-with-isis-the-myth-unravelling-available-in-arabic>.

¹⁶ Viz například Lakhani, S., Ahmadi, B. (2016), *Women in Extremist Movements: Not Just Passive Victims*, (U.S.

Institute of Peace). K dispozici na adrese: <https://www.usip.org/blog/2016/11/women-extremist-movements-not-just-passive-victims>

smyslu. Propaganda Daeše se zaměřuje na vykreslování idealizovaného obrazu života v Sýrii a Iráku. Ženy občas opouští Evropu a vstupují do řad Daeše v náctiletém věku, kdy se zamilují do obrazu manžela „válečníka“, případně je příčinou diskriminace (vnímaná nebo zažitá). Mnoho žen touží po nastolení takzvaného chalífátu v souladu s prorockou metodologií. Tento chalífát je ve svém jádru — v tomto věroučném systému — kompletním systémem vlády. Daeš představuje idealizovaný obraz společnosti bez diskriminace, ve které mají ženy právo věnovat se své víře. Dialektický saláfisticko-džihádistický pohled na svět Daeše dělí svět na dvě poloviny a klade důraz na čistotu a nečistotu. Zaměřuje se na odmítnutí *dunya* (materiálního světa), který následovníci víry považují za zkorumpovaný a špinavý.

Mnoho žen bylo přivedeno k přesvědčení, že vstup do řad Daeše jim poskytne určitou **moc**. Některé z nich to považovaly za osvobození od rodičovských omezení a tradic, možnost najít vlastní identitu, komunitu a pocit sounáležitosti. Tyto ženy očekávaly, že po vstupu do Daeše budou moci přijímat nezávislá rozhodnutí o svém životě a budoucnosti a budou mít možnost vdát se nezávisle na rozhodnutí rodiny. Daeš vykresluje rodinu jako středobod, který zajišťuje stabilitu FTF jdoucích na frontu a uchovává morálku v řadách bojovníků.

Časopis *Dabiq* vydávaný Daešem zachycuje ženy jako rodičky dětí a nezastupitelný faktor pro dlouhodobé přežití takzvaného Islámského státu. Základní povinností žen je vychovávat děti a indoktrinovat je tak, aby respektovaly základní hodnoty takzvaného chalífátu: synové by se měli obětovat jako mučedníci a dcery by měly následovat příklad své matky.

Daeš vyvinul propracovaný byrokratický systém veřejné ctnosti, který je vymáhán soudy *hizba* a šaría. Tento systém obsahuje dlouhý seznam zakázaných oděvů a chování. Když například žena opustí svůj domov, musí ji doprovázet muž. Žena musí být při pobytu mimo domov a při cestování v doprovodu *mahrama*, což je příbuzný muž, například bratr nebo otec, nebo musí být doprovázena jinými ženami. Veřejnou počestnost vymáhá ženská jednotka *al-Khaansa*, která také uděluje tresty a nachází se na silničních kontrolních bodech, kde prohledává ženy (aby muži nemohli nikáb používat jako převlek). Do této jednotky vstoupilo několik žen ze Západu.

Nábor žen do Daeše obvykle probíhá prostřednictvím sociálních médií a během společenských aktivit, například při péči o děti, při přípravě jídla a při účasti na demonstracích aktivistů.

Je také zřejmé, že **ženy hrají aktivní roli při šíření propagandy Daeše** na sociálních sítích a snaží se tak přilákat další ženské rekruty. Ženy v Sýrii jsou také k dispozici ostatním ženám, které chtějí poradit ohledně způsobu provedení *hidžry*, ohledně toho, co si zabalit, kolik peněz si vzít a tak dále.

Navrátilci z řad žen se často vrací do svých domovských zemí v EU z jednoho nebo více důvodů: Některé jsou rozčarované poté, co zažijí těžkosti a útlak, nebo poté, co byl jejich muž zabit. Jiné se vrací domů kvůli lékařskému ošetření a rodinné podpoře. V několika případech byly také ženy zachráněny a osvobozeny svými rodinami. Některé ženy se vrací kvůli tlaku rodiny.

Je důležité poznamenat, že existují podporovatelky Daeše, které budou na navrátilkyně doma vyvíjet nátlak.

- **Navrátilci z řad dětí:** Děti a nezletilí zavláčené do Sýrie nebo narozené v rodinách s vazbami na Islámský stát představují závažný a zvláštní problém. Do Sýrie a Iráku bylo zavláčeno významné množství dětí jedním nebo oběma rodiči. Mnoho dětí se narodilo do rodin FTF přímo v bojové oblasti. Dětem, které se narodily na bojišti, hrozí, že nebudou mít žádnou státní příslušnost, protože rodné listy vystavené Islámským státem jsou neplatné. Je důležité stanovit, kdo jsou rodiče a umožnit dětem vrátit se do Evropy spolu s rodiči.

Stanovit přesný počet dětí žijících na území Daeše v Sýrii a Iráku je velmi obtížné. Mnoho žen otěhotní velice rychle, protože antikoncepce je nelegální a také proto, že si Daeš přeje, aby v rodinách bylo co možná nejvíce dětí. Například **nizozemský protiteroristický koordinátor odhaduje, že na Daešem ovládaném území v Sýrii a Iráku žije nejméně 80 dětí s nizozemskými kořeny.** Z těchto 80 známých dětí je 30 % ve věku mezi čtyřmi a osmi lety a přibližně polovině z nich nejsou ani tři roky. Podle francouzských orgánů se na Daešem ovládaném území nachází kolem 460 francouzských nezletilců, přičemž polovině z nich je méně než pět let a třetina se zde narodila. Belgické orgány hovoří o 78 belgických nezletilcích na Daešem ovládaném území.

Verbování **dětí do Daeše formálně začíná ve věku 9 let** a pokračuje do doby, než je dětem přibližně 15 let. Výcvik v zacházení se zbraněmi je poskytován už dětem kolem 9 let.¹⁷ Mnoho z těchto dětí je verbováno různými způsoby. Dostává se jim náboženské indoktrinace v mešitách a táborech a od rodičů a dostávají také finanční dárky. Takováto socializace dítěte probíhá v nejméně šesti fázích: „svádění, učení, výběr, podrobení, specializace a umístění“¹⁸. Tito *Ashbal al-Khilafah*, neboli „štěňata chalífátu“, jsou často nuceni navštěvovat tábory, kde je čeká intenzivní ideologická indoktrinace, výcvik v boji (bojová umění a sebeobrana) a výcvik v zacházení s vězni.

Dětsí rekruti Daeše jsou cvičeni tak, aby byli vůči Daeši naprosto loajální a považovali mučednickou smrt za nejvyšší poslání. Tato loajalita je dětem vštěpována náboženskými kázáními a sledováním videí Islámského státu. Když jsou děti začleněny do řad Daeše, plní různé úkoly. Stávají se z nich špioni, kazatelé, náboráři, vojáci, popravčí, sebevražední atentátníci. Učitelé a představitelé Daeše přikazují dětem, aby plnily roli informátorů a hlásily jakékoli podezřelé chování, ať už svých rodičů nebo dalších osob, které porušují náboženské zákony nebo se chtějí vzepřít vládě Islámského státu.

Dívky jsou často žádány, aby zůstaly doma se svými matkami a byly tak v budoucnu schopny se postarat o své manžele. Je podporována i náboženská výchova. Podle prohlášení Islámského státu jménem „Ženy Islámského státu: Manifest a případová studie“ se dívky mohou vdát už v devíti letech, nejpozději pak ve věku 16 nebo 17 let. Ženy by neměly pracovat.

Děti jsou využívány také v propagandě Daeše: Daeš natáčí a distribuuje videa z poprav, ve kterých děti vraždí zajatce barbarskými způsoby. To, jak skupina využívá děti, je nejen taktické, ale také strategické. Daeš si tím buduje stát a zároveň vychovává novou generaci. Děti jsou vyzývány ke vstupu do řad

---

¹⁷ Dutch General Intelligence and Security Service (2017), *Focus on Returnees*. K dispozici na adrese: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2017/02/15/publication-focus-on-returnees>

¹⁸ Horgan, J. G., Taylor, M., Winter, C., From Cubs to Lions: A Six Stage Model of Child Socialization into the Islamic State. *Studies in Conflict & Terrorism* (Volume 40, Issue 7, 2017).

sebevražedných atentátníků, které jejich instruktoři označují za nejvyšší poslání zbožných muslimských mladíků.

Mimo výcvikové tábory chodí děti do Daešem zřizovaných škol, kde je v osnovách pouze náboženská výchova. Daeš vytváří osnovy dvou úrovní: „Salafizace [islámu] a ISizace [společnosti]“.¹⁹ Tímto procesem Daeš propaguje to, co považuje za puristickou interpretaci islámu a zároveň se koncentruje na přípravu další generace díky zaměření na „chalífát“, budování státu, násilí a apokalypsu.

Blaho dítěte musí být hlavní prioritou interinstitucionální reakce. Děti jsou hluboce ovlivnitelné a tvárné. Vystavení extrémní úrovni násilí vytváří trauma a potenciálně činí děti necitlivé vůči brutalitě a násilí. Napodobování činnosti dospělých představuje obrovské riziko. Tato situace děti traumatizuje a může do budoucna vést k závažným psychologickým problémům a dost možná k velkým bezpečnostním rizikům. Zjištění míry indoktrinace, míry vystavení násilí a životních podmínek, ve kterých tyto děti žily, je kritické pro přesné vyhodnocení těchto dětí.

Další materiály

[Inside the Caliphate's Classroom: Textbooks, Guidance Literature and Indoctrination Methods of the Islamic State](#) od Jacoba Olidorta: Tato zpráva popisuje, jakým způsobem jsou děti v takzvaném chalífátu vzdělávány.

2.3.3 Různé motivy pro návrat

Dokážeme rozlišit různé důvody a motivy pro návrat FTF:

1. záměr provést útok;
2. rozčarování a lítost — někteří lidé mají po krk hrozných životních podmínek, jiní nevidí možnost, jak se na místě udržet (kvůli tomu, že teroristická skupina, do které náleželi, ztratila moc)²⁰;
3. tlak a intervence rodiny;
4. zdravotní důvody (např. zranění nebo porod dítěte);
5. návrat po útěku do Turecka;
6. zajetí a vydání zpět do EU.

2.4 Problémy navrátilců z řad zahraničních teroristických bojovníků

Navrátilci z řad FTF představují velký problém kvůli svým zkušenostem z bojiště, výcviku v používání zbraní a napojení na mezinárodní teroristické sítě. **Necitlivost vůči používání násilí v kombinaci s posttraumatickou stresovou poruchou (PTSD)**, která často doprovází bojové zkušenosti, a možné zapojení do zvěrstev, které Daeš hrdě zveřejňuje, dále zvyšuje potenciální hrozbu, kterou navrátilci představují.

Tento koktejl rizikových faktorů je dále zesílen **ponížením, frustrací, brutalitou, traumaty a ztrátami**. To vše může vést k další radikalizaci. Přítěží jsou bojové schopnosti, nižší averze vůči násilí a zabíjení a bojovné nastavení uvažování. Mnoho FTF trpí asociálními psychologickými poruchami, které se projevují nízkou úrovní sebeovládání, problémy se zvládnutím hněvu, agresivitou a násilím v sociálních vztazích. FTF se často

¹⁹ Olidort J. (2016), Inside the Caliphate's Classroom: Textbooks, Guidance Literature and Indoctrination Methods of the Islamic State, *Policy Focus* 147

²⁰ První 3 typy podle typologie, kterou používá pan Richard Barrett, ředitel Globální strategické sítě

vrací do svého předchozího radikálního prostředí nebo do zločineckých gangů, a tím pádem mají negativní dopad na sociální dynamiku.

Pro navrátilce z řad FTF existuje celá řada **bezpečnostních problémů** a možných scénářů dalšího chování. Ti, kterým se podaří dostat do Turecka nebo států sousedících se Sýrií/Irákem, mohou vyhledat konzulární podporu bez řádných dokladů totožnosti nebo pasu a bez finančních prostředků. Je nutné mít připraveny postupy a náhradní plány pro případ, kdy se navrátilci přihlásí na zastupitelském úřadu v zahraničí. Ty musí odpovídat — popisu v odstavci 2.3.4 — a musí být podepřeny spoluprací mezi národní a lokální úrovní. Děti, které se narodily bez registrace nebo dokumentů je třeba zpracovat a koordinovat.

Problémy týkající se ženských navrátilců:

- hluboká loajalita ideálu „chalífátu“ a Daeši;
- tlak žen podporujících Daeš v domácím prostředí;
- velká obtížnost opuštění domu, protože pravidla Daeše mají za cíl držet ženy izolované v jejich domovech; porušení tohoto pravidla navíc znamená porušení tabu genderové segregace;
- stigmatizace v rámci komunity;
- řešení spatřené a zažitého násilí a omezení pohybu;
- problémy ochrany dětí, protože děti už mohou být radikalizovány.

Problémy týkající se dětských navrátilců:

- prokázání rodičovství a národnosti (provedení testů DNA);
- fyzické a psychologické problémy;
- řešení závažného stresu a traumat; dopady, které se mohou projevit ztrátou řeči, agresivitou, intenzivním strachem a příznaky posttraumatické stresové poruchy;
- bojové zkušenosti a vystavení násilí a trestům v každodenním životě;
- indoktrinace; děti se od útlého věku učí, že kdo nedodržuje správnou a přísnou interpretaci islámu je *kufar* (bezvěrec) a musí být zabit
- řešení účasti na popravách;
- řešení předchozího zapojení do teroristických misí nebo shromažďování cílených informací na Západě a provádění další rozvědné činnosti ve prospěch Daeše;
- zkušenost s domluvenými sňatky a pohlavním zneužíváním;
- fyzické utrpení kvůli dřívějšímu bití, mučení a znásilňování;
- zranění způsobená tresty nebo během bojů;
- odcizení od rodičů — výcvikové tábory jsou navrženy tak, aby toho dosáhly;
- ovlivnění chováním rodičů;
- označování za „teroristu“ ve škole;
- zpřetrhané vazby s přáteli a narušená důvěra, obzvláště u dětí, které toužily po příslušnosti a sebeurčení;
- neseznámenost s evropskou společností a normami.

3 Prověřování a vyhodnocení rizik

Tato kapitola poskytuje rámec pro provedení vyhodnocení hrozeb ze strany navrátilců. Kapitola má za cíl provést čtenáře procesem vytvoření vhodných nástrojů, které mohou policejní a interinstitucionální kooperační týmy využít k vyhodnocení rizika navrátilce a přijetí příslušných intervenčních opatření. Kapitola také popisuje základy několika modelů pro vyhodnocení rizik vyvinutých k různým účelům. Nebyl dosud vyvinut žádný konkrétní model zaměřený na FTF. Je důležité, že tento manuál přesně takový model obsahuje, jedná se o model RAN CoE Returnee 45.

Když se navrátilce vrátí do své domovské země, je třeba provést **čtyři předběžné úkony**:

1. Navrátilce musí být identifikován a vyslechnut ohledně informací o své cestě, činnosti a návratu a ohledně informací o teroristické organizaci, ve které působil.
2. Musí být provedeno vyhodnocení rizika, které navrátilce představuje pro společnost.
3. Na národní úrovni musí národní kontaktní bod nebo úkolová skupina začít připravovat — v interinstitucionálním prostředí — zásahy nutné k minimalizaci rizika pro okamžik, kdy se navrátilce zapojí do společnosti (podrobnosti viz kapitola 4). Tato osoba by také měla navázat kontakt s místním interinstitucionálním kooperativním týmem.
4. Místní interinstitucionální kooperativní tým by měl začít připravovat koordinovaný přístup přizpůsobený na míru okolnostem navrátilce a rizikům, které navrátilce bude představovat po návratu do svého města.

První dvě položky jsou řešeny v této kapitole, poslední dvě v kapitole 4.

3.1.1 Po odjezdu do Sýrie / okamžité přípravy na návrat

V případech, kdy se osobě podaří úspěšně vstoupit do zahraniční teroristické skupiny, je nezbytné, aby policie ihned začala na případu pracovat.

Hlavní důvody jsou trojí:

1. Existuje výrazné riziko, že se cílem náborových snah stanou také sourozenci a kolegové daného rekruta. Hlavním cílem policie musí být zabránění řetězovému rekrutování za využití stejných finančních a kontaktních sítí.
2. V případech, kdy rodina nevěděla o chystaném odjezdu, bude nutné poskytnout poradenství a podporu za účelem navázání pevných vztahů s příbuznými a dalšími blízkými osobami zahraničního bojovníka s výhledem na resocializaci a reintegraci FTF po návratu.
3. Navázání styků s rodinou poskytne cenné informace o rodinné dynamice a kontextu. Zajistí se tím také příležitost ke shromáždění údajů o okolnostech týkajících se zahraničního bojovníka, které přijdou vhod během zvládnutí procesu návratu. Většina navrátilců se vrací do svého rodinného zázemí. Cenné je navázání vztahu s tímto společenským prostředím, zjištění informací o dalších zranitelných osobách a o tom, zda navrátilce nemůže ovlivnit a radikalizovat další blízké osoby. (Více informací o rodinné podpoře najdete v kapitole 4).

Téměř všechny přístupy k navrátilcům do Evropy postupují stejným způsobem. Tento proces byl shrnut nizozemským protiteroristickým koordinátorem v dokumentu Komplexní přístup k navrátilcům (obrázek 3). Tento přístup je víceméně stejný jako ten, který se vyvíjí a vylepšuje pro radikalizující se osoby, které chtějí vycestovat, nebo kterým bylo v odcestování do takzvaného chalífátu zabráněno. Tento **přístup založený na informacích a investigativním přístupu je prvoinstanční reakcí**, která začíná kriminálním vyšetřováním

a vyhodnocením rizika, které navrátilce pro komunitu a společnost představuje. V případech, kdy neprobíhá žádné trestní stíhání, bude případ řešen místním interinstitucionálním kooperačním týmem a bude postupováno podle konkrétního případu. Nálezy pracovní skupiny RAN Policie (RAN POL) zdůraznily, že nejsou zapotřebí žádné radikálně nové přístupy a instituce pro zvládání navrátilců. Cílem by mělo být spíše zkopírování úspěšných přístupů a jejich přizpůsobení a vylepšení.

Cesta

Aby se zabránilo v cestě lidem, kteří chtějí vstoupit do teroristické organizace, místní a národní instituce a další organizace úzce spolupracují. Když zjistí, že má někdo v úmyslu odcestovat do řad teroristické organizace, je daný člověk prodiskutován v multidisciplinárním týmu případu. Tento tým tvořen zástupci obce, státní policie, státního zástupce a dalších místních a národních stran. Tito lidé zvažují a nastavují intervence případ od případu. Mezi možné intervence patří: zabavení cestovních pasů, využití mezinárodních systémů k identifikaci cestujících, evropské zatykače nebo opatření na ochranu dětí.

Návrat

Navrátilci jsou detekováni co možná nejdříve, aby se minimalizovalo riziko jejich potenciální hrozby. Státní zástupce a policie vyšetřují známé džihadistické cestovatele. Mohou být podrobeni také vyšetřování ze strany informační služby. Tato vyšetřování mohou také odhalit osoby, které se chtějí vrátit do Nizozemska nebo Evropy. Na mezinárodní úrovni se vyměňují informace za účelem včasného odhalení navrátilců. Pokud je navrátilce zjištěn mimo území Nizozemska, může být do Nizozemska eskortován vojenskou policií.

Příjezd

Každý navrátilce je zatčen, podroben výslechu a trestně stíhán na základě kriminálního vyšetřování. Dále je pak vytvořeno vyhodnocení hrozby, kterou jednotlivý navrátilce představují. Navrátilci jsou také probíráni v multidisciplinárním týmu, který se případu věnuje.

Individuální přístup

Multidisciplinární tým řídicí případ rozhoduje, jaké intervence jsou nevhodnější s cílem minimalizovat potenciální hrozbu, kterou navrátilce představuje. Klíčem je přístup přizpůsobený na míru. Mezi možné intervence patří: trestní stíhání, soudní zákaz kontaktu, pečovatelské programy nebo program deradikalizace. Pokud je osoba odsouzena a následně uvězněna, je během výkonu trestu a po jeho skončení předmětem péče multidisciplinárního týmu pracujícího na případu.

Instituce neustále shromažďují informace a založí k navrátilci spis, aby mohlo být zahájeno trestní stíhání ihned po jejich návratu.

Kriminální vyšetřování

Obrázek1: Nizozemský přístup k navrátilcům

3.1.2 Konkrétní akční body pro policejní důstojníky řešící navrátilce

- Založte **spis** každému, kdo odcestuje do Sýrie. Tím by se měly pokrýt sledovací i vyšetřovací přístupy a také možnosti prevence a resocializace.
- Stanovte **proces pro řízení případu**, abyste mohli navrátilce řešit v rámci dostupných interinstitucionálních struktur. Probíhají dva procesy současně: 1) sledování a vyšetřování; a 2) prevence a kontakt s rodinou.
- Nastavte proces pro řízení případu, který bude řešit navrátilce s dětmi. V takových situacích je nutná interinstitucionální koordinace, která zajistí ochranu dítěte a zabrání zneužívání dětí. Toto řízení případu bude řešit ohrožení celé rodiny.
- **Otestujte protokoly pro sdílení informací** u scénářů s navrátilci. Jaká vylepšení jsou zapotřebí a jaké možnosti a zdroje jsou k dispozici? Zvažte vypracování krátké příručky pro řešení navrátilců, která vezme v potaz aktuální procesy, postupy a zdroje.

- Zvažte jmenování **non-stop policejního specialisty** zaměřeného na problémy navrátilců a extremistů, se kterým se budou moct odborníci z praxe poradit.
- **Navazte kontakt s FTF** a jeho rodinou, jakmile vyrazí do Sýrie/Iráku. Určení policejní důstojníci, například policisté zajišťující kontakt s rodinou a důvěryhodní policisté z komunity, by měli být k dispozici pro konzultaci policejních záležitostí. Rodiny budou bažit po informacích o tom, co se děje, jak mohou získat své děti nazpět a co přesně se stane, až se jejich dítě nebo partner vrátí. Pomoci mohou návštěvy v domácnostech společně se službami na podporu rodiny nebo sociálními službami. Je důležité, aby měl policista (nebo někdo jiný) tu správnou osobnost a schopnosti pro navazování vztahu. (Viz kapitola 4 o rodinné podpoře.)
- V některých případech rodiny policii a dalším orgánům nevěří. **Využijte ovlivňovacích technik** k prvnímu navázání vztahu. Některé policejní složky využívají technik policejních vyjednávačů k navázání funkčního vztahu s jedinci, kteří policii silně nenávidí. Šest principů vlivu podle Roberta B. Caldiniho²¹ (reciprocita, závazek a důslednost, sociální schválení, oblíbenost, autorita a vzácnost) představuje osvědčený způsob, jak ovlivnit navrátilce a jejich rodiny.
- V případech, kdy u sebe navrátilci mají děti, se **obraťte na specializované lékaře psychiatry**, kteří připraví specializované postupy pro řešení traumat a zajistí správné vyhodnocení. Lekce získané od dětských vojáků a také dětí vystavených domácímu násilí nebo sexuálnímu zneužívání nám říkají, že z hlediska léčby se musíme zaměřovat na dlouhodobé intervence, které zajistí specialisté — nikoli policie. Pro policii je důležité zjistit, jak jednat s malými dětmi, které mohou být svědky, oběťmi nebo pachateli. Řadu cenných poznatků můžeme získat i z policejních zkušeností se zneužíváním dětí a z případů domácího násilí. (Viz kapitola 5 o dětech.)
- Zkontrolujte **finanční stopu** navrátilců včetně bankovních účtů, dluhů a převodů. Vyšetření finančních záležitostí zvýší povědomí o vztazích v rámci sítí. Řada zahraničních bojovníků si nabrala půjčky a převedla prostředky na teroristickou organizaci, ke které se přidávala.

Opatření v akci

Příklad policie využívající rozhovor jako intervenci:

[A Guide to Police Conversation Intervention: A dialogue promoting responsibility and positive change](#), National Police Directorate Norway, 2011

3.1.3 Navrátilci na cestě a přicházející domů

Zahraníční bojovníci snažící se o návrat do Evropy čelí spoustě praktických překážek. Cesta ze Sýrie do Turecka nebo Libye a pak do Itálie je obtížná a nebezpečná. Když rekruti vstupují do řad Daeshe, musí z bezpečnostních důvodů odevzdat pasy teroristické organizaci. Tyto dokumenty jsou pak zničeny nebo využity převaděči k teroristickým nebo jiným ilegálním aktivitám.

Některým zahraničním bojovníkům se ale podaří vrátit do EU, aniž by upoutali pozornost bezpečnostních složek. Častěji se ale zahraniční bojovníci snaží o návrat tak, že se svými rodinami zažádají o nové pasy na konzulátu nebo ambasádě. Další zahraniční bojovníci jsou zadrženi národními orgány, které mohou po výslechu a vyšetřování informovat zahraniční ambasády a konzuláty a navrátilce jim předat. Díky tomu mají informační služby a policejní složky mechanismy včasné výstrahy, které je upozorní na navrátilce dávno před tím, než se vrátí domů. Tyto scénáře přináší konzulátům řadu různých problémů:

²¹ Robert Cialdini, *Influence: The Psychology of Persuasion* (Harper Business, 2006).

- ověření totožnosti navrátilců;
- vypořádání se s dětmi, které se narodí bez státní příslušnosti a bez průkazu totožnosti;
- jakým způsobem přesunout navrátilce a jejich rodiny zpátky do země původu? Má být použita ozbrojená eskorta, nebo se lépe hodí jiná bezpečnostní opatření?
- jak a kdy vyslýchat nezletilé osoby;
- sdělování informací mezi rozvědkou a policií a také mezi policií a dalšími vládními orgány — vyšetřovací a trestní postupy mohou snížit ochotu sdílet informaci o tom, že se osoba vrací;
- zda a kdy informovat rodiny.

Některé členské státy EU ustanovily **multidisciplinární týmy na ambasádách a konzulátech** v cizích zemích, do kterých se navrátilci dostanou na své cestě jako první s cílem řešit praktické problémy a zahájit kriminální vyšetřování.

První výzvou nebo úkolem je **kriminální vyšetřování a analýza hrozby pro národní bezpečnost**. To by mělo pokrývat také fyzické a psychologické potřeby a další relevantní problémy. Počáteční vyhodnocení rizika mohou provést bezpečnostní a rozvědné služby a policie. Mnoho takovýchto služeb a policejních orgánů nezná polohu zahraničních bojovníků; důvody pro cestu do Sýrie nebo Iráku; organizaci, do které vstoupili; jaké aktivity prováděli; důvody pro návrat; místo návratu nebo úroveň násilné hrozby, kterou pro společnost představují.

Provedení kriminálního vyšetřování a vyhodnocení rizika je komplexní činnost, která vyžaduje multimodální vyšetřovací nástroje a modely pro vyhodnocení rizika. Prvním úkolem rozvědných služeb a policie je pečlivý výslech zahraničních bojovníků.

3.2 Nástroj pro vyhodnocování rizik pro násilný extremismus

Jen velmi málo existujících nástrojů pro vyhodnocování rizik s ohledem na násilný extremismus bylo testováno nebo ověřeno z hlediska efektivity. Různé vlády využívají nástroje pro vyhodnocování rizik pro teroristické a extremistické zločince ve vězeňském prostředí, nebo jako diagnostický nástroj pro sledování radikalizovaných jedinců a jejich rizik a potřeb. Tyto nástroje jsou založeny na důkazech čerpaných z rozsáhlých studií literatury o terorismu.

Existují tři základní modely pro vyhodnocování rizika:

1. Profesionální úsudek o zkoumaném jedinci zahrnující predikce rizika výhradně na zkušenostech a znalostech odborného pracovníka;
2. Pojistně matematické nástroje založené na kontrolních seznamech rizikových ukazatelů, které využívají vzorců vedoucích ke zjištění celkové míry rizika (např. vysoké, střední nebo nízké riziko);
3. Strukturovaný profesionální úsudek (SPJ), který kombinuje oba přístupy (odborný a pojistně matematický) k systematickému provedení procesu, identifikaci rizika a vyhodnocení zkoumaného jedince v celém kontextu. V tomto modelu SPJ vychází hodnocení z přítomnosti a relevance rizikových faktorů u zkoumaného jedince.

Tyto modely využívají interinstitucionální proces, vytváří sdílené povědomí napříč vládními agenturami a poskytují použitelné rizikové indikátory pro budoucí násilí.

Vyhodnocení rizik obvykle provádí vyškolení odborníci v rámci policejních nebo sociálních služeb. Ne všechny nástroje pro vyhodnocení rizik vyžadují formální školení. Často slouží jako vodítko ve spojení s

dalšími relevantními informacemi získanými z rozhovorů s navrátilci a jejich rodinami. Zmiňme několik výjimečných nástrojů pro vyhodnocování rizik: ERG+22, IR46, VERA-2 a TRAP-18. Britská vláda používá nástroj ERG22+ při procesu screeningu předaných do procesu Channel. Nástroj pro vyhodnocení rizika násilného extremismu (VERA-2) široce využívají vězeňské a probační služby v několika zemích. IR46 je nizozemským modelem pro vyhodnocení rizika, který v interinstitucionálním prostředí využívá Haaglandenský regionální bezpečnostní dům (Veiligheidshuis). Protokol pro vyhodnocení teroristické radikalizace (TRAP-18) slouží jako investigativní rámec, který využívá 8 proximálních varovných chování a 10 dlouhodobějších distálních charakteristik. V příloze 1 naleznete přehled těchto čtyř nástrojů pro vyhodnocení rizik.

Tyto čtyři nástroje vám přinesou pokyny k provedení vyhodnocení rizika. Prvky těchto nástrojů lze upravit k použití jako nástroje pro vyhodnocení rizika ze strany FTF. Všechny nástroje pro vyhodnocení rizika pracují se seznamy faktorových indikátorů, například: (i) přesvědčení a chování (ii) kontext a záměr (iii) historie a schopnosti (iv) odhodlání a motivace (v) ochranné okolnosti. Níže uvedené indikátory slouží jako vodítko pro odborný posudek.

Je důležité poznamenat, že každý nástroj pro vyhodnocení rizika musí být založen na triangulaci a úsudku více zdrojů. Je také důležité hodnotit genderový aspekt a využít další odborné posudky týkající se role nezletilých osob. Nástroje pro vyhodnocení rizika by měla být součástí hodnotící strategie s více metodami zahrnující konkrétní nástroje pro interinstitucionální prostředí. Je vhodné je kombinovat s policejními rozhovory a dalšími relevantními zdroji k zajištění diagnostiky a vytvoření ucelenější představy o jedincích představujících potenciální riziko.

3.2.1 RAN CoE Returnee 45

Na základě zkušeností s výše zmíněnými nástroji pro vyhodnocení rizika **jsme vytvořili *investigativní nástroj pro hodnocení rizika, který je určen speciálně pro navrátilce***. RAN CoE Returnee 45 je investigativní nástroj pro hodnocení rizika, který je určen k použití ve vztahu k navrátilcům z řad FTF za účelem lepší organizace reakčního a operačního plánování možných intervencí a ke snížení hrozby násilí. Jedná se o kostru pro obecné vyšetření motivace, úrovně odhodlání a dalších rizikových faktorů v rámci procesu FTF od odchodu po návrat.

Hlavním důvodem pro vývoj nástroje RAN CoE Returnee 45 byla skutečnost, že existující hodnotící nástroje nebyly nastaveny na parametry navrátilců z řad FTF, ale zaměřovaly se na hodnocení rizika ve věznicích (VERA), interinstitucionální hodnocení (ERG22) nebo zaměřené na samostatně působící osoby (TRAP-18). Existují společné vlastnosti, které platí jak pro nástroj RAN CoE Returnee 45, tak pro ostatní nástroje, a existuje také silná důkazová základna pro hodnocení rizika extremistů. Nový nástroj však také bere v potaz konkrétní riziková chování pro případy FTF od jejich odchodu až po návrat.

Nástroj RAN CoE Returnee 45 poskytuje **šablonu pro interinstitucionální reakci** s cílem zorganizovat operační data o navrátilcích. Díky tomu lze identifikovat a izolovat nejdůležitější oblasti pro plánování intervence. Nástroj slouží jako kontrolní seznam, který umožňuje intervenčnímu specialistovi rychle vyhodnotit úroveň rizika, aby bylo možné identifikovaný problém dále řešit. Pro všechny nástroje pro vyhodnocení nebo vyšetřování rizik platí, že se nejedná o jediný nástroj v procesu a že je nutné je křížově ověřit napříč dalšími informačními zdroji (například s policejním rozhovorem apod.). Nástroj pro vyhodnocení rizika není prediktivní nástroj, ale spíše způsob, jak označit a organizovat riziková chování, která je třeba dále vyhodnotit při konzultacích s relevantními odborníky.

Každá sekce obsahuje systém pro vyhodnocení rizika, který poskytuje indikaci o konkrétních rizikových chováních vyžadujících další pozornost. Hodnotitel analyzuje, proč daný člověk získal vysoké, střední nebo nízké hodnocení a identifikuje oblasti, které je třeba dále vyšetřit. Nástroj slouží jako základ pro diskusi v interinstitucionálním prostředí, kde jsou přijímána rozhodnutí o konkrétních zmírňujících akcích a také o dalších potřebných úkonech. Je důležité poznamenat, že riziková chování jsou vyvažována protektivními faktory, například podporující rodinou a dalšími stabilizačními prvky. Protektivní faktory je třeba zahrnout do vyhodnocení celkového rizika představovaného navrátilcem.

RAN CoE Returnee 45			
I. Motivace (před cestou / po cestě)	Míra rizika: Nízká	Míra rizika: Střední	Míra rizika: Vysoká
1. Psychologické faktory ovlivněné cestami: • Orientovaný na akci • Rodinný typ • Přemýšlivý • Sounáležitost / přijetí			
2. Pocit křivdy/nespravedlnosti			
3. Náchyllost k indoktrinaci			
4. Náhlá změna chování			
5. Přijetí salafistické-džihádické ideologie • Používání specifické terminologie (takfir apod.) • Myšlení „oni“ a „my“ • Glorifikace mučednictví a násilí • Odmítání západních hodnot a norem • Démonizace a dehumanizace nepřátel • Fixace			
6. Sociální média • Digitální otisk (avatar, zabezpečené komunikační kanály) • Konspirační myšlení • Konzumace a tvorba extremistického propagandistického materiálu • Komunikace s podobně naladěnými extremisty			
7. Úroveň stresu			
8. Ovládání pohnutek			
9. Dovednosti pro zvládání konfliktů			
10. Rodinné normy (přijímání/odmítání ideologie)			
11. Omezený pocit sounáležitosti se společností (na náboženských základech)			

II. Sociální kontext (před cestou / po cestě)	Míra rizika: Nízká	Míra rizika: Střední	Míra rizika: Vysoká
12. Kontakt s radikální sítí nebo skupinou			
13. Tíhnutí k subkultuře (gangům)			
14. Kriminální minulost			
15. Úroveň rodinné dysfunkčnosti			
16. Sourozenci nebo další členové rodiny jako FTF			
17. Dobrovolná izolace			
18. Problémy s duševním zdravím			

19. Vyhýbavé chování			

III. Zkušenosti v konfliktním území	Míra rizika: Nízká	Míra rizika: Střední	Míra rizika: Vysoká
20. Registrace a bezpečnostní prověrka			
21. Zkušenost s výcvikovým táborem			
22. Umístění do skupiny			
23. Rodinný stav a rodina (na bojišti)			
24. Otisk na sociálních sítích			
25. Vlastní hodnocení zkušeností • Glorifikace • Lítost • Rozčarování • Agresivita • Strach			

IV. Rozhodnutí o návratu	Míra rizika: Nízká	Míra rizika: Střední	Míra rizika: Vysoká
26. Rozčarování			
27. Zdravotní faktory			
28. Rodinný tlak			
29. Sociální tlak			
30. Finanční/životní podmínky			
31. Negativní zkušenosti			
32. Návrat o samotě nebo ve skupině			

V. Příchod domů (viz část Motivace / Sociální kontext, kterou lze aplikovat také)	Míra rizika: Nízká	Míra rizika: Střední	Míra rizika: Vysoká
33. Schopnost uvažovat nad budoucností			
34. Rozčarování			
35. Duševní zdraví (trauma, netečnost, vysoké úrovně stresu)			
36. Destruktivní podpůrná síť / radikální okolí			
37. Napojení na společnost a komunitu			
38. Rodinné zapojení			
39. Chybějící bydlení / zaměstnání			
40. Tlak okolí			
41. Úroveň důvěry a vztah se státními orgány			
42. Pocit sounáležitosti (s bezvěrci)			
43. Paranoia			
44. Vyjádření explicitních a implicitních hrozeb násilím			
45. Mezinárodní kontakty (s extremisty)			

4 Interinstitucionální dohoda na intervencích

Tato kapitola pokrývá nezbytné předepsané činnosti číslo 3 a 4 (viz sekce 3). Poskytuje kostru pro zajištění interinstitucionální koordinace na národní, regionální a místní úrovni.

Zkušenosti z Evropy ukazují, že **interinstitucionální struktury a pracovní procesy jsou pro zvládnání případů FTF nezbytně nutné**. Včasná a efektivní identifikace navrátilců, zlepšené sdílení informací a společné rozhodování jsou možné pouze v případě koordinovaného postupu. Informace o osobě, která odcestovala za teroristickou skupinou, je nutné sdílet s příslušnými partnery na místní, regionální i národní úrovni. Toto sdílení informací nabývá na důležitosti, jakmile se objeví signály, že se FTF vrací.

Když navrátilce dorazí, jsou informační vyhodnocení a policejní vyšetřování nezbytnými kroky pro určení vhodné reakce v souladu s okolnostmi konkrétního případu. Mezi reakce mohou patřit soudní proces, administrativní opatření nebo resocializační opatření. Vedle toho probíhají práce na národní úrovni a v rámci místního interinstitucionálního koordinačního týmu. Tento tým se soustřeďuje na minimalizaci rizika, které budou navrátilci představovat pro společnost. Proběhne koordinace **holistických struktur a pracovních postupů** za účelem přípravy na reintegraci a resocializaci v rámci společnosti, pokud neexistuje dostatek důkazů k udělení trestu odnětí svobody. Tým případně připraví eventuální proces propuštění.

4.1 Koordinace na národní úrovni

Na začátku je nutné rozlišit mezi koordinací na národní úrovni a místním interinstitucionálním přístupem. Pravomoc koordinace na národní úrovni se týká policejních a informačních aktivit, vyhodnocení rizika navrátilce a možného trestního stíhání. Koordinace na národní úrovni je také potřeba pro účely návratu do běžného života. To je nezbytné pro minimalizaci rizika, které navrátilce pro společnost představuje. Rehabilitační úsilí zahrnuje lékařskou nebo psychiatrickou péči — podle potřeby — nebo sledování dětí službou pro ochranu dětí.

Pokud bude navrátilce **propuštěn, nebo nebude stíhán**, místní/regionální interinstitucionální tým by měl být zapojen do převzetí (v závislosti na rozdělení povinností v zemi) koordinace reakcí na tohoto navrátilce a zaměřit se na jeho resocializaci a rehabilitaci v rámci společnosti. Odborníci z praxe, kteří podporují navrátilce v jeho návratu do společnosti, — mu v konečném důsledku — pomáhají na místní úrovni.

Klíčové je zajistit, aby probíhala **vertikální i horizontální koordinace mezi národní a lokální/regionální úrovní** od chvíle, kdy navrátilce vstoupí do členského státu a aby jednotlivé instituce a orgány nekřížily svou činnost. Aby se to zajistilo, měl by být stanoven národní kontaktní bod nebo úkolová skupina věnovaná navrátilcům. Úkoly a velikost, rozsah a pravomoci takového kontaktního bodu nebo úkolové skupiny závisí na počtu FTF na území ovládaných teroristy a očekávaný počet navrátilců. Pokud je to možné, tento kontaktní bod nebo úkolová skupina by měly být součástí národní koordinační struktury pro boj s terorismem nebo prevencí radikalizace. Měl by také úzce spolupracovat s informačními službami, státní policií a soudní mocí. Kontaktní bod nebo úkolová skupina by měly zajišťovat koordinaci veškerého úsilí a mohlo by se jednat o jediný kontaktní bod pro (místní) vládní orgány řešící navrátilce z řad FTF, který umožní monitorovat problémy, opatření a výsledky.

Navrhovaný národní kontaktní bod nebo úkolová skupina by měly řešit tři základní koordinační úkoly:

Úkol 1: Minimalizace rizika pro společnost okamžitým zahájením reintegračních prací

Konečným cílem je **minimalizovat rizika pro společnost, která navrátilci představují**, a to koordinací zahájení jejich (eventuální) rehabilitace a reintegrace do společnosti. To znamená, že je třeba zajistit okamžité poskytnutí lékařské péče a provedení psychologických posudků. Pokud jsou do případu zapojeny i děti, národní kontaktní bod může zahrnovat i služby ochrany dítěte a dle potřeby zajistit náhradní péči.

Kontaktování místního/regionálního **interinstitucionálního koordinačního týmu v domovském městě navrátilce** k zajištění koordinovaného informačního toku z místní/regionální úrovně na národní úroveň by představovalo jednu z povinností národního kontaktního bodu nebo úkolové skupiny, a to vedle pomoci místní/regionální úrovni s přípravami na návrat FTF. Národní kontaktní bod nebo úkolová skupina by také mohla pomáhat s vypracováním národní politiky a komunikační strategie (viz kapitola 8) týkající se navrátilců a mohla by mít za úkol sestavit národní přehled úsilí a výsledků pro účely úprav strategie.

Úkol 2: Kontaktní bod pro regionální a místní úroveň

Národní kontaktní bod nebo úkolová skupina by také mohla být **kontaktním bodem pro regionální a místní samosprávy**. Hlavním úkolem by bylo pomoci těmto orgánům s řešením navrátilců. Je důležité, aby informace a pomoc putovaly rychle.

Dílní úkoly:

- pomoci nastavit koordinovaný informační tok z místní/regionální úrovně na národní úroveň a zpátky se zapojením obcí řešících (budoucí) návrat FTF do své komunity;
- zajištění asistence a informací týkajících se navrátilců, a to včetně duševního zdraví, ochrany dětí, vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení, komunikace a zjištění kontextu o tom, co navrátilci zažili;
- zkontaktování místních orgánů s dalšími národními organizacemi dle potřeby;
- zkontaktování místních orgánů s dalšími místními organizacemi řešícími navrátilce;
- shromažďování informací o místních problémech a výsledcích.

Úkol 3: Usnadnění výměny v rámci EU

Dalším možným úkolem pro národní kontaktní bod nebo úkolovou skupinu je **spolupracovat s národními kontaktními body / úkolovými skupinami pro navrátilce v dalších členských státech EU** s cílem výměny informací o navrátilcích a zkušeností s jejich trestním stíháním a resocializací. Kontakt by také usnadňoval / podporoval výměnu zkušeností a osvědčených postupů mezi národními tvůrci politiky, místními koordinátory a odborníky z praxe v terénu v různých zemích.

4.2 Interinstitucionální proces na místní nebo regionální úrovni

Základní fungování místního / regionálního interinstitucionálního přístupu, včetně strukturovaných intervencí a koordinace mezi jednotlivými orgány a včetně základních principů pro efektivní řízení případů, je do hloubky prodiskutován v dřívější zprávě o politice RAN CoE s názvem *Developing a local prevent framework and guiding principles* (viz sekce „Další materiály“ níže).

Řada místních orgánů napříč Evropou v současné době nemá speciální postupy pro řešení navrátilců a místo toho se snaží navrátilce integrovat pomocí běžných interinstitucionálních struktur. Při řešení navrátilců prostřednictvím interinstitucionální spolupráce je třeba vzít v potaz několik prvků.

Přidání faktorů specifických pro navrátilce do existujících scénářů

Zavedené struktury a spolupráce mezi místními orgány, policií a dalšími zákonnými partnery (například vzdělávací služby, sociální služby, služby ochrany dětí, služby pro mládež a také služby pro zvládání pachatelů) musí již existovat, aby bylo možné vypracovat postupy a protokoly pro řešení jednotlivých případů. Je důležité zavést **jasně stanovené dohody ohledně příslušných rolí a omezení pro všechny zúčastněné**. Efektivní koordinace vyžaduje nácvik různých scénářů pro zvládání případů včetně těch, které se specificky zaměřují na navrátilce. Tyto scénáře by také měly zahrnovat různé výzvy a řešení pro různé profily a situace navrátilců (muži, ženy, děti a celé rodiny).

Další materiály

[Zpráva politice RAN CoE o vývoji místního preventivního rámce a návodných principů](#) se zaměřuje na to, jak vytvořit potřebnou kostru a komponenty pro místní preventivní akční plány. Jaké jsou základní výzvy obsažené v této práci a jaké jsou návodné principy? Tato zpráva vychází z širokých praktických a kolektivních zkušeností nasbíraných ve více než 20 evropských městech.

Město Kodaň (Dánsko) vypracovalo [místní strukturu](#) pro prevenci radikalizace. Kodaňské antiradikalizační úsilí je součástí iniciativy Bezpečné město a je řízeno v úzké návaznosti na práce v oblasti prevence kriminality a vytvoření pocitu bezpečí ve městě. Město při prevenci radikalizace úzce spolupracuje s SSP (místní spolupráce mezi školami, mládežnickými kluby, sociálními službami a policií) a kodaňskou policií.

Protokol pro sdílení informací

Velkou výzvou pro interinstitucionální spolupráci jsou **právní bariéry pro sdílení informací mezi osobami**. Proto je důležité přijmout protokol o sdílení informací (ISP) mezi institucemi, které jsou zapojeny do interinstitucionálních kooperačních struktur. ISP řeší právní bariéry pro informační výměnu mezi jednotlivými agenturami a stanovuje, jak budou jednotlivé případy diskutovány a řešeny na interinstitucionálních schůzkách. ISP také umožňuje objasnit řetězec vazeb v procesu informačního toku (způsob předání informací od bezpečnostní služby policii a poté dalším orgánům).

Místní kontaktní bod

Vytvoření jediného kontaktního bodu v místních sociálních službách a dalších orgánech **vytvoří důvěru v mechanismy sdílení informací**. Sociální služby si často stěžují, že informace o navrátilcích jsou kusé nebo chybí úplně. Je důležité získat informace a zpravodajské informace od všech partnerů o zájmové osobě, komunitě i rodině před, během i po cestě zájmové osoby. Nezapomeňte informovat partnery o tom, co se dělo s informacemi, které sdíleli.

Opatření v akci

Dánské centrum pro prevenci extremismu, které funguje napříč národními a místními úrovněmi se osvědčilo jako instituce pro sběr, třídění a distribuci informací. Poskytuje přímou operační podporu místním obcím, které řeší případy navrátilců.

Různé možné kooperační modely

Existují různé způsoby k zajištění kooperace ve chvíli, kdy je potřeba. V závislosti na organizační struktuře a rozsahu problému s navrátilci může být interinstitucionální koordinace na místní úrovni tvořena trvalými nebo dočasnými strukturami.

- *Interinstitucionální struktura na místní nebo regionální úrovni:* Využití a adaptace existující struktury pro interinstitucionální kooperaci je důležité pro zajištění spolupráce, efektivity a koordinace. Práce

s navrátilci obvykle probíhá v rámci existujících interinstitucionálních procesů. Dánský model SSP zahrnuje úzkou spolupráci mezi školami, sociálními službami a policií a funguje už více než čtyři desítky let při podpoře prevence kriminality. Tento typ struktury existuje i v Nizozemsku ve formě takzvaných „Bezpečnostních domů“, které se zaměřují také na prevenci kriminality.

- *Intervenční týmy pomáhající na místní/regionální úrovni:* Některé země a regiony vytvořily místo interinstitucionálních struktur speciální víceoborové týmy, které lze oslovit s žádostí o pomoc na místní nebo regionální úrovni. Finský model Anchor je uzlem, ve kterém profesionálové pracují na prevenci kriminality a intervencích proti extremismu formou koordinovaných a přesně zaměřených akcí. Model zahrnuje spolupráci s NGO, které podporují odpojení od ideologicky motivovaného násilí formou mentoringu.

Tipy pro interinstitucionální kooperaci²²:

- **Nacvičujte postupy** a protokoly pro sdílení informací za využití různých scénářů s navrátilci a případů z praxe.
- Jakmile přijde informace o odjezdu osoby, měl by být založen její spis. Tím se usnadní získávání informací a vyšetřování a následná prevence a resocializace.
- **Stanovte, kdo (který orgán) bude fungovat** jako manažer týmu pracujícího na daném případě.
- Stanovte konkrétní interinstitucionální kooperační tým pro navrátilce, nebo pořádejte speciální schůzky o navrátilcích s místním/regionálním interinstitucionálním týmem.

Opatření v akci: Místní policejní jednotka vytvořila „Páteř proti terorismu, extremismu a radikalizaci“, kterou tvoří policejní experti poskytující poradenství kolegům, kteří nejsou do hloubky obeznámeni s problematikou extremismu a navrátilců. Pracovník této skupiny je připraven poskytovat poradenství non-stop. Interní příručka pro všechny důstojníky obsahuje pokyny, které je třeba dodržet, pokud se zdá, že je subjekt vystaven radikalizaci a chce se připojit k teroristickému hnutí. Jedna z kapitol nese název „Co dělat, když se navrátilce objeví na radaru“ a stanovuje, koho kontaktovat a co uvést do policejních systémů.

Opatření v akci: Arhuský model má základ v Informačním domu a využívá pravidelných plánovaných interinstitucionálních schůzek s účastí zástupců sociálních služeb, škol a policie. Pro problémy související s navrátilci z řad FTF Aarhus zavedl syrskou skupinu zahrnující pracovní skupiny pro různé druhy intervence, například pro screeniny a vyhodnocení rizik, mentoring, rodinné sítě, sociální sítě a zaměstnanost.

- **Navažte kontakt s navrátilcem a jeho rodinou během procesu co možná nejdříve.** Vybudování vztahu s navrátilci a jejich rodinami je klíčem k úspěchu. Většina rodin má potřebu pochopit situaci, chce získat své dítě zpátky a chce vědět, co se stane, až vrací se dítě vstoupí na domovskou půdu. Kontakt by měl navázat policista s příslušnými dovednostmi a zkušenostmi, například policista pro styk s rodinami nebo důvěryhodný policista z místní komunity. Přestože se tento pracovník představí jako policista, jeho hlavním úkolem bude podpořit rodinu při řešení policejních záležitostí.
- Zajistěte **spolupráci mezi sociálními službami a policií** před oslovením rodiny, které její příbuzný odešel do zóny konfliktu, nebo se odtamtud vrací.
- Navažte **vztah s rodinou**, nebo požádejte jiný orgán, aby tento vztah navázal.
- Zaměřte se na **sourozence** a další členy rodiny, kteří se mohou stát náchylnými podlehnout násilnému extremismu.

²² Tato sbírka tipů a poučení pochází od odborníků z praxe v rámci RAN.

- Na děti je třeba nahlížet především jako na oběti. Události v Sýrii a Iráku nás ale naučily, že i **děti kolem devíti let mohou představovat riziko**, ať už krátkodobé či dlouhodobé. Pokud se otec nebo matka po návratu dostanou do vazby nebo výkonu trestu, přebírá kontrolu služba ochrany dětí. Dítě musí být vyhodnoceno z několika pohledů, protože může trvat měsíce nebo i roky, než se rizikové chování projeví.
- Zajistěte rychlý a specializovaný přístup k **psychiatrickým odborníkům**. Dánský Dignity Institute, který pracuje na reintegraci navrátilců, klade důraz na včasnou pomoc. 90 % dánských navrátilců pochází z rodin, ve kterých byl alespoň jeden z rodičů traumatizován.
- Ve většině zemí byly přijaty zákony, podle kterých cesta do Sýrie nebo Iráku spadá pod **zákony o terorismu**. Navrátilci z těchto zemí proto mohou být zadrženi a v některých případech mohou být i odsouzeni. Tím se získá příležitost s danými osobami pracovat.
- Vyhodnocení na místní úrovni by se nemělo zaměřovat jenom na rizika. Smyslem je sice podpořit vyhodnocení rizik, ale zároveň by mělo napomáhat při tvorbě plánů ušitých na míru konkrétním lidem. Některé části vyhodnocení lze proto orientovat více na **péči a resocializaci**.
- Interinstitucionální tým bude možná muset navázat vztah s **NGO** v terénu. Ve většině zemí jsou výstupní programy organizovány NGO. Nevládní organizace mají lepší výchozí pozici při získávání důvěry u navrátilce. Protože spolupráce s policií může tuto důvěru narušit, musí být nastaveny jasné dohody a procesy pro sdílení informací. Klíčem je transparentnost mezi institucemi zapojenými do jednání s navrátilcem. Koordinace resocializačního programu je na zodpovědnosti obce nebo výstupní organizace. Policie se může zapojit v případě obav o bezpečnost, ať už z jejich strany nebo ze strany jiné zapojené instituce.
- Nastavte **individualizované a na proces orientované akční plány** k zajištění koordinace, kontinuity a návaznosti v jednotlivých případech. Tyto akční plány jsou ušité na míru a nastavují možnosti pro mentoring, psychologickou pomoc a řešení traumat, vytváří sítě rodičů, zajišťují poradenství a mohou zajišťovat také výstupní programy. Týkají se nejen navrátilce, ale i jeho nejbližší sociální podpůrné struktury (tzn. rodiny).

5 Cesta s trestním stíháním

Tato kapitola se zaměřuje na reakční strategii v situaci, kdy je navrátilce trestně stíhán a dostane se do vězení a/nebo bude v podmínce.

5.1 Obecný přehled a problémy

V členských státech EU platí obecné pravidlo, že budou vyšetřeni všichni navrátilci, u kterých existuje podezření na soužití s teroristickými skupinami nebo o zapojení do teroristických aktivit v zahraničí s cílem určit, zda má být navrátilce trestně stíhán. Jakmile se získá informace, že se navrátilce vrátil, nebo pokud dobrovolně kontaktuje státní instituce, obvykle dochází k zatčení a výslechu. Na základě dostupných důkazů pak budou přijaty další kroky v rámci trestního soudnictví.

Rozdíly mezi pachateli z řad navrátilců a jinými násilnými extremisty / pachateli terorismu

V rámci systému trestního soudnictví existuje celá řada různých typů násilných extremistů / teroristů. Rozdíly se projevují v oblasti osobnosti, zkušeností, motivace, schopností, záměru, rozčarování nebo víry ve věc Islámského státu, příznaků traumatu nebo odolnosti vůči němu, délce pobytu v zahraničí a důkazech o trestné činnosti. To samé platí pro navrátilce.

Okolnosti, v jakých daná osoba v zahraničí žila je v těchto případech těžší určit než u osob, které žily v domácím extremistickém prostředí. Přestože i život v domácím extremistickém prostředí může mít psychologický dopad, osoby, které žily ve válečné zóně (obzvláště s přihlédnutím ke zvěrstvům páchaným džihádistickými hnutími) budou s vyšší pravděpodobností trpět také PTSD.

Ve skupině navrátilců existují rozdíly na základě **typu spáchaných zločinů**: plánování / provedení teroristického útoku, cesta do teroristy ovládané oblasti, pomáhání teroristické skupině zdroji, verbování, šířením propagandy apod. Ne všichni navrátilci jsou násilnými extremisty (v současnosti) a mohou být stíháni za jiné trestné činy, které nesouvisí s terorismem. Někteří navrátilci nikdy nebyli extremisty a do válečné oblasti se vydali z jiného důvodu. Někteří po svých zkušenostech ztratili víru v ideologii.

Někteří odborníci z praxe říkají, že se s první generací navrátilců (na počátku existence Daeše) pracovalo lépe než s jinými radikály, protože se řada z nich vrátila rozčarována touto ideologií, teroristickou organizací a/nebo okolnostmi, za jakých museli žít. Navrátilci, kteří se vrací dnes, jsou ve svém přesvědčení pevnější a jsou vycvičeni v tom, jak se chovat při (formálním i neformálním) výslechu.

Mění se také to, jestli mají navrátilci ve **vězení zvláštní „postavení“**. Někteří vězni z řad navrátilců jsou považováni za jakési „hrdiny“. U jiných je tomu přesně naopak, protože jsou považováni za zrádce, kteří Daeš opustili. Mohou se také kvůli své víře stát cílem jiných pachatelů, například pravicových extremistů.

5.1.1 Specifické problémy navrátilců

Předpokládaný růst počtu navrátilců povede k celé řadě problémů, které bude muset systém trestního soudnictví vyřešit. Přestože se tato kapitola zaměřuje na perspektivu vězeňské a probační služby, dotýká se i problémů soudního sektoru.

- Chybějící ucelený profil navrátilce z řad FTF v kontextu vězení a probace: V současnosti osoby, které měly v úmyslu odcestovat jako FTF a byli zastaveni před cestou nebo během ní a osoby, které se

skutečně v oblasti teroristického konfliktu nacházely, existují společně v jakési šedé oblasti. V řadě evropských zemí se jich týká stejný soudní přístup (zákony zakazující přípravu cesty a pokus o odcestování za (extremistickými) skupinami typu Daeš a zakazující podíl na činnosti těchto skupin). Osoby, které se podaří před cestou zastavit, stojí za to považovat za zvláštní skupinu. Nemožnost dostat se do zamýšlené destinace může zvýšit pocit, že s těmito lidmi Západ zachází nespravedlivě. Atraktivní obraz života v Daeši pak zároveň není vyvážen hrůzami a realitou války a krveprolití.

- **Potíže při shromažďování důkazů:** Specifickým problémem při jednáních s FTF a navrátilci ve srovnání s např. domácími pravicovými extremisty, je přístup k informacím a důkazům, které by bylo možné použít během trestního stíhání. Navrátilci z řad FTF se s největší pravděpodobností zapojili do teroristických aktivit mimo území EU s odlišnou legislativou. Na těchto územích je pak jen omezený přístup k (důvěryhodným) informacím z terénu.
- **Kratší tresty a dřívější propouštění:** Chybějící podpůrné důkazy mohou vést ke kratším trestům, což znamená, že se navrátilci dostanou do společnosti mnohem dříve. Vzhledem k rozdílům v druzích obvinění a délce odsouzení může existovat poměrně velká skupina pachatelů, která se na svobodu dostane velice brzy. To nám poskytne jen málo času na rehabilitaci a deradikalizaci ve vězení. Příprava na propuštění navrátilce si proto žádá pečlivé plánování a interinstitucionální přístup, aby se zajistilo, že propuštění navrátilci nespádnou do starých stereotypů a sítí, které by je mohly přimět k recidivě.

Případová studie — předčasně propuštěný navrátilce

Mužský navrátilce, do domovského města A se vrátil v roce 2015. Byl krátce vězněn a předčasně propuštěn. Měl vysokoškolský titul a žádný záznam v trestním rejstříku, jeho reintegrace pokračovala dobře. Skupina navrátilců (proti které svědčil), bude rovněž brzy předčasně propuštěna. Navrátilce je proto vystaven velkému stresu a nejistotě, protože existuje poměrně vysoká šance, že tyhle lidi potká. Navíc jej kontaktovala švagrová (provdaná za jeho bratra, který padl v boji) s tím, že se chce vrátit. Přestože výborně spolupracuje s institucemi a poskytl všechny informace, pořád se velice obává, že bude nějakým způsobem znovu spojován se Sýrií.

Získaná poučení:

- V relativně malém městě je dodržování podmínek propuštění, mezi které patří nestýkání se s určitými lidmi ze starých sítí a/nebo účast na deradikalizačních programech, poměrně obtížnou záležitostí, protože sítě jsou koncentrované a zdroje vzácné. Aby propuštěný jedinec mohl podmínky propuštění dodržovat, je vhodné zvážit i přestěhování. To je třeba srovnat s možnými negativními dopady přestěhování.
- Případy bývají často propojené, a tak se tím mohou otevřít dveře k získávání dalších informací a vytvoření ucelenějšího obrazu.
- Jasně nastavené postupy pro sdílení informací jsou velmi důležité, protože propojené případy skýtají nebezpečí pro profesionály, kteří na nich pracují, a v případě úniku informací do nesprávných rukou může dojít i k ohrožení osob navrátilcům blízkých.

- **Legislativa a odsuzování:** Po přijetí směrnice EU o boji s terorismem mají členské státy EU povinnost kriminalizovat i přípravu k teroristickému činu. Výsledkem je proto vyšší počet osob trestně stíhaných za širší škálu zločinů souvisejících s terorismem. Skupina osob odsouzených za terorismus bude proto rozmanitější, což je třeba vzít v úvahu při vynášení rozsudků (délka a podmínky trestu) a způsobu uvěznění (úroveň ostrahy).
- **Veřejné mínění ohledně navrátilců:** Image navrátilců ve společnosti a politický tlak ztěžují zaměstnancům a managementu přijímání rozhodnutí týkajících se bezpečnosti a spravedlivosti (jakou

přísnost nastavit ve srovnání s ostatními vězni) a ovlivňuje i vnímání na straně navrátilců (je o nás postaráno lépe než o ostatní).

- Navrátilci z řad žen a mladistvých: Jen velmi málo jurisdikcí má v současnosti zkušenost s ženami vracejícími se z konfliktních oblastí, které by se dostaly do trestního systému. Odsouzení žen je daleko obtížnější, protože většinou neexistuje dostatek důkazů, zda se zapojovaly do bojů, nebo zda skutečně pomáhaly s organizací útoků. Hrstka dosud existujících případů naznačuje, že nás v této oblasti čekají určité výzvy, například ohledně způsobu, jak se vypořádat s vězeňkyněmi odsouzenými za terorismus. Děti a mladiství představují zvláštní výzvu, která bude podrobněji řešena v kapitole 5 věnované dětským navrátilcům.

5.2 Obecné zásady z perspektivy věznice

Obecné zásady pro jednání s navrátilci ve vězeňském prostředí se podobají zásadám pro práci s násilnými extremisty / pachateli terorismu obecně. Pracovní skupina RAN pro oblast vězeňství a probace (RAN P&P) tyto zásady podrobně zdokumentovala v pracovní zprávě RAN P&P. Hlavní závěry pro práci se všemi druhy pachatelů násilného extremismu jsou tyto:

- bezpečnost společnosti se nejlépe zajistí podporou zdraví a zařazením pachatelů do běžného života;
- mezi teroristické zločiny spadá celá škála aktivit; osoby odsouzené za teroristické činy představují pro společnost různou míru rizika;
- pachatelé jsou schopni se změnit k lepšímu a potřebují podporu, aby se odpoutali od násilného extremismu;
- za všech okolností je třeba dodržovat základní lidská práva;
- podpora pozitivních vztahů mezi zaměstnanci věznice a vězni a příznivé vězeňské klima je podmínkou pro snížení rizika souvisejícího s radikalizací a přispívá k rehabilitaci navrátilců a jejich reintegraci do společnosti;
- pro prevenci radikalizace a podporu výstupních procesů je nezbytná interinstitucionální kooperace.

Další materiály

[Pracovní zpráva RAN P&P z roku 2016](#) obsahuje přehled všech problémů, kterým vězeňská a probační služba čelí v souvislosti s pachateli násilného extremismu, a obsahuje také reakční intervence vyvinuté v rámci EU. Zpráva popisuje obecné zásady a poskytuje přehled dalších trendů, výzev, metod a intervencí platných v prostředí vězení a podmíněných trestů.

[Web](#) Evropské rady o trestech odnětí svobody a opatřeních v podobě veřejně prospěšných prací poskytuje přehled standardů obsažených v různých konvencích, doporučeních, protokolech a návodných dokumentech týkajících se trestů odnětí svobody a opatření v podobě veřejně prospěšných prací.

5.3 Konkrétní metody a intervenční modely v prostředí věznice

Po odsouzení navrátilce k trestu odnětí svobody existují dvě hlavní oblasti, ve kterých mohou věznice aplikovat konkrétní metody a intervence:

- bezpečnost a zabezpečení (k zajištění bezpečnosti a zdraví vězně, obyvatel věznice, zaměstnanců a širší společnosti – toto lze považovat za krátkodobou bezpečnost během odnětí svobody);
- rehabilitace a reintegrace (k podpoře toho, aby vězeň upustil od cesty násilného extremisty a po návratu do společnosti byl připraven žít životem bez páchání trestné činnosti. Toto by mělo zajistit dlouhodobou bezpečnost i po propuštění).

Proces, načasování a rozhodování u těchto metod a intervencí se v jednotlivých jurisdikcích liší na základě právního rámce a konkrétních rozhodnutí soudů, vyhodnocení rizika, které navrátilce představuje, dostupnosti profesionálů zajišťujících intervence, dostupnosti zvláštních oddělení (a míst v nich) a konkrétních pravidlech a nařízeních platných v daném vězení.

Obecně vzato se navrátilce dostane do vězení po svém zatčení a během příprav na soudní proces. V některých případech navrátilci nemusí zůstat ve vězení v době před soudním procesem, ale mohou zůstat doma (kde je bude sledovat například elektronické zařízení). Během této fáze proběhne vyhodnocení rizika, které provádí pracovníci probační služby, psychologové nebo sociální pracovníci (v závislosti na nastavené infrastruktuře). Výsledky šetření budou ve většině případů předneseny před soudem. Je nepravděpodobné, že by během této fáze mohly být zahájeny další intervence, protože navrátilci si nebudou chtít přitížit—. Kdyby například řekli, že se radikalizovali, mohlo by to negativně ovlivnit soudní proces (neúčast na intervenci jim také může doporučit jejich advokát).

Po skončení soudního procesu a vynesení rozsudku (odnětí svobody, obecně prospěšné práce) bude navrátilce umístěn dle potřeby. Různé jurisdikce mají různá pravidla o způsobu **umístění do konkrétní věznice nebo oddělení** a o tom, kdo toto rozhodnutí přijímá (např. soudce, ministerstvo spravedlnosti, ředitel věznice).

Vyhodnocení počátečního rizika provedeného před zahájením soudního řízení bude tvořit základnu pro práci věznice s pachatelem. **Vyhodnocení rizika by se vždy mělo za nějaký čas zopakovat**, aby se vyhodnotilo, jestli se rizikový profil pachatele mění. Toto vyhodnocení bude také ovlivňovat intervence (pro bezpečnost a zabezpečení i pro rehabilitaci), které budou zavedeny. Rozhodnutí o těchto intervencích budou často padat v týmech, ve kterých budou zapojeni různí odborníci, například se bude jednat o vězeňské zaměstnance, ředitele věznice, psychology, pracovníky věznic z rehabilitačních programů, policejní důstojníky atd. v závislosti na konkrétní národní a lokální infrastruktuře.

5.3.1 Bezpečnostní metody a intervence

Navrátilci mohou představovat velké riziko, pokud strávili nějaký čas ve válečné oblasti a získali určité schopnosti (například umění manipulace, bojová umění, způsob využití běžných předmětů ve formě zbraní), které mohou ohrozit ostatní. Pokud jsou navrátilci výrazně traumatizováni a/nebo trpí jinými duševními překážkami a nemocemi, mohou ohrozit sami sebe a lidi ve svém okolí.

Protože je populace navrátilců v evropských trestních systémech stále malá, **nebyla vypracována žádná zvláštní bezpečnostní opatření pro tuto cílovou skupinu**. V nedávných letech ale bylo vloženo velké úsilí do navržení konkrétních bezpečnostních opatření pro násilné extremisty a pachatele terorismu obecně. Tato opatření budou mít přidělanou hodnotu během práce s navrátilci:

- **Specializované monitorování a sběr informací:** ve vězeňském systému a/nebo ve spolupráci s policií, probační službou a informačními službami byly vypracovány specifické nástroje pro monitorování a sdílení informací s cílem sledovat průběh možných radikalizačních procesů ve věznici. Není pravda, že by všechny osoby podezřelé z radikalizace byly dosouzeny za činnost související s terorismem. V případě některých navrátilců může být obtížné prokázat teroristické aktivity, ale je možné je stíhat za jinou trestnou činnost. Je důležité monitorovat v rámci širší vězeňské populace, zda nedochází k radikalizaci a zda zde nepůsobí náboráři. Italská vězeňská služba ve spolupráci s ministerstvem spravedlnosti

vypracovala specializovaný monitorovací systém s názvem Situation Room, který je popsán v níže odkazované zprávě.

Další materiály

[Zpráva RAN P&P o studijní návštěvě italského vězeňského systému](#) poskytuje přehled o italském přístupu k řešení radikalizace ve vězeních a pachatelů terorismu. Vysvětluje metody pro zajištění bezpečnosti a sběr informací a také jejich přístup k návratu do běžného života.

- **Specializovaná vyhodnocení rizik:** V mnoha soudních systémech v Evropě se vyhodnocování rizik používá ke zjištění míry, do jaké u pachatele hrozí například recidiva nebo násilné schování. V nedávné době byly vypracovány nové způsoby vyhodnocení rizika zaměřené specificky na určení rizika extremismu. Tato specializovaná vyhodnocení se obvykle využívají vedle „běžných“ vyhodnocení rizik, která se nezaměřují na ideologický aspekt. Tato vyhodnocení informují o úrovni bezpečnostních opatření, která je nutné přijmout a také o rehabilitačním plánu pro pachatele. Nástroje ERG a VERA-2 (viz příloha 1) se týkají vyhodnocení rizika. Podle odborníků z vězeňské praxe se tato vyhodnocení rizik používají také v případech navrátílců, u kterých byla prokázána jejich účinnost.
- **Specializované režimy:** Termín „režim“ označuje konkrétní sadu bezpečnostních opatření určených pro násilné extremisty / pachatele terorismu a také volbu režimu: rozptýlení pachatelů mezi běžnou populací věznic nebo jejich seskupení do zvláštních oddělení. **Ve většině členských států EU už je nastaven protokol, který stanoví, do jakého bezpečnostního režimu by měl být pachatel odsouzený za činy související s terorismem umístěn.** Například může být určeno, že takoví pachatelé budou vždy umístováni do věznic s ostrahou nebo zvýšenou ostrahou. Někdy bývá umístění určeno geograficky, přičemž prioritu dostanou věznic v těsné blízkosti soudů, které se těmito případy zabývají. V poslední dekádě některé země také postavily speciální oddělení, do kterých jsou pachatelé teroristických činů umístováni společně. Taková oddělení nyní existují v Belgii, Francii a Nizozemsku a vyvíjejí se ve Velké Británii. Pracovní skupina RAN P&P vyvinula přehled takovýchto režimových opatření a uvedla jejich výhody a nevýhody. Pachatelé násilného extremismu jsou označováni zkratkou VEO:

Režimová volba	Potenciální výhody	Potenciální nevýhody
Držení zvlášť	-Pečlivé monitorování -Omezený efekt na běžnou populaci -Zaměřené intervence -Specializovaní zaměstnanci -Vyšší vnímaná veřejná bezpečnost	-Nové a silnější vazby tvořené mezi vězni -Zhoršená důvěra mezi zaměstnanci věznic a vězni -Neústupné opoziční názory -Vyšší vnímaná nespravedlnost -Účinky nálepkování, stigmatizace -Postavení spojené s pobytem ve zvláštním oddělení -Všichni VEO jsou považováni za pachatele se stejným rizikem -Obtížné hledání zaměstnanců -Vysoké finanční náklady
Rozptýlení	-Menší stigmatizace a marginalizace -Žádné zvláštní postavení plynoucí z umístění ve zvláštní jednotce -Příležitosti k pozitivnímu ovlivnění ze strany ostatních	-Běžní zaměstnanci, nutné náklady na proškolení -Obtížné zajistit vysokou úroveň získaných informací -Problémy s poznáním vězňů a zajištění dynamické bezpečnosti -VEO mohou ovlivňovat ostatní

Kombinace	-Na míru přizpůsobená reakce na potřeby a rizika jednotlivců	-VEO mohou být ovlivněni zločineckými gangy -Výběrová kritéria / vyhodnocování rizik nemusí být přesné ²³

Vezměte na vědomí, že tato tabulka je souhrnem. Její prvky jsou v materiálu popsány podrobněji.

Zkušenosti odborníků z praxe: Navrátilci na zvláštních odděleních

Zvláštní oddělení mají určité zkušenosti s navrátilci. Tyto zkušenosti dosud naznačují, že se navrátilci nijak neliší od ostatních typů teroristů v těchto odděleních. Psycholožka pracující na zvláštním oddělení pro teroristy naznačila, že je pro ni obtížné navázat s většinou navrátilců hlubší kontakt. Zdá se, že navrátilci mají výcvik, jak se „chovat vzorovým způsobem“ vůči autoritám a nesdělují své skutečné myšlenky a emoce. Přestože takovéto vzorové a zdvořilé chování zaměstnanci oceňují, musí si být vědomi jeho postranních motivů a nesmí polevit v ostražitosti.

Další materiály

Tato [zpráva RAN P&P o specializovaném oddělení pro teroristy v nizozemském Vughtu](#) obsahuje popis nizozemského přístupu k pachatelům teroristů na obecné úrovni a také podrobnější popis speciálního režimu ve vězení Vught. Zpráva zahrnuje vyhodnocení rizika, výhody a nevýhody stavby specializovaného oddělení, způsob fungování režimu a jeho vývoje v průběhu doby a problémy se zaměstnanci.

- Specializovaní zaměstnanci: Bez ohledu na to, zda jsou násilní extremisté / pachatelé terorismu umístování do zvláštních oddělení nebo ne, řada zemí EU investuje do školení specializovaných zaměstnanců, kteří s takovými pachateli pracují. Přestože se problémy netýkají pouze navrátilců, vyznačují se extremističtí pachatelé určitými znaky, které vytváří pro zaměstnance obtížné situace. Pachatelé se mohou pokusit zmanipulovat nebo naverbovat zaměstnance a přimět je uvažovat extremistickým způsobem. Na druhou stranu se mohou tito pachatelé chovat vůči zaměstnancům velmi přezíravě, protože se podle jejich ideologického přesvědčení nejedná o „lidi“ (např. je nazývají psy). Nedávné incidenty, při kterých pachatelé teroristických činů napadli zaměstnance věznice, vedly ke zvýšené úrovni stresu u osob, které s těmito pachateli pracují. Jak prokazuje výzkum dynamické bezpečnosti, každodenní vztahy mezi zaměstnanci věznice a pachateli jsou kriticky důležité pro udržení bezpečného vězeňského prostředí. Vzhledem k tomu, že se očekává zvýšení počtu navrátilců ve věznicích, je nezbytné investovat do výcviku specializovaných zaměstnanců.

5.3.2 Rehabilitace a integrace: metody a intervence

Délka trestu odnětí svobody u konkrétního navrátilce ovlivní, kolik času lze investovat do rehabilitace a integrace ve vězeňském prostředí. Protože veřejnost má tendenci považovat navrátilce za osoby, které si nezaslouží „pomoc“, může být **obtížné zajistit dostatek zdrojů** a programů bez ohledu na rizika, která kvůli neexistenci takových služeb vznikají. Rehabilitační intervence mají různou podobu a jsou podrobně popsány níže. V současné době neexistují žádné specifické integrační nebo rehabilitační programy pro navrátilce.

Obecné zásady pracovní skupiny RAN P&P říkají, že je vhodné **rehabilitaci přizpůsobit na míru pachateli**. Většina rehabilitačních plánů je tvořena směsicí intervencí založených na vyhodnocení rizik a potřeb pachatele. Plány jsou navrženy týmem odborníků (strážci ve věznicích, ředitel věznice, psychologové, zaměstnanci provádějící rehabilitační intervence) a budou probrány s pachatelem. To, zda je účast na

²³ Tato tabulka představuje souhrn. Jednotlivé prvky jsou podrobněji popsány v [pracovní zprávě 2016 RAN P&P](#).

intervencích dobrovolná nebo povinná záleží na podmínkách odsouzení a na politice dané věznic. Obecně lze říct, že dle názoru odborníků z praxe má dobrovolná účast lepší výsledky, protože existuje vnitřní motivace pro zapojení.

Pro úspěch rehabilitačního plánu je také důležité vzít v potaz **přání a potřeby vyjádřené pachatelem**. Pokud se pachatel například bude chtít naučit cizí jazyk nebo nějaké řemeslo, je vhodné zjistit, jestli lze toto přání začlenit do rehabilitačního plánu, protože se tím zajistí dobrá spolupráce s pachatelem a zároveň bude existovat vyhlídka do budoucna.

Případová studie — rehabilitace navrátilce ve vězení

Mužský navrátilce ve věkové skupině 25 až 28 let odcestoval po vyhlášení takzvaného „chalífátu“ do Sýrie. Pocházel ze středostavovské rodiny, měl dobře placenou práci a dobrou úroveň vzdělání. V Sýrii se zdržel tři měsíce. Neexistují žádné důkazy o jeho zapojení do bojové činnosti. Podařilo se mu vrátit díky tvrzení, že vyzvedne svou manželku na turecké hranici. Několik měsíců po návratu byl ale zadržen. Jeho návrat a zatčení vzbudilo velkou pozornost médií. V tuto chvíli je stále ještě ve vězení (jaro 2017) a je v kontaktu s nevládní organizací, která mu zajišťuje podporu. Pobyt ve zvláštním oddělení a mnohahodinová izolace se projevují na jeho emoční stabilitě. Někdy odmítá jakýkoli kontakt. Pojal také silnou nedůvěru vůči systému, a tak se zdráhá přijmout jakoukoli radu od lidí, kteří se ho snaží podpořit. Vliv politiky a médií posiluje tuto nedůvěru a ztěžuje vytvoření vztahu založeného na důvěře.

Získaná poučení:

- Zaměstnanci NGO by měli zvážit použití vlastních jmen a skutečných životních příběhů, aby prokázali autenticitu — v tomto případě došlo ke zvýšení důvěry navrátilce v upřímnou snahu NGO mu pomoci.
- Vytrvalost se často vyplatí. V tomto případě NGO udržovala kontakt i přesto, že zadržený navrátilce odmítal kohokoli vidět. Cílem bylo zajistit, aby se navrátilce cítil doceněný.
- Pomohlo nepokládat přímé otázky na Sýrii, ale projevit zájem ve chvíli, kdy na toto téma přišla řeč. NGO, která na případu pracovala, nikdy na toto téma netlačila.
- Předsudkům a zaujatosti se dá vyhnout tím, že si pracovník nepřečte spis a zprávy v médiích o konkrétním navrátilci.
- Pomáhá udržovat dobrý kontakt s vedením věznic a dalšími orgány.

Výstupní programy

Tento kolektivní název označuje programy a intervence, jejichž cílem je odpoutat a/nebo deradikalizovat násilného extremistu / pachatele terorismu. Jak uvádí pracovní skupina RAN EXIT ve své zprávě o „minimálních metodologických požadavcích pro výstupní intervence“:

„Deradikalizace je běžný termín ve veřejné debatě, který ale nepoužívá většina lidí, která v oboru pracuje. Termín nereflektuje vše, co je třeba udělat, aby osoba opustila extremistické prostředí a/nebo změnila svůj způsob myšlení. Kromě posunutí myšlenkového nastavení a způsobu myšlení tento proces také vyžaduje změny chování (například zřeknutí se násilí) a praktické změny (práce, bydlení a škola). Pro označení těchto změn používáme termín stažení. „Výstup“ pak v sobě kombinuje deradikalizaci a stažení. Cíl celého procesu pak můžeme označit dalšími termíny, například „rehabilitace“ nebo „resocializace“.

V praxi jsou **programy a přizpůsobené rehabilitační plány pro navrátilce tvořeny prvky deradikalizace a stažení**. Konkrétní podoba rehabilitačního plánu závisí hodně na vyhodnocení rizik a potřeb ze strany profesionálů v nápravném systému, na dostupnosti intervencí a ochotě nebo povinnosti pachatele se jim podrobit.

- Nabídnutí pravidelných intervencí: Každý vězeňský systém má zavedeny standardní intervence, které podporují rehabilitaci vězňů. Mezi ně patří přístup k práci, relaxačním aktivitám a vzdělání. Tyto typy aktivit pomohou vězňům připravit se na propuštění a opětovné zařazení do společnosti. Protože je vysoce pravděpodobné, že se většina zadržených navrátilců vrátí do společnosti (někdy během několika měsíců či let), je důležité mít tyto běžné činnosti k dispozici. Tyto činnosti mohou mít také normalizační účinek na zkušenosti získané v oblasti konfliktu. Tyto aktivity tedy mohou mít samy o sobě efekt na stažení a deradikalizaci.
- Práce na ideologickém rozměru: To, zda si uvěznění navrátilci ponechají extremistickou ideologii a způsob myšlení závisí na původních motivech, které je dohnaly do role zahraničních bojovníků—. Vliv mají také jejich zkušenosti získané během pobytu v teroristické skupině. Počáteční vyhodnocení je potřebné k určení, do jaké míry je nutné provádět rehabilitační zásahy s cílem ovlivnit způsob myšlení navrátilce. Na základě vyhodnocení se může zjistit, že je vzhledem k rizikům a potřebám navrátilce vhodnější zvolit jiné zásahy. Pokud vyhodnocení prokáže nutnost intervence na ideologické úrovni, existuje několik možností, jak tuto intervenci provést:
  - *Konzultace tváří v tvář*: Při těchto sezeních bude s navrátilcem hovořit profesionál se znalostmi ideologie, teologie, extremismu a souvisejících témat. Cílem je pomocí rozhovorů „otevřít“ světový názor navrátilce jiným perspektivám a interpretacím. Některé země jmenovaly k tomuto účelu zvláštní „experty na deradikalizaci“. Je doporučeno zajistit dobrovolnou účast na těchto sezeních. Při sezeních vzniká bezpečné prostředí ke sdělování myšlenek a emocí.
  - *Skupinové rozhovory*: Skupinová sezení jsou prostředkem pro zamyšlení se nad reálnými situacemi (ve kterých lidé často žijí mezi dalšími lidmi) a k využití odlišností v názorech a pohledech na věc. Jedná se o efektivní způsob, jak působit na emoce a myšlenkový proces tvořící světový názor zúčastněných. Nejlepší je kombinovat skupinový přístup s přístupem individuálním. Je třeba věnovat zvláštní péči tomuto:
    - kdo bude součástí skupiny (je třeba pečlivý výběr; ve skupině se nesmí setkat pachatelé, kteří se ve vězení už „dávají dohromady“, vhodní jsou pachatelé s odlišnými profily);
    - dobrovolná nebo povinná účast (doporučuje se dobrovolná);
    - kdo skupinu povede (měl by to být člověk se znalostí tématu a zkušenostmi se skupinovou dynamikou);
    - skupinová dynamika a vytvoření bezpečného prostoru (aby nedocházelo k zastrašování / šikaně a tím pádem k narušování procesu učení).

Opatření v akci: skupinové rozhovory

Německá organizace Síť pro prevenci násilí vytvořila skupinový školicí program s názvem: Převzetí zodpovědnosti – Opuštění nenávisti a násilí – Vzdělávání o odpovědnosti. Tato organizace pracuje zejména s mladými extremisty. [Více informací a kontaktní údaje najdete v kolekci RAN.](#)

- *Vzdělávání a reflexe*: Existuje několik způsobů, které může navrátilce využít k úvaze nad svým přesvědčením a světonázorem. Když zadržovaní navrátilci dostanou rozličné knihy, časopisy a dokumenty, ve kterých budou zachyceny různé pohledy například na zahraniční politiku, dvojité standardy a diskriminaci, může to pro ně být impulz, jak se vzdělat a zamyslet, a to zejména v čase, který tráví ve své cele.
- Poskytnutí náboženské a duchovní podpory: Věznice jsou z podstaty věci prostředím, ve kterém řada pachatelů cítí potřebu duchovního nebo náboženského vedení. Tato potřeba může být vedena různými podněty: touha praktikovat náboženství, získat v životě směr a smysl, najít „klid mysli“, získat nazpět pocit hodnoty, podpořit změnu chování, získat ochranu před různými skupinami, mít příležitost setkat se s opačným pohlavím, získat volný přístup ke zvláštním zdrojům apod. Je důležité pochopit rozličnost těchto motivů, protože je třeba je vnímat jako „normální“ a ne nutně jako alarmující z hlediska extremistické náboženské ideologie.

Praxe nám ukazuje, že někteří z uvězněných navrátilců mají zájem praktikovat své náboženství. Poskytnutí **řádné náboženské péče** prostřednictvím kaplanů (v těchto případech se jedná spíše o imámy nebo zástupce jiného náboženství) pomůže využít pozitivní dopady zbožného životního stylu a pomůže vězně vzdálit extremistické náboženské ideologii díky diskusím o různých náboženských interpretacích a perspektivách.

Při poskytování této péče je důležité, aby byli kaplani řádně prověřeni a proškoleni k práci ve vězeňském prostředí. To samé platí pro náboženské materiály a zdroje, které jsou v prostředí věznice k dispozici. Stojí za to poznamenat, že **kaplani by měli mít možnost pracovat v důvěrném prostředí** (aby si zachovali legitimitu v očích vězňů) **a neměli by mít automaticky za úkol podílet se na deradikalizaci** (protože by k tomu stejně potřebovali speciální výcvik).

Další materiály

Evropské sdružení vězeňských a nápravných služeb (EuroPris) má expertní skupinu věnující se radikalizaci ve vězeních, která vypracovala [zprávu o práci kaplanů ve vězení a deradikalizaci](#).

- Obnovení vztahů s rodinou a sociálním prostředím: Klíčovým taktickým prvkem extremistických a teroristických skupin je snaha izolovat zranitelné lidi od normálního sociálního prostředí, působit na ně a naverbovat je. V mnoha případech představuje obnovení pozitivních vztahů s rodinou a sociální sítí důležitý krok směrem k rehabilitaci. Tím se také zajistí bezpečnostní síť po propuštění z věznice. Nicméně v některých případech nemá sociální síť a rodina pozitivní efekt, či dokonce může s pachatelem během jeho pobytu ve vězení konspirovat. Je proto třeba provést pečlivé vyhodnocení situace a teprve poté zapojit rodinu a sociální síť do rehabilitačních intervencí.

V některých případech se může rodina cítit zahanbená nebo stigmatizovaná svým příbuzenstvím s členem teroristické skupiny a nechce být s navrátilcem v kontaktu. V takových případech bude obnovení vztahu a důvěry nějakou dobu trvat. Proces obnovení vztahů s rodinou může být obtížnější, pokud je navrátilce konvertitou, který se stal FTF. V takových případech rodina a blízký sociální okruh nejsou s to pochopit, proč člen rodiny vůbec konvertoval a neví, jak s touto situací naložit. Jak se blíží datum propuštění, je důležité zajistit, aby byla připravena bezpečnostní síť, která pachateli zabrání spadnout do starých vzorců chování nebo nechat se okamžitě znovu naverbovat.

Opatření v akci: Konference rakouské sociální sítě

Konference rakouské sociální sítě je zajímavý experiment a příklad, jak se může rodina a sociální síť zapojit do příprav na propuštění pachatele teroristické činnosti.

Více informační vám poskytne rakouská probační služba [Neustart](#).

Případová studie — Zapojení rodiny do rehabilitace navrátilce

Mladý muž v roce 2012 poprvé odcestoval do Sýrie. Pobyl tam šest týdnů a pak se vrátil. V roce 2013 cestoval do Sýrie dvakrát, přičemž zde vždy strávil šest týdnů. Byl podezřelý z boje za skupinu Džabhat an-Nusrá napojenou na Al-Káidu. Přestože byl podezřelý z trestných činů, nebyly důkazy pro odsouzení dostatečné. Interinstitucionální partnerský tým se s ním snažil navázat kontakt již od roku 2010. Jeho spolupráce ale byla jen sporadická, velmi odvislá od jeho aktuální situace.

Během roku 2015 se navrátilce oženil a stal se otcem. V březnu 2016 byl zatčen a uvězněn za zločin krádeže velkého množství cestovních pasů. Interinstitucionální partnerský tým využil tuto příležitost k vybudování vztahů s jeho širší rodinou, zejména pak k navázání užšího vztahu s jeho manželkou a chlapečkem, kterým nabídl pomoc úřadů. V prosinci 2016 byl muž propuštěn z vězení a v lednu 2017 dobrovolně kontaktoval úřady s žádostí o pomoc s uspořádáním svého života. V únoru začal docházet do výstupného programu. Úřady udržují úzký kontakt s manželkou a dítětem. Navrátilci byl přidělen mentor, který se snaží posílit jeho praktické schopnosti a vzdělání.

Získaná poučení:

- Je důležité vytvořit si mnoho bodů kontaktu s navrátilcem a jeho rodinou a vybudovat důvěrné a dobré vztahy.
- Při oslovování daného člověka se obrňte trpělivostí a buďte vytrvalí.
- Poskytování psychologické podpory a traumatické intervence: Jde o standardní vězeňskou intervenci. Obecně můžeme říct, že vyhodnocení duševního zdraví pachatele je součástí celkového vyhodnocení jeho rizika a potřeb. Co se týče navrátilců, mělo by se postupovat stejně, přičemž zvláštní pozornost je třeba věnovat psychologickým problémům a traumatům, které se mohly rozvinout kvůli pobytu v zóně konfliktu. Pokud budou zjištěny další problémy s duševním zdravím (například hraniční syndrom, autismus apod.), je třeba zpřístupnit léčbu těchto nemocí a vzít je v úvahu při zapojování navrátilce do dalších programů. Věznice musí při řešení této konkrétní skupiny zvýšit dostupnost expertů na traumata.
- Nabídnutí mentoringových programů: mentoringové programy pro násilné extremisty a pachatele terorismu jsou zavedeny v několika zemích, například ve Velké Británii, Dánsku a Norsku. Programy lze přizpůsobit tak, aby odpovídaly profilům navrátilců ve vězeních. Základní myšlenkou je, že pachatel dostane přiděleného jednoho člověka, který se stane jeho mentorem. Společně se pak pravidelně setkávají, aby si promluvili a případně něco dělali. Mentory mohou být zaměstnanci, členové komunity, odborníci z NGO, náboženští lídři, bývalí pachatelé apod. Při tvorbě efektivního mentoringového programu je třeba uvést do praxe následující věci:
  - Bez ohledu na minulost je nejdůležitější, aby mezi mentorem a pachatelem bylo určité spojení, na kterém lze vybudovat vztah založený na důvěře.
  - Ve vězeňském prostředí je také důležité, aby měl mentor dobrý vztah se zaměstnanci vězení, kteří každý den přichází do styku s jeho svěřencem.

- Mentoři by měli být před přidělením ke svěřenci důkladně prověřeni. Pokud pachateli nebo mentorovi na tom druhém něco vadí, mentorství by nemělo pokračovat.
- Je důležité, že spojení mezi mentorem a pachatelem nemá za úkol dosáhnout stanoveného výsledku nebo cíle. Jde o jednu z intervencí v procesu rehabilitace pachatele. To je důležité také proto, aby se vztah nedostal pod tlak a mentor nebyl považován za „součást systému“ (systému, kterému mnoho násilných extremistů nevěří).
- Mentoři by měli být před zahájením mentorského programu řádně proškoleni. Školení by se mělo zaměřit na okolnosti, které mohou při práci s navrátilcem nastat, na signály, které jsou důvodem k obavám a je nutné je hlásit zástupcům věznice, na to, jak vést otevřenou konverzaci a budovat důvěru a na to, jak nastavit hranice a usměrňovat očekávání.
- Pokud to intervenční rámec umožňuje, doporučuje se udržovat dobré mentorské vztahy i po propuštění a zajistit další setkávání se stejným mentorem.
- Za všech okolností je nutné dbát na bezpečnost mentorů a jejich rodin a sociálních sítí. Mentoři by měli mít možnost hlásit podezřelé chování. Mentora by před negativními záměry (pokud takové existují) mělo ochránit výhradní využívání křestních jmen a používání vyhrazeného kontaktního telefonního čísla nebo e-mailové adresy.

Opatření v akci:

Kontaktní rehabilitace mužů a žen porušujících zákon o terorismu (TACT)

Unity Initiative (TUI) je specializovaná poradenská iniciativa ve Velké Británii zaměřená na intervence. Tato organizace má nastaveny speciální programy k (ideologické) rehabilitaci pachatelů teroristů a navrátilců z řad Daeše. Více informací o jejich programu se dočtete na jejich [webu](#).

Zpátky na cestě Dánsko bylo prvním členským státem EU, který vypracoval mentorský program pro násilné extremisty a pachatele teroristické činnosti. [Přečtěte si více o programu ve sbírce RAN](#)

- Práce s bývalými extremisty (pachateli) / bývalými vojáky: V rámci intervencí zaměřených na vzdělání nebo ideologie mohou setkání s bývalými extremisty nebo bývalými vojáky (veterány, kteří také zažili válku a konfliktní situace) pomoci přinést odlišný pohled na zkušenosti navrátilců; navrátilci se mohou poučit z příběhů o tom, jak se vypořádat se strachem, úzkostí a traumaty. Vzhledem ke zkušenostem mohou mít bývalí extremisté a veteráni více legitimacy a respektu v očích navrátilců, budou schopni se s nimi lépe ztotožnit, pochopit je a navázat s nimi vztah. Při práci s bývalými extremisty je obzvláště důležité se přesvědčit:
  - že se opravdu jedná o bývalé extremisty, kteří se otevřeně distancovali od extremistických ideologií a skupin;
  - že byli proškoleni a mají zkušenost s prací s extremisty a nejlépe i s pachateli trestné činnosti;
  - že je zajištěno monitorování, aby tito bývalí extremisté neměli skrytě v úmyslu na navrátilce působit nebo je rekrutovat, nebo aby se z nich nesnažili páčit informace. Je třeba rovněž zajistit bezpečnost bývalých extremistů, protože mohou být — považováni za zrádce.

Další materiály

[Zpráva RAN EXIT o tom, jak zajistit výstupní intervenci](#), obsahuje další informace o tom, jak pracovat s bývalými extremisty.

5.4 Obecné zásady z perspektivy probační služby

Reintegrace má za cíl bránit násilnému chování a umožnit začlenění do společnosti. **Pocit sounáležitosti a přijetí dělá z násilí méně udržitelnou volbu.** Radikální myšlenky nejsou nebezpečné samy o sobě, i když za určitých okolností představují rizikový faktor pro násilné chování. Existuje jen omezený výzkum o chování pachatelů násilného extremismu (VEO) po propuštění a jen málo toho víme o tom, co pomáhá s jejich začleněním do společnosti. Pracovní skupina RAN P&P ale stanovila několik obecných osvědčených principů, které lze použít také při práci s navrátilci:

- Reintegrační plány by měly být součástí pracovní agendy pachatele co možná nejdříve po nástupu trestu. To znamená, že rehabilitační plány musí brát v potaz délku odsouzení a příležitosti pro další intervence po propuštění. Pokud je například součástí rehabilitačního programu mentor, zajistěte, aby mentor mohl pracovat i po propuštění. To je také důležité pro náboženské poradenství a programy, které mohou navázat spolupráci s náboženskými organizacemi v komunitě.
- Vyhodnocení rizik a potřeb (jak jsou vysvětleny v kapitole 3) jsou klíčem pro navržení efektivních reintegračních programů. Probační služby (nebo jejich národní ekvivalent) by měly spolupracovat na tomto vyhodnocení během poslední fáze odnětí svobody. Nezbytná je také individualizace vyhodnocení. Ta by měla usnadňovat proces zanechání škodlivého chování a/nebo deradikalizace díky odhalení potenciálního přínosu pro společnost. Je doporučeno, aby interinstitucionální týmy vyhodnotili potřeby a rizika dané osoby.
- Klíčové je řízení přechodu. Sem patří spolupráce mezi různými organizacemi (vězení, probační služba, policie, místní orgány, podpurná organizace atd.) k zajištění, aby pachatel plynule přešel z vězeňského prostředí zpět do své místní komunity. Protože přechodná období jsou z hlediska recidivy velmi riziková, je důležité předem stanovit plány na celou dobu odnětí svobody.
- Důvěra je nezbytná pro efektivní fungování probační služby. Proces spojování extremistických pachatelů s probačními úředníky se často provádí s úmyslem budovat důvěru. Probační úředníci, kteří s pachatelem sdílí kulturní nebo náboženské kořeny, mají lepší pozici k nastolení důvěry.
- Studie o upouštění, tedy o tom, jak osoby upouštějí o kriminální činnosti, poukazují na důležitost spolupráce na procesu s ostatními. Mezi tyto „ostatní“ patří pracovníci nápravných zařízení a další osoby v sociálních sítích. Pracovníci z dalších spolupracujících organizací, včetně komunitních organizací, které pomáhají s hledáním práce nebo náboženským či duchovním rozvojem a sociálními službami, mohou zajistit potřebu sociální podpory a zmenšit tak zdroje rizika. Přátelé, členové rodiny a další významné vztahy jsou nezbytné pro zajištění upuštění od jednání pro posílení pozitivního pohledu na nenásilné chování a pozitivní identitu. Tato spolupráce s ostatními je klíčem k reintegraci, protože nejde jen o to, aby se pro reintegraci do společnosti rozhodl pachatel. I společnost (zejména osoby v okolí pachatele) musí chtít pachatele přijmout a nabídnout mu druhou šanci.

5.5 Metody a intervenční modely v probačním prostředí

Vězeňské a probační prostředí má společné i rozdílné faktory. V obou prostředích platí skutečnost, že nebyly vyvinuty žádné specifické intervence pro navrátilce. Metody a intervence používané pro pachatele terorismu v podmínce budou cenné také při řešení problémů navrátilců. Jak se navrátilci vrací do společnosti po trestu odnětí svobody, budou existovat další výzvy pro navrátilce samotného, pro podpurné služby i pro komunitu. Tyto výzvy mohou ohrozit reintegrační intervence, jak je vysvětleno v přehledu jednotlivých typů intervencí uvedených v tomto odstavci.

Případová studie — Podpora po propuštění 1

Mužský navrátilce odcestoval do Sýrie v roce 2013 spolu se svou přítelkyní, když mu bylo lehce přes 20 let. Nedosáhl vysokého vzdělání a nedařilo se mu ani udržet si práci. Před odchodem se nedopustil žádného trestného činu a neměl žádný záznam v trestním rejstříku. Vrátil se v roce 2014, a je proto řazen do první generace zahraničních teroristických bojovníků. V Sýrii se zdržel šest měsíců. Byl usvědčen z účasti v bojích, do kterých se zapojil i Daeš, on sám ale odmítá, že by byl součástí Daeše. Protože se vracel v roce 2014, nemusel překonávat složité překážky a jednoduše překročil hranici. Vrátil se spolu se svou manželkou, která tou dobou byla těhotná (jednalo se o důležitý důvod k odchodu) a která porodila ve své domovské zemi v EU. Po návratu se přihlásil místním orgánům a policii, ale několik měsíců ještě žil v komunitě. Pak jej oficiálně zatkl velký policejní tým. Protože se už úřadům nahlásil, domníval se, že opatření při zatčení byla zbytečná. Byl trestně stíhán a odsouzen ke dvěma letům nepodmíněně. Teď je už rok na svobodě na podmínku a žije v jiném městě se svou manželkou a dítětem. Probační služba s ním byla v kontaktu už před odsouzením a svá hodnocení předávala soudu. Během pobytu ve vězení měla probační služba jen omezený kontakt. Po propuštění byly zavedeny týdenní styky. V návštěvách probační služby je konzistentní a spolehlivý, ale tím si povšiml, že v poslední době více hovoří o svých sympatiích s Daešem a o tom, že byl v boji. O své síti nehovoří příliš otevřeně. Probační služba nad ním bude držet povinný dohled ještě jeden další rok.

Získaná poučení:

- Přestože má probační služba podezření, že se dostal do kontaktu s některými lidmi ze staré sítě, nemůže s ním o tom hovořit, protože by mohl pojmout podezření. Služba musí počkat, dokud se neobjeví „příležitost“ k hovoru na toto téma, aby neztratila jeho důvěru.
- Dvouletý pobyt ve vězení zanechal na tomto navrátilci šrámy. Striktní režim považoval za velmi tvrdý a ponižující a jeho sympatie s ideologií Daeše se ještě prohloubily. Příčinou může být také to, že byl umístěn na oddělení s dalšími odsouzenými teroristy s podobnými názory. Tím se zmenšil prostor pro setkávání s jiným způsobem myšlení. Nějaké podpory se mu dostalo od zaměstnanců a imáma, ale zdá se, že účinek byl jen minimální. Pracovníci probační služby si musí být vědomi této historie a potenciálních škod, které odnětí svobody mohlo napáchat.
- Navazování důvěry se ukázalo být velmi časově náročné a vyžadovalo trpělivost, protože zpočátku zde panovala obrovská nedůvěra. K obnovení důvěry je nezbytné, aby se probační pracovník choval vůči navrátilci otevřeně a transparentně a sdělil mu, co může očekávat a jakou zprávu o jeho případě bude podávat.
- Probační pracovníci mají za úkol podpořit reintegraci pachatelů. V podobných případech by se měli připravit na dlouhou a složitou práci. V tomto případě je reintegrace velmi obtížná. Navrátilce se pokusil spojit s mešitou, ale v ní ho nepřijali. Je také součástí snahy o pracovní reintegraci, kterou koordinuje místní úřad, ale zatím žádnou práci nenašel. Nechce být v kontaktu s policií. Je v kontaktu pouze s místním úřadem, probační službou a službou rodinné podpory. Nedávno také vyjádřil zájem o psychologickou podporu. Jeho manželka si nepřeje být kýmkoli kontaktována. Navrátilce podle všeho nemá žádný zájem reintegrovan se do společnosti ve své domovské zemi a přeje si žít v islámské zemi. Uvědomuje si však, že přestěhování do země předků nepřipadá v úvahu, protože by zde —byl okamžitě zatčen jako odsouzený terorista.
- Protože na tomto případě pracovala řada různých organizací, bylo pro probačního úředníka důležité navázat kvalitní interinstitucionální spolupráci. Dostupnost kulatého stolu, u kterého mohou různé orgány o případu hovořit, hledat způsoby ke sdílení informací a poučit se ze vzájemných zájmů a cílů, byla velmi užitečná.

- Probační podpora: Ve většině případů probíhá ukončení trestu (neboli předčasné propuštění) na podmínku a zahrnuje navazující návštěvy s probační službou, která podporuje a monitoruje reintegrační postup navrátilce. Probační pracovníci pracují jako „případoví manažeři“, kteří ukazují cestu k dalším institucím a podpůrným orgánům, například k místním úřadům, policii, NGO a tak dále. Délka probační podpory obvykle závisí na rozhodnutí soudu. Odborní pracovníci uvedli, že tato doba je často poměrně krátká. Je proto velmi důležité mít nastaven širší podpůrný plán i po skončení povinné podpory do skončení lhůty podmíněného propuštění. Místní orgány, které v řadě případů dohlíží nad finanční a jinou podporou navrátilce, mohou v této věci sehrát důležitou roli. Významná je i úloha NGO nebo komunitních organizací a mentorů. Většina tohoto úsilí musí probíhat dobrovolně. Místní orgány mají díky kontrole finanční podpory určitou páku si spolupráci vynutit. Protože práce s pachateli teroristické činnosti v podmínce může být poměrně stresující (vzhledem ke strachu veřejnosti i politiků z pachatelů teroristické činnosti), je důležité, aby probační pracovníci měli dostatečné pravomoci a ve své práci byli podporováni. Podpora by měla zahrnovat:
  - *Školení pro probační pracovníky:* Specializovaná školení o radikalizaci, ideologii, způsobu řešení obav apod. mohou pomoci probačním pracovníkům cítit se při plnění každodenních povinností bezpečněji.
  - *Práce v týmech:* Spolupráce s ostatními probačními pracovníky, kteří se věnují stejné skupině pachatelů, a se specialisty a experty s rozsáhlými znalostmi terorismu, radikalizace a souvisejících témat, může vytvořit bezpečný prostor, ve kterém mohou probační pracovníci sdílet své problémy a obavy.

Opatření v akci:

Nizozemské probační týmy TER

Nizozemská probační služba vytvořila v roce 2012 speciální tým, který řeší teroristy, extremisty a radikály (TER) v podmínce. Tým je tvořen 13 (mezinárodně) školenými specializovanými pracovníky. Více informací získáte v [souhrnu přístupů a postupů RAN](#).

S dotazem na další informace kontaktujte [nizozemskou probační službu](#).

- Praktická podpora: Stejně jako u každého reintegračního procesu bude existovat celá řada praktických problémů, které budou bránit v zajištění návratu odsouzeného navrátilce do společnosti. Ze všeho nejdříve si musí navrátilce najít bydlení. Zkušenosti říkají, že je nutné pečlivě zvážit, zda se navrátilce vrátí do svého původního města, nebo bude umístěn jinde. To bude záležet na několika faktorech, například na:
  - ochotě místního/regionálního úřadu přijmout navrátilce nazpět;
  - ochotě vlastníků nemovitostí / bytových družstev poskytnout bydlení;
  - ochotě členů rodiny poskytnout bydlení;
  - spojeních se starou sítí (jsou pozitivní nebo negativní, omezují podmínky propuštění kontakt s (některými) členy staré sítě, jaký je „status“ navrátilce ve staré síti, např. je považován za hrdinu nebo zrádce);
  - zda jsou na dostupném místě k dispozici struktury interinstitucionální podpory.
- Kromě bydlení bude prostřednictvím systému sociálního zabezpečení poskytována pravděpodobně i určitá finanční podpora, protože nalezení práce může být obtížné. Zaměstnavatelé se budou pravděpodobně obávat přijmout odsouzeného teroristu a navrátilce mezi své zaměstnance. Ve většině zemí existují zvláštní seznamy odsouzených teroristů, kvůli kterým je těžké si například otevřít bankovní účet. Je zapotřebí podpora národních/místních institucí, která je obvykle podmíněna tím, že bude

navrátilce s institucemi spolupracovat a účastnit se rehabilitačních programů. Co se vzdělání týče, navrátilce bude potřebovat pomoci navázat kontakt se vzdělávacími institucemi.

Probační pracovníci, místní orgány a další podpůrní profesionálové mohou navrátilce podpořit v opětovném vytvoření pozitivní sítě a s navázáním styků s náboženskými institucemi, sportovními kluby, volnočasovými organizacemi, dobrovolnickými spolky apod. Nicméně ve všech těchto případech bude vzhledem k veřejnému obrazu FTF a navrátilců velmi obtížné se do těchto kruhů zapracovat. Vzhledem k pozornosti médií je navíc dost obtížné se snažit o nenápadnost

Případová studie – Podpora po propuštění 2

Muž, nyní 24 let. Po cestě do Sýrie v roce 2012 se vrátil na začátku roku 2014 se svou manželkou a jedním dítětem do svého domovského města. Není jasné, proč a jak se vrátil. Jeho návratu si povšiml bdělý policista, který upozornil úřady. Muž byl poté zatčen a odsouzen ke třem letům nepodmíněně za vstup do teroristické organizace. Během výkonu trestu probíhala úzká spolupráce mezi ředitelem věznice, vězeňským psychiatrem, probačními úředníky a případovým manažerem ve věznici. Tyto strany se začaly připravovat na propuštění muže už šest měsíců před vypršením trestu. Pracovníci pokládali muži otázky jako „Co budete po propuštění dělat“ nebo „Jak budete po propuštění trávit čas?“ Tím jej zapojili do plánování. Byl vytvořen interinstitucionální plán reintegrace. Cílem tohoto plánu bylo snížit riziko, které muž pro společnost představoval, pomoci co možná nejrychlejší reintegrace a prodloužením péče a monitorování.

Ve spolupráci s probační službou byly stanoveny konkrétní podmínky propuštění. Muž nyní žije se svou manželkou a dítětem v domovském městě. V současnosti pobírá sociální dávky, ale tuto podporu si musí zasloužit prací v komunitním středisku pro reintegraci. Toto zařízení u něj monitoruje signály radikalizace a/nebo případnou snahu o naverbování ostatních osob pracujících ve stejném zařízení. Dostává se mu také péče psychologa a mentoringu. Kontakt mezi ním a mentorem, kterým je místní manažer případu, je stabilní. Každý týden se s mentorem setkávají a kdykoli muže přepadnou záchvaty „paniky“ nebo „extrémních myšlenek“, obrátí se na svého mentora.

V tuto chvíli je interinstitucionální tým zapojený do reintegrace muže tvořen místním koordinátorem a manažerem případu, odborníkem na duševní zdraví (terapeutem), případovým manažerem sociální organizace, policií, probační službou, pracovníkem rodinné podpory a výstupním pracovníkem.

Spolupráce s vězeňským psychiatrem a probačními úředníky a následně s místním případovým koordinátorem probíhá i nadále. Případ muže je pravidelně diskutován. Odborníci z praxe, kteří na případu pracují, se domnívají, že muž bude potřebovat mentoring a péči po dobu neurčitou.

Získaná poučení

- Je důležité znát FTF v domovském městě jménem spolu s jejich rodinami a někdejšími okolím. Tím se zvyšuje pravděpodobnost, že v případě návratu FTF budete na tuto skutečnost upozorněni.
- K zajištění kontaktu s navrátilcem lze využít touhu rodiny udržet si děti ve své vlastní péči. V tomto případě navrátilci záleželo na tom, aby dítě žilo s jeho rodiči a ne v pěstounské péči. Když si o tom místní instituce promluvily s rodinou a následně s navrátilcem, podařilo se jim s navrátilcem navázat kontakt.
- Spolupráce se zaměstnanci věznice a s probačními úředníky a zapojení navrátilce do jeho reintegračního plánu je nezbytnou součástí přípravy na návrat do společnosti.
- Budování vztahu s navrátilcem, dokud je ještě ve věznici, může být cennou investicí. Tento navrátilce uvedl, že na něj mentor měl vliv pouze díky tomu, že ho kontaktoval ještě ve vězení.
- Když je navrátilce na seznamu teroristů vedeném OSN, jeho majetek je zmrazen. K zahájení procesu „odmrazení“ je třeba kontaktovat národní vládu. Pokud tak neučiníte před propuštěním na svobodu,

nebude navrátilce mít možnost vydělávat peníze, otevřít si bankovní účet nebo přistoupit k existujícímu účtu. Proces odmrazení trvá několik měsíců.

- Je vhodné uzavřít jasné dohody a definovat hmatatelné cíle v rámci procesu reintegrace — s partnery v interinstitucionálním týmu i s navrátilcem. Pokud to neuděláte pořádně, hrozí, že se celý integrační proces stane jakousi „beztvarou lepkavou hmotou“.
  - Častý osobní kontakt s navrátilcem je nutností při hodnocení toho, jak si navrátilce doopravdy vede.
  - Sledování aktivit navrátilce a monitorování jeho účtů na sociálních médiích je nezbytností. V tomto případě obecní analytik monitoruje (veřejnou) komunikaci navrátilce na sociální síti a předává tyto informace mentorovi. Mentor konfrontuje navrátilce s jeho výroky nebo činnostmi na sociálních sítích během mentoringových sezení.
  - Reintegrace trvá. Jde o velmi pomalý a složitý proces. Když už se do toho pustíte, připravte se, že vás čeká dlouhá práce.
-
- Psychologická podpora: Praxe prokazuje, že je velmi obtížné určit psychologický stav a úroveň traumatizace mezi navrátilci, protože ti obvykle nejsou ochotni sdělovat žádné informace o tom, co v zahraničí prožili, a to ani po svém odsouzení a skončení nepodmíněného trestu. To je problematické i pro probační služby, které mají za úkol navést navrátilce k vhodné psychologické podpoře a navázat otevřený vztah založený na důvěře. Ve většině případů musí téma „otevřít“ sám navrátilce, když začne mluvit o psychických problémech. Probační pracovníci a další profesionálové mu pak mohou nabídnout pomoc se zajištěním podpory. Zkušenosti odborníků z praxe říkají, že snaha přinutit navrátilce mluvit o svých zkušenostech bude mít negativní účinek.
  - Rodinná a komunitní podpora: Rodinná a sociální podpora kolem navrátilce hraje důležitou úlohu při rehabilitaci a reintegraci. Existuje celá řada různých scénářů: **rodiny, které jsou odchodem zdrceny, rodiny, které považují svého příbuzného za hrdinu, rodiny, které odcestovaly a vrátily se společně** (přičemž odsouzení jsou pouze někteří členové), rodiny, které se v zahraničí usadily apod. Při poskytování podpory je třeba vzít v úvahu tuto širší síť. Probační pracovníci by si měli být vždy vědomi, že nikdy nevíme, co se doopravdy děje za zavřenými dveřmi a jak úzké rodinné vazby vlastně jsou. Pokud se bude zdát, že má rodinná a sociální síť negativní dopad na navrátilce (např. posiluje jeho extremistické smýšlení), probační pracovníci a další partneři by se měli zaměřit na přivedení nových osob do sociálního kruhu, které situaci vyváží. Může se jednat o náboženské vůdce, komunitní mentory nebo profesionály z řad NGO (*informace k problematice mentoringových programů a práci s bývalými extremisty — v prostředí věznic platí i pro probační období*). Pokud se zdá, že je rodina a sociální síť pozitivně působící silou, probační pracovníci a další partneři by měli tento potenciál využít a zjistit, zda by nešlo zahrnout rodinné příslušníky do některých částí rehabilitačního procesu — například ve formě společných mediačních sezení nebo v podobě společně trávených volnočasových aktivit. Hlavním cílem by bylo opětovné posílení rodinných vazeb a zamezení izolace navrátilce.
  - Ideologická podpora: Výsledek vyhodnocení rizik a potřeb se stane ukazatelem, do jaké míry je navrátilce stále ideologicky motivován a to, zda je ve své hlavě pořád extremistou. Probační pracovníci a další profesionálové poskytující podporu, kteří se dostávají do styku s navrátilci, uvedli, že zkušenost z **pobytu ve vězení měla v některých případech negativní dopad na ideologický vývoj**. To znamená, že došlo k posílení ideologického přesvědčení navrátilců. To může být zapříčiněno podmínkami ve vězení, které navrátilci považovali za ponižující a odlidšťující (např. přelidnění, vizity, dlouhé hodiny o samotě v cele), nebo díky kontaktu s ostatními vězni sdílejícími stejnou ideologii. Výsledkem je nedůvěra a podezíravost vůči „systému“ a autoritám. Přestože čím dál více věznic nabízí rehabilitační programy a

aktivity, i tak jsou velmi rozdílné oproti podmínkám běžných vězňů. Když probační pracovník začne pracovat s navrátilcem v tuto chvíli, bude pro něj obtížné vybudovat vztah založený na důvěře a do budování takového vztahu bude třeba investovat velké množství času a úsilí. Účast v iniciativách, které jsou navrženy na ovlivnění způsobu myšlení, může být povinná (součástí podmínek propuštění) nebo dobrovolná (nabídka od probačního pracovníka nebo jiné podpůrné organizace, se kterou musí navrátilce souhlasit). Tyto typy podpůrných programů mohou mít stejnou podobu, jaká byla již popsána v kapitole o intervencích ve vězení (poradenství tváří v tvář, skupinové rozhovory, vzdělávání a reflexe), akorát v rámci komunity.

Opatření v akci: Nizozemský probační program „Inkluze“

Inkluze je individualizovaný a na míru šitý program, který se vypracovává v případě, že je daná osoba v podmínce. Hlavním cílem iniciativy je odpoutat radikalizované muslimy (hlavně se jedná o domácí džihádisty) od radikálních hnutí.

Více informací o programu získáte v [souhrnu přístupů a postupů RAN](#).

S dotazem na doplňující informace kontaktujte [nizozemskou probační službu](#).

Opatření v akci: Program Zdravá identita II

Program Zdravá identita II byl vypracován britskou vězeňskou a probační službou. Jeho účelem je pokusit se zabránit jedincům v páchaní extremistických zločinů v budoucnu. Za tímto účelem pomáhá účastníkům odpoutat se od extremistické skupiny, cílů nebo ideologie.

Zde si přečtete více o [programu Zdravá identita II](#).

Případová studie — Podpora po propuštění 3

Mušský navrátilce kolem 25 let, nejmladší dítě v chudé rodině. Celý život má pocit, že musí „dokazovat“ svou hodnotu. Do Sýrie odjel po vyhlášení takzvaného „chalífátu“, aby se stal sebevražedným atentátníkem. Neexistuje však žádný jasný důkaz o tom, že by se během tříměsíčního pobytu zapojil do bojů. Úřadům se přihlásil asi 3 až 4 měsíce po svém návratu. Ty na něj žádným způsobem nereagovaly, ale přesto byl o několik měsíců později zatčen za asistence vrtulníků, zbraní a velkého množství policistů, kteří vtrhli do jeho bytu. Ve vězení strávil 26 měsíců. Během tohoto období byl pravidelně navštěvován rodiči, ale ve srovnání se sourozenci se mu nedostávalo příliš velké pozornosti. Případ byl výrazně medializován a věnovali se mu i politici. Kvůli tomu trpěl navrátilce před svým propuštěním záchvaty úzkosti. Má pocit, že je celý systém proti němu, všichni ho znají a je celou dobu pozorován. Má pocit, že nikdo nechce, aby se reintegroval.

Získaná poučení:

- aby se navrátilce vyrovnal s úzkostí, možná bude potřebovat non-stop podporu — v tomto případě ji poskytla NGO;
- poskytnutí přístupu k teologovi může být vhodné v případě, že náboženství hraje v životě daného jedince nezastupitelnou roli;
- znovunabytí strukturovaného životního stylu je klíčové. V tomto případě NGO podporuje pokusy o vytvoření této struktury díky bydlení, vzdělávání, sociálním aktivitám apod.

6 Cesta bez odsouzení / Resocializace

Tato kapitola manuálu se zaměřuje na resocializaci navrátilců. Může se jednat o vracející se muže a ženy, kteří (zatím) nebyli trestně stíháni, muže a ženy, kteří byli trestně stíháni, ale byli shledáni nevinnými, a muže a ženy, kteří již byli ve vězení, ale teď už jsou propuštěni a nejsou v podmínce.

6.1 Úvod

Tato kapitola řeší reakční možnosti resocializace, rehabilitace a reintegrace navrátilců v rámci čtyř oblastí:

1. rodinná podpora;
2. mentoring a poradenství;
3. duševní zdraví;
4. praktické záležitosti;

Každý odstavec řeší jedno z těchto témat a poskytuje vedle krátkého přehledu také věci, které je nutné vzít v úvahu při vypracovávání metod a intervencí, a uvádí příklady, tipy a případy.

Probační reakce najdete v kapitole 5. Resocializační reakce specificky určené dětem najdete v kapitole 7.

6.1.1 Obecný přehled

Když se navrátilce vrací, státní policie a/nebo informační služby při rozhovoru s ním **stanoví riziko**, které navrátilce představuje a to, zda je nutné jej podrobit trestnímu stíhání. Pokud navrátilce (zatím) nebyl trestně stíhán, nebo pokud k trestnímu stíhání došlo, ale daný člověk už není uvězněn, vrátí se do společnosti. Obecně platí, že bezpečnost společnosti se nejlépe zajistí podporou sociálního blaha a rehabilitací navrátilců. Osoby, které jsou součástí společnosti a cítí se tak, se s vysokou pravděpodobností (znovu) nepřidají k teroristickým nebo násilným extremistickým skupinám. **Proces resocializace musí být přizpůsoben na míru situaci daného člověka.** Při podpoře navrátilce během jeho procesu resocializace je nutné vzít v úvahu důvody za jeho návratem, jeho osobní sociální situaci, jeho duševní stav a ideologické přesvědčení.

6.1.2 Čtyři základní principy resocializace a reintegrace navrátilců

5. **Resocializace, reintegrace a rehabilitace** jsou důležité prvky, které brání navrátilcům ubližovat společnosti.
6. Je nutné přijmout **na míru přizpůsobený a diferencovaný přístup** založený na rizikovém profilu jednotlivých navrátilců. Každý navrátilce je jiný a potřebuje speciální přístup a odlišné intervence a nástroje.
7. **Důležitý je multidisciplinární přístup a zapojení institucí místní úrovně**, a to při vyhodnocování rizik i při rehabilitaci a reintegraci. Všechny relevantní organizace by měly být zapojeny do komplexních snah o resocializaci a reintegraci navrátilce. Tento komplexní přístup ke konkrétnímu navrátilci na místní úrovni mají nejlepší možnost koordinovat místní nebo regionální instituce.

8. **Informační výměna** mezi informačními, policejními a sociálními organizacemi na národní a regionální úrovni je při řešení problémů navrátilců klíčová. Je třeba zvážit další investice do informační výměny mezi národní a místní úrovní a mezi různými organizacemi.²⁴

Odborníci z praxe v první linii, například sociální pracovníci, výstupní pracovníci, rodinní pracovníci a psychologové využívají celé řady programů, metod a intervencí, které jsou prokazatelně účinné v oblasti resocializace, reintegrace a rehabilitace (bývalých) radikalizovaných osob ve společnosti.²⁵ Tyto iniciativy lze také použít pro navrátilce, pokud budou navrátilci přizpůsobeny na míru a pokud budou rozlišovat mezi navrátilci a jinými (bývalými) radikalizovanými osobami.

Odborníci z praxe, kteří podporují navrátilce při jejich resocializaci, ať už se jedná o sociální pracovníky, psychology nebo pracovníky rodinné podpory, musí vzít při vytváření a provádění intervencí určených pro navrátilce v úvahu následujících osm aspektů:

- **Navržení intervencí na základě vyhodnocení rizik a potřeb:** Navrátilce může představovat hrozbu pro společnost. Je povinné provést vyhodnocení rizika představovaného navrátilcem z krátkodobého (útok, naverbování) a dlouhodobého hlediska (psychóza, násilné chování). Pokud vyhodnocení rizika není poskytnuto, požádejte o něj prostřednictvím místní policie nebo národní kontaktní osoby pro navrátilce— cílem není navrátilce stigmatizovat, ale stanovit rizika a zjistit fakta. Tyto informace (odtajněné části) je také důležité sdílet s ostatními organizacemi a osobami, které hrají roli v resocializaci navrátilce. Další podrobnosti o vyhodnocení rizika najdete v kapitole 2.
- **Připravte se na vyšší míru sdílení informací:** Protože navrátilci představují hrozbu pro společnost, jsou vystaveni většímu dohledu ze strany státu i místních samospráv, policie a informačních služeb. Připravte se proto sdílet informace a zajistit potřebné mechanismy pro sdílení informací. Proberte informační toky v rámci místního nebo regionálního interinstitucionálního koordinačního týmu. Prodiskutujte konkrétně, jaké informace jsou zapotřebí, jaké informace je nutné sdílet a s kým a kdy dojde k výměně informací o navrátilci. Nejlépe uděláte, když tyto věci proberete v okamžiku zahájení příprav na návrat předmětné osoby do místní komunity. Zvažte, zda nejmenovat jednoho nebo dva styčné důstojníky na místní úrovni, kteří jsou součástí interinstitucionálního týmu, kteří se postarají o to, aby relevantní informace o navrátilci tekly z místní na státní úroveň a zpátky.

Rada od místního koordinátora se zkušenostmi s navrátilci: „Zpočátku je nutné jasně definovat rozdělení rolí mezi státní policií, informační službou, místní policií a místními institucemi. Role budou záviset na typu navrátilce, jeho minulosti, kapacitě, záměru bojovníka a jeho schopnostech (úrovni hrozby) a psychologickém profilu.“

- **Využívejte nástroje a metody, které „sedí“ lidem se silným přesvědčením:** Většina navrátilců je stále silně ideologicky přesvědčena. Všichni navrátilci byli podrobni důsledné indoktrinaci. To znamená, že

²⁴ Tyto obecné principy jsou odsouhlaseny ve všech sděleních EU ohledně navrátilců z řad FTF. Například můžete nahlédnout do materiálu evropského koordinátora boje s terorismem „Foreign terrorist fighter returnees: Policy options“, Brusel, 29. listopadu 2016 14799/16.

²⁵ Inspirativní příklady najdete v souhrnu přístupů a praktik RAN https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices_en

jsou nejen oddáni džihádistickému salafismu a boji proti bezvěrcům, ale mají také neochvějné názory například na demokracii, sexuální orientaci a roli žen ve společnosti. ²⁶ Při mentoringu se připravte na použití technik a intervencí pro řešení hlubokých přesvědčení. Tato „přesvědčení“ řešte při mentoringu a poradenství (další podrobnosti viz sekce 6.2.2 o *reakcích formou mentoringu a poradenství*).

- **Neochota k reintegraci:** Setkáte se s navrátilci, kteří se do společnosti reintegrovat nechtějí. Pokud k tomu dojde, proberte situaci s místním interinstitucionálním koordinačním týmem a vyhodnoťte, kdo má s navrátilcem nejlepší vztahy. Je jím rodinný pracovník, který může působit přes členy rodiny navrátilce? Sociální pracovník? Pracovník ochrany dětí? Nebo policie? Tato osoba nebo organizace by měla navrátilci jasně sdělit, že bude monitorován kvůli vstupu nebo pokusu o vstup do teroristické organizace. Toto sdělení možná navrátilce ke spolupráci přesvědčí. Pokud navrátilce absolutně odmítá spolupracovat, proberte s místním interinstitucionálním týmem a se státními institucemi, jaká je absolutně minimální míra spolupráce (na základě platných zákonů). Tuto spolupráci navrátilci zadejte povinně. (Místní) policie může tuto povinnost vymáhat. Mentoring navrátilce s cílem odpoutat jej nebo jej deradikalizovat nemá žádný smysl, pokud je navrátilce k účasti nucen silou. V případě konfrontace s neochotným navrátilcem zvažte kontakt s probačním pracovníkem, který může navrhnout specifické přesvědčovací nástroje a zásahy.

Opatření v akci: Systematické výstupní poradenství Německá NGO Legato sídlící v Hamburku se specializuje na systematické výstupní poradenství. Tato organizace vypracovala speciální program pro poradenství navrátilcům. Tento program bere v potaz riziko, které může navrátilce představovat, jeho možné dogmatické názory a konkrétní problémy při opuštění teroristické organizace. Více informací vám poskytne organizace [Legato](#).

- **Věnujte zvláštní pozornost bezpečnosti bezprostředních sociálních kontaktů navrátilce:** Vzhledem k tomu, že byli navrátilci svědky častého extrémního násilí, případně se jej sami dopouštěli, vzrůstá riziko jejich extrémního a/nebo násilného chování. Zvláštní pozornost věnujte bezpečnosti osob v okolí navrátilce a také odborníků z praxe, kteří s danou osobou pracují. Mějte na paměti vyhodnocení rizika navrátilce a diskutujte o riziku násilného chování a způsobu řešení tohoto rizika v rámci interinstitucionálního koordinačního týmu (další podrobnosti viz kapitola 6.2.2 o reakcích v podobě mentoringu a poradenství).
- **Připravte vyhodnocení duševního a fyzického zdraví:** Život na teroristy drženém území a ve válečné oblasti s sebou nese zvýšené riziko traumat a dalších psychických problémů. Je možné, že navrátilci páchali velmi násilné činy, byli svědky extrémního násilí, sledovali smrt členů své rodiny, stali se oběťmi násilí (znásilňování, bití apod.) a dlouhou dobu žili v bezprostředně nebezpečném prostředí. Při jednání s navrátilcem vyhodnoťte jeho duševní stav (další podrobnosti viz sekce 6.2.3 o reakcích na duševní stav navrátilce). Životní podmínky na území teroristů jsou hrozné a nebezpečné. Sledujte potřeby v oblasti fyzického zdraví kvůli dopadům poranění, válečných zranění, podvýživy a nemocí. Připravte se

²⁶ Prvek a ideologie a indoktrinace hraje ještě silnější roli u vracejících se dětí, obzvláště těch, které žili v Islámském státě (viz kapitola 7 „Děti“).

poskytnout ošetření, nebo navrátilce pošlete za specialistou (další podrobnosti viz odstavec 6.2.4 *Praktické reakce*).

- **Mějte povědomí o bedlivě sledovaných případech navrátilců:** Všechny případy navrátilců poutají velkou pozornost médií a politiků. Budete mít pocit, že celá společnost sleduje navrátilce a způsob, jakým s ním státní a sociální organizace jednají. Média budou pečlivě sledovat „zvláštnosti“, kterých se navrátilci dostane, jeho přidělené bydlení, kolik to bude stát a jakou hrozbu představuje. obraťte se na komunikační experty ve své organizaci a (jejich prostřednictvím) na komunikační experty v místních institucích a připravte komunikační strategii ohledně navrátilců, s nimiž pracujete, nebo se kterými pracovat budete. Tipy týkající se komunikační strategie najdete v kapitole 8 *Průřezové problémy*.
- **Při snahách o resocializaci mějte na paměti rizika izolace a stigmatizace:** Většina lidí má velmi dobré povědomí o zverstvech páchaných Daešem, Al Kádiou a dalšími násilnými extremistickými skupinami. Na osoby vracející se od těchto teroristických organizací bude pohlíženo s nedůvěrou a s nepřátelstvím. Navrátilci budou stigmatizováni a izolováni od místní komunity, do které se vracejí. To bude představovat další problém pro resocializaci a reintegraci navrátilců. Musíte proto věnovat zvláštní úsilí informování místní komunity o důvodech, proč a jak bude navrátilce znovu integrován. Ke zvážení je také možnost přemístit navrátilce do jiného města. Mějte přehled o možných místně působících sektách. Některé členské státy hlásily incidenty mezi skupinami Kurdů, bývalými příslušníky syrské armády a vracejícími se FTF z řad Daeše.

6.2 Konkrétní metody a intervenční modely

6.2.1 Reakce rodinné podpory

Členové rodiny navrátilce mohou sehrát důležitou roli v náročném období resocializace a reintegrace do společnosti. Většina osob přeruší kontakt se svou sociální sítí před odcestováním na území teroristů a pouze sporadicky kontaktují svou matku a/nebo otce a sourozence. Když se vrací, členové rodiny jsou často jedinými jejich zbývajícími sociálními kontakty. Je proto důležité vybudovat vztah s rodinou FTF. Silné a zavedené kontakty s rodinou podpoří budoucí spolupráci, až se FTF vrátí.

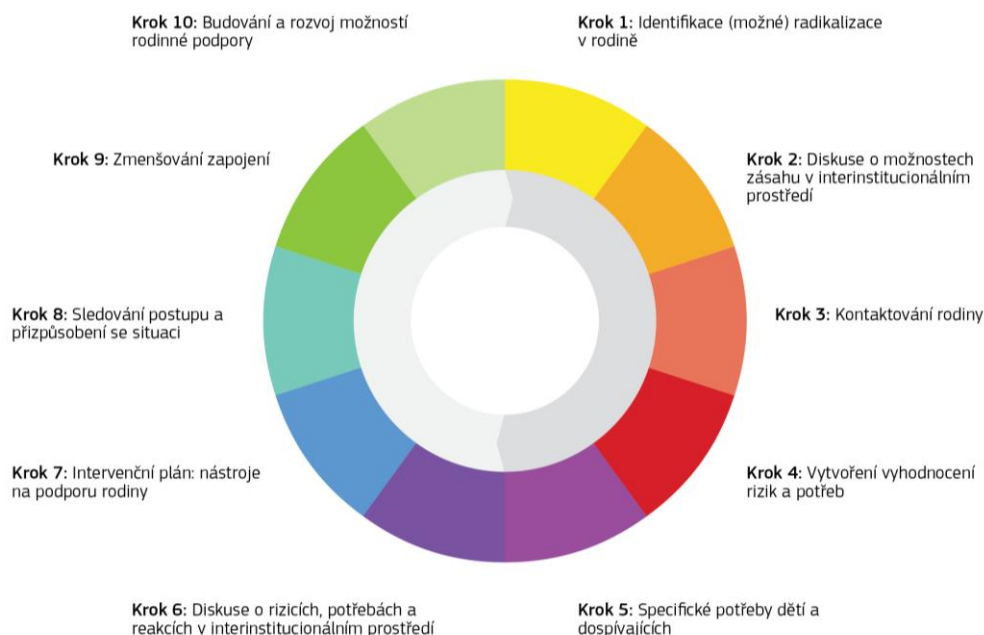
Členové rodiny se mohou stát **branou zpět do společnosti**. Je ale důležité vyhodnotit, do jaké míry rodina podporuje navrátilce, případně jeho partnerku a děti. Je užitečné podpořit osoby, které mají pozitivní vliv na navrátilce. Ne všichni členové rodiny a přátelé jsou ale dobrými společníky během resocializace, protože mohou být součástí teroristické organizace nebo násilného extremistického hnutí, nebo mohou tyto skupiny podporovat. Tuto skutečnost je třeba vzít v potaz ještě před jejich zapojením.

Další materiály

Rodiny FTF z řad Daeše: Mezinárodní středisko pro studium radikalizace a politického násilí prostudovalo 46 veřejně dostupných případů „rodin bojovníků Daeše“ ze 17 zemí a zjišťovalo, zda mají společné zkušenosti a emoce. Výsledky této studie najdete v této [zprávě](#).

RAN vypracoval **10krokový přístup pro práci s rodinami**. Tyto kroky jsou popsány v níže uvedené grafice a jsou vizualizovány jako kruh, protože se vzájemně ovlivňují. Kroky lze aplikovat obecně a také případ od případu. Ve zprávě RAN *Práce s rodinami a ochrana dětí před radikalizací; Podrobná příručka pro odborníky*

z praxe a tvůrce politik je těchto 10 kroků vysvětleno a doplněno o příklady z praxe. Základní principy, které tvoří základ kvalitního přístupu k podpoře rodiny jsou uvedeny také v této zprávě RAN.²⁷

Obrázek 5, 10krokový přístup k podpoře rodiny

Další materiály

Práce s rodinami a ochrana dětí před radikalizací: Tato [zpráva ex post od RAN nabízí 10krokový přístup k podpoře rodiny](#), který lze uplatnit i na rodiny FTF a navrátilce z řad FTF.

Metody rodinné podpory: Tipy pro budování možností a metod při podpoře rodiny najdete v této [ex post zprávě RAN: Podpora rodiny: Co funguje?](#)

Přehled postupů: Více příkladů intervencí a procesů týkajících se podpory rodiny najdete v [kapitole o podpoře rodiny v souhrnu přístupů a intervencí RAN \(EU\)](#).

²⁷ Viz Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci (RAN). (2016). Zpráva ex post, RAN YF&C a RAN H&SC: „Práce s rodinami a ochrana dětí před radikalizací“. Získáno na adrese: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_yf-c_h-sc_working_with_families_safeguarding_children_en.pdf

Další věci, které je třeba vzít v úvahu při zapojování a/nebo podpoře rodiny navrátilce:

- 1. Vyhodnoťte vztah mezi navrátilcem a jeho rodinou a sociální sítí:** Na vztah bude působit velký tlak. Navrátilce opustil rodinu, dost možná se od rodiny před odchodem izoloval a byl dlouhou dobu pryč jen se sporadickým kontaktem. Členové rodiny mohou také cítit vůči navrátilci rozhořčení. Svým vstupem do teroristické organizace mohl navrátilce způsobit rodinným příslušníkům velké potíže. Na druhou stranu mohou být členové rodiny navrátilci velmi kladně nakloněni a považovat jej za hrdinu, který učinil správné rozhodnutí. **Odborníci z praxe, kteří s takovými rodinami pracují, by měli vyhodnotit vztah mezi navrátilcem a členy jeho rodiny. Je mezi nimi stále nějaký vztah? Pokud ano, jaká je jeho povaha?** Je rodina ochotna podpořit navrátilce, i když se tím izoluje od ostatních lidí v komunitě, která může rodinu odsoudit? Podporují členové rodiny teroristickou skupinu a tlačí na další radikalizaci? Pamatujte, že rodinná situace mohla být důvodem k původní radikalizaci navrátilce. Pokud rodina nepřipadá jako kontaktní bod v úvahu, vezměte v úvahu další osoby, se kterými si navrátilce kdysi byl blízký.

Rada od zkušeného výstupního pracovníka: „Podpora rodin zahraničních bojovníků se vyplatí ve chvíli, kdy se bojovníci vrátí domů. Pokud tyto rodiny věří výstupní organizaci, mohou se stát důležitými partnery a motivovat navrátilce ke spolupráci s programem.“

- 2. Buďte transparentní ohledně shromažďování informací a jejich sdílení s institucemi:** Osoby, které cestují na území teroristů, obvykle bývají během svého pobytu v cizině v určitém kontaktu se členy své rodiny. Kontakt je ještě pravděpodobnější, pokud se daná osoba snaží o návrat, nebo jej plánuje. Je proto rozumné kontaktovat rodinné příslušníky osob, které odešly, a investovat do vzájemného vztahu. Tyto osoby vaši podporu dost možná chtějí a potřebují. **Tento vztah může poskytnout cenné informace a stát se příležitostí pro relativně plynulý návrat.** Informace od rodiny by měly být sdíleny s (místní) policií a/nebo (místními) institucemi. Jasně sdělte rodině navrátilce, jaké informace budou — sděleny (místním) — institucím. Tato věc by měla probíhat transparentně. Musíte se vypořádat s osobou, která vstoupila do teroristické organizace. Rodina musí této skutečnosti čelit a přijmout důsledky.

Případová studie — Spojení s rodinou možného navrátilce

17letá dívka odešla v roce 2013 z města A do Sýrie. Dívka se v Sýrii provdala za bojovníka Daeše, kterého znala z domovského města, přestože dříve netvořili pár. Mají spolu tři děti. Místní podpůrná struktura úzce spolupracuje s rodinou. Existovaly důvodné obavy o její mladší sestru, která se zdála být zranitelná. Situace se zlepšila. Vzhledem k délce a intenzitě práce s rodinou s ní byl navázán dobrý vztah. Dívka je v kontaktu se svými rodiči a uvedla, že se chce vrátit. V této souvislosti jí ale bylo vyhrožováno, a to i ze strany jejího manžela. Protože rodina manžela žije ve stejném městě, mezi rodinami panuje napětí.

Získaná poučení:

- Je nezbytné pečlivě řídit spolupráci mezi jednotlivými odborníky z praxe. V tomto případě mají obě rodiny podporu místní podpůrné struktury. Sdílení informací mezi odborníky, kteří poskytují podporu, je ale obtížné a není bez rizika.
- Doporučuje se poskytnout rodinám informace, do jaké míry lze zprostředkovat návrat. V tomto případě dcera požádala rodiče o peníze na cestu. Právní rámec důsledků takového konání není úplně jasný (bude se na to pohlížet jako na pomoc dítěti nebo jako na podporu teroristické skupiny?). Rodiče chtějí jednat mimo dohled úřadů, aby své dítě neohrozili. Odborníci z praxe jim však doporučili, aby veškerou

komunikaci a transakce zdokumentovali. Po konzultaci s vládou byly rodině poskytnuty velmi podrobné pokyny, jakým způsobem peníze převést.

- Informace je třeba řídit velmi opatrně. V tomto případě by policie chtěla více informací od kontaktní osoby, aby mohla lépe vyhodnotit situaci a riziko. Rodiče jsou vyděšeni, že je jejich komunikace s dcerou monitorována a nechtějí ohrozit ji ani své vnuky. Rodina manžela šíří zvěsti, že dcera stále zastává vedoucí pozici v daešské ženské policii. Není jasné, zda je tato informace pravdivá nebo ne.
- Děti lze ochránit, pokud bude existovat dohoda o tom, kde budou žít po svém návratu. Pokud se dcera v tomto případě vrátí s dětmi, existují obavy, že se o svěření do péče bude ucházet i rodina manžela. Kromě rizika soudní bitvy o děti může mít napětí mezi rodinami také negativní dopad na děti.
- Existuje silná potřeba jasnějšího právního rámce, a to i na úrovni odborníků z praxe. Mělo by být nastaveno právní poradenství a podpora za účelem podpory a ochrany odborníků v případě jejich zapojení do soudních pří a v situacích, kdy jsou požádáni o poskytnutí rady s právními důsledky. Cílem je zabránit situaci, kdy budou odborníci nést osobní právní odpovědnost.
- Případy navrátilců se staly daleko konkrétnějšími. Zatímco dříve se některé rodiny smířily s přístupem „co se má stát, stane se“, nyní jsou daleko odhodlanější dostat členy své rodiny nazpět — a tito členové se také vrací s daleko vyšší pravděpodobností.

3. **Informujte rodinu o právních dopadech pomoci dětem:** Rodiče a členové rodiny se obvykle vehementně zapojují do snahy dostat své dítě nazpět (i když už se jedná o dospělého člověka). Mají tendenci hledat alternativní způsoby, jak návrat dětí uspišit, například chtějí poslat peníze a sami odcestovat do Turecka nebo Sýrie. Právní rámce a právní praxe se u těchto případů napříč zeměmi liší. Odborníci z praxe zaměřeni na podporu rodin by proto měli být vyškoleni a informováni ohledně právních dopadů takového jednání v zemi působnosti, aby byli schopni rodinám správně poradit. Je nezbytná úzká spolupráce mezi odborníky z praxe a národními vládami na téma usnadnění návratu a/nebo posílání peněz.

Případová studie — Platba za nelegální návrat?

Žena z města B odcestovala do Sýrie a vdala se za muže z města A. Její vlastní rodina ve městě B ji odvrhla, ale tchyně, která žije ve městě A, s ní má navázán silný vztah. Její manžel padl v boji. Žena dala najevo, že se chce vrátit. Má děti. Tchyně uvedla, že chce dětem poskytnout potřebnou péči. Tchyně také zná rodinu jiné ženy z města B, která odcestovala do Sýrie. Rodina této druhé ženy dostala stejné pokyny k poslání peněz jako tchyně. Tyto informace ale z bezpečnostních důvodů nelze jen tak mezi rodinami sdílet. Existují obavy ohledně oprávněnosti požadavku — opravdu se chce vrátit, nebo jí jde jenom o peníze? Žena z města B si mezitím našla útočiště u syrské rodiny, která se stará o ni i její děti. Uvedla, že dokonce chce poslat děti do Turecka napřed, aby je dostala do bezpečí. Tchyně je ochotna odcestovat do Turecka a děti vyzvednout.

Získaná poučení:

Je důležité zdůraznit výhody organizovaného návratu a řídit očekávání. V zemi, ze které tato rodina pochází, správný postup spočívá v instruování osob, které se chtějí vrátit ze Sýrie nebo Iráku s dětmi, aby se zaregistrovaly na konzulátu domovské země. U dětí proběhne test DNA, aby se prokázal vztah rodiče a dítěte a rodina poté může odcestovat. Protože nějakou dobu trvá, než dorazí výsledky testů DNA, rodiny nechtějí čekat a tím se zvyšuje riziko, že vezmou situaci do vlastních rukou. Navrátilce i jeho rodina by měli dostat informaci o čekací době, aby se na ni připravili. Mezi výhody organizovaného návratu patří chráněná a méně nebezpečná cesta, okamžitá podpora dítěte, lepší příprava na pobyt dítěte v rodině.

4. Věnujte pozornost dalším rizikům, kterým je navrátilce s rodinou vystaven:

- navrátilce může být duševně nestabilní, traumatizovaný nebo stále naštvaný na svou rodinu a může se pokusit jí ublížit;
- teroristická organizace se může chtít pomstít navrátilci za odchod a bude vyhrožovat navrátilci i jeho rodině;
- Daeš považuje děti (bývalých) bojovníků Daeše za svůj majetek a v několika případech vyhrožoval navrátilci a jeho rodině s cílem přinutit jej k vrácení dítěte zpátky.
- komunita se může chtít pomstít navrátilci za to, že byl součástí teroristické organizace a/nebo rodině za podporu navrátilce.

Tato rizika je nutné probrat v interinstitucionálním intervenčním týmu a v případě potřeby i s vládou. Státní a místní policie a odborníci na duševní zdraví mohou vyhodnotit situaci a snížit rizika.

5. Vezměte v úvahu pozici rodiny v rámci širší komunity: V závislosti na situaci v komunitě může být rodina navrátilce izolována, případně k ní může mít okolní komunita hlubokou nedůvěru, protože její příbuzný je součástí teroristické organizace. Pokud taková situace nastane, podpořte rodinu v její reintegraci do komunity tím, že pro ni vyvinete specifický reintegrační plán. Nezapomeňte, že je k tomu zapotřebí interinstitucionální spolupráce a dost možná i komunikační expert, který pomůže rodinnou situaci komunikovat v širším (ale stále lokálním) měřítku.

Opatření v akci

Podpora při prevenci: Na [bezplatné telefonní lince](#) francouzský stát poskytuje okamžitou podporu rodičům, příbuzným nebo přátelům osob, které se snaží odcestovat do Sýrie nebo Iráku, nebo které se z řad Daeše vrací. Na tuto linku pomoci lze zavolat a získat okamžitou pomoc nebo informace. Volajícího lze — v případě potřeby — spojit s regionálním akčním týmem. Na této lince pomoci lze získat informace nebo podporu v případě, že existují signály o výskytu (možných) radikalizovaných osob obecně.

Podpora pro rodiče FTF: Síť pro prevenci násilí (Německo) má zavedeno rodinné poradenství, které poskytuje podporu rodičům radikalizovaných mladíků a/nebo FTF. Viz: [Rodinné poradenství - podpora pro rodiče „zahraničních bojovníků“ nebo mladých lidí, u nichž hrozí radikalizace](#)

Mentoring a koučing pro rodiče: Tento dánský manuál pro implementaci místních snah v oblasti mentoringu, koučingu rodičů a podpory příbuzných obsahuje praktický a rozsáhlý popis několika intervenčních a hodnoticích nástrojů. Viz Dánské centrum pro prevenci extremismu a [Mentoring, koučing rodičů a příbuzných a pečovatelské sítě - Práce zaměřená na rozvoj životních dovedností](#).

Školení v odolnosti: Belgická vláda za přispění EU vyvinula program pro podporu odolnosti ohrožených mladých lidí a členů jejich rodin. Program nese název [Bounce](#). Program lze využít v jakékoli zemi a obsahuje také příručku pro školení školitelů.

Centrum podpory rodiny: [Nizozemské centrum podpory rodiny](#) je příkladem, jak podpořit rodiny radikalizovaných osob (včetně FTF)

Poradenská služba v oblasti radikalizace: Německý federální úřad pro migraci a uprchlíky (BAMF) poskytuje podporu členům rodin a přátelům osob, které jsou radikalizovány, případně u nich radikalizace probíhá. Od roku 2012 slouží [poradenské centrum](#) jako místo prvního kontaktu a poskytuje rodinám obecné informace o islamismu, poskytuje poradenství jednotlivcům a pomáhá rodičům nebo jiným příbuzným mladých lidí, kteří opustili zemi a vydali se do Sýrie nebo Iráku, nebo se odtud vrátili. Poradenství poskytují zkušení partneři občanské společnosti na místní úrovni. Vedle federálních sítí existuje také celostátní síť, která je neustále rozšiřována a vylepšována.

Další materiály

Principy pro reintegraci: Více informací o reintegraci navrátilců najdete v materiálu: [Maltské principy pro reintegraci vracejících se zahraničních teroristických bojovníků \(FTF\)](#)

6.2.2 Mentoring a poradenství

Když je navrátilce ochoten se reintegrovat, je nutné mu během tohoto procesu poskytnout mentoring a poradenství. Navrátilce se musí integrovat a znovu se představit své komunitě, sousedům, zaměstnavatelům a dost možná také řadě institucí a obchodních organizací (banky, pojišťovny apod.). V této části se podíváme na mentoringové a poradenské reakce na navrátilce.

Případová studie – Role mentoringu

18letý mladík chodí na střední školu a do místní mešity. Stává se členem radikální mládežnické salafistické skupiny. Když se radikalizuje, v jeho chování se objevují dramatické výkyvy. Mění se z výřečného, laskavého a motivovaného člověka v do sebe zahloubaného introverta. Několikrát je viděn v publiku během soudu s teroristy. Opouští školu a pracuje v místním supermarketu. V květnu 2013 odjíždí s kamarádem do Sýrie. Rodina je v šoku a cítí se velmi nejistě. Jsou zahájeny rozhovory mezi místním koordinátorem CVE a rodiči. Rodiče jsou vyzváni k zapojení do místní rodičovské sítě a na její schůze chodí velmi často. Šest měsíců po odjezdu se 18letý mladík vrací. Jeho otec okamžitě kontaktuje místního koordinátora. Dalšího dne se místní koordinátor schází s navrátilcem a jeho otcem. Zdá se být fyzicky i emocionálně vyčerpán. Navrátilce je otevřený, přátelský a uvádí, že „chce zpátky svůj starý život“. Navrátilce je extrémně vděčný za přijetí po svém návratu a nevykazuje vůbec žádné známky radikalizace. Několik týdnů po návratu byl navrátilci představen jeho mentor. Za podmínky, že bude docházet na mentoring a poradenská sezení, mu byl umožněn návrat do školy. Tento návrat skončil velmi úspěšně a v létě 2016 navrátilce maturoval s vyznamenáním.

Získaná poučení:

- Buďte připraveni investovat do vztahů s rodinou a navrátilcem, aby bylo možné během mentoringového programu řešit ideologická a teologická témata.
- Tento případ ilustruje důležitost navázání vztahů s rodinou a důležitost jejího zapojení v rané části procesu. Později se tato práce vyplatí.
- Mentoring je důležitý pro navrátilce a pro zajištění toho, aby své závazky dodržel.

Mentoring a poradenství věnované navrátilci během jeho návratu do společnosti se také nazývá výstupní práce. Výstupní intervence a nástroje použité při poskytování podpory radikalizovaným osobám toužícím po

opuštění násilné extremistické organizace, jejíž byli součástí, se také hodí při řešení situace navrátilců. V kapitole 5 najdete další informace o mentoringových programech.

Opatření v akci

Čtyřkrokový výstupní program pro navrátilce Město Aarhus vyvinulo čtyřkrokový výstupní program pro navrátilce. Popis programu je k dispozici na straně 8 [zprávy ex post RAN o nastavení výstupní intervence](#)

Poradenství a deradikalizace

Německá organizace Hayat nabízí poradenské programy pro osoby, které se zapojily do činnosti radikálních salafistických skupin, nebo u nich hrozí násilná džihádistická radikalizace. Mezi tyto osoby patří také lidé cestující do Sýrie a jiných bojových oblastí. Více informací najdete na jejich [webu](#).

Poradenství v případě extremismu

Rakouské informační středisko o extremismu nabízí osobní poradenství a odborné rady a pořádá také workshopy a lekce, které pomáhají příbuzným, sociálním pracovníkům, učitelům a dalším osobám, které se obávají, že někdo v jejich okolí vstoupil do extremistické skupiny. Poradenské služby jsou zdarma, jsou anonymní a důvěrné. Více informací najdete na tomto [webu](#).

Terénní práce a poradenství

Kitab, tým ve spolku VAJA e.V. v Brémách (Německo) pracuje na boji s radikalizačními procesy, které ovlivňují mladé lidi v kontextu islámského fundamentalismu a salafismu. Tým poskytuje poradenství radikalizovaným osobám a jejich rodičům, příbuzným nebo jiným lidem v jejich sociálním okruhu. Více informací získáte po [kontaktování organizace VAJA](#).

Vedle osmi aspektů zmíněných v sekci 6.1, které je třeba zvažovat při navrhování a provádění intervencí určených pro navrátilce, je třeba věnovat při mentoringu navrátilce pozornost ještě dvěma dalším věcem.

- **Jasně stanovte své úkoly a cíle:** Než se pustíte do projektu mentoringu ve spolupráci s navrátilcem, jasně stanovte úkoly a cíle tohoto mentoringu. Několik odborníků z praxe uvedlo, že je těžké říct, zda a kdy bylo dosaženo cíle mentoringové spolupráce. Odborníci uvedli, že potřeba mentoringu je nekonečná. Je proto třeba formulovat jasné cíle, aby nedošlo k situaci, že se mentoring bude dotýkat jen povrchu problému a pro navrátilce nebude dostatečně stimulující. Takový mentoring nemá pro reintegraci do společnosti význam.

Případová studie - Vracející se žena čeká dítě s dobře známým FTF

Žena těsně po dvacítce následovala v roce 2015 svého manžela do Sýrie, aby s ním pobývala na území ovládaném Daešem. Šest měsíců po příchodu její manžel zemřel. S pomocí rodinného příslušníka, který odcestoval do Turecka a využil svých tamějších kontaktů, se žena vrátila do země původu, avšak těhotná. Tvrdí, že nebojovala. Odešla, když její manžel padl a nechtěla se provdat za jiného muže z Daeše. Po svém návratu byla krátce zatčena a byl jí zabaven pas. Když se vrátila do domovského města, kontaktoval ji —obecní sociální pracovník, který dostal informaci o jejím návratu— od vlády. Tento odborník z praxe zkontroloval, jestli je žena duševně připravena stát se matkou. Jevila se být připravená, ale vykazovala známky deprese a traumatu. Odborník se obával, že se žena vrátí zpátky do řad Daeše ihned po narození dítěte. Pro ženu bylo zajištěno osobní kontaktní poradenství. Celou dobu se ženě dostávalo podpory ze strany rodiny a bývalých přátel. V roce 2016 žena porodila. Ve stejnou chvíli se ozval Daeš s tím, že dítě patří Islámskému státu. Teroristé vyhrožovali ženě i její rodině. V roce 2017 se zdá, že má žena v úmyslu

zůstat, plánuje se vrátit do školy a už vypadá lépe a ne tolik deprimovaně. Zdá se, že riziko únosu ze strany Daeše je už nižší. Otec dítěte je ale mezi následovníky Daeše známou figurou. V Islámském státu měl před svou smrtí poměrně vysokou funkci a byl obdivován. Je tedy možné, že jeho dítěti bude věnována zvláštní pozornost.

Získaná poučení:

1. Při reintegraci do společnosti je kriticky důležitá podpora ze strany rodinných příslušníků. Tato žena se vrátila do milosrdného a otevřeného prostředí a velmi pomohlo i to, že ženu přivítali zpátky i její přátelé.
2. Bezpečnostní riziko představuje velký problém. Pomáhá sice věnovat věci pozornost a rozpočet, ale sdílení informací je velmi obtížné. Informační služby a policie informace nesdílí jen tak, protože většina těchto informací je utajována. Vyhodnotit případ je kvůli tomu poměrně obtížné. V tomto případě výhrůžky ze strany Daeše a vznesení nároku na dítě bezpečnostní riziko ještě dále zvýšily. Pomohlo by, kdyby bylo sdílení informací transparentnější a rychlejší.
3. Kdy skončit s mentoringem? U případů navrátilců je těžké vyhodnotit, kdy je jedinec do společnosti již integrován. Dokud může osoba odcestovat k Daeši, nebo jím být kontaktována, vyplácí se obezřetnost.

- **Bezpečnost:** Při poskytování mentoringu a poradenství navrátilci s cílem pomoci mu mentálně opustit teroristickou organizaci, které byl součástí, se pracovníci dostávají do styku s osobami, které jsou zvyklé na násilí a zločin. Riziko násilí proti odborníkovi v terénu je velmi reálné a je třeba jej brát vážně. Riziko se bude lišit případ od případu a organizaci od organizace. Přehled na obrázku 6 popisuje bezpečnostní opatření, které je třeba implementovat, pokud si to situace vyžádá.

Kancelář

- Nesdělte adresu své kanceláře online ani offline (označení).
- Udržujte citlivé dokumenty a spisy v bezpečí své kanceláře.
- Zajištění bezpečnosti.

Komunikace

- Regulujte informační toky. Nesdělte citlivé informace přes nezabezpečená média.
- Nepoužívejte soukromé telefony k práci.
- Kontrola informací: Kdo ví co?

Ochrana zaměstnanců

- Utajte adresy bydliště zaměstnanců.
- Informujte kolegy o místě pobytu a domluvených schůzkách.

Vysoce rizikové případy

- Spolupracujte s bezpečnostními agenturami.
- Vytvářejte dezinformace ke zmatení bývalých skupin.
- Vytvářejte nouzové plány a kontaktní struktury.

Řízení případu

- **Analyzujte hrozby:** skupiny, osoby, role, nebezpečné informace, historie.
- **Štít:** Připravte informační plán a opatření pro výstupní postup.

Ochrana klienta

- Řekněte klientovi, aby si všiml všech hrozeb.
- Poskytněte mu deník.
- Přesuňte jej do nového prostředí.
- Vytvořte bezpečné prostředí, kde může klient mluvit o svém příběhu.

Obrázek 6, infografika o bezpečnosti²⁸

Rada od zkušeného odborníka z praxe: „Je nutné průběžně vyhodnocovat bezpečnost odborníků v terénu, kteří pracují na případech navrátilců. Tito lidé také musí projít školením, instruktážemi a rozbory ve spolupráci s kompetentními experty. Ti, kdo mají největší znalosti a zkušenosti, obvykle pochází z bezpečnostních složek a vojenských vzdělávacích institucí. Ti, kdo přicházejí s navrátilci do osobního kontaktu nejčastěji, například odborníci z praxe, obvykle nemají potřebné znalosti o výzvách a bezpečnostních dilematech.“

- **Silná přesvědčení:** Většina navrátilců stále má nebo měla silné ideologické přesvědčení, a to včetně názorů na to, jak by měla společnost fungovat. Vykazují dogmatickou víru například v otázkách demokracie, sexuální orientace, roli žen ve společnosti a vzdělání. Aby se takové osoby úspěšně integrovaly do společnosti, musí přijmout skutečnost, že jejich názory většinová komunita, do které se snaží integrovat, nesdílí. Při mentoringu se připravte na použití deradikalizačních technik a intervencí

pro řešení hlubokých přesvědčení. V případě potřeby lze získat poučení od organizací, které pomáhají s reintegrací pravicovým extremistům, nebo se lze poučit z reintegrace příslušníků IRA nebo ETA.²⁹ Více informací o mentoringu a poradenství najdete v sekci 5.5.

Další materiály:

Mentoringové programy: Tento dánský manuál pro implementaci místních snah v oblasti mentoringu, koučingu rodičů a podpory příbuzných obsahuje praktický a rozsáhlý popis několika mentoringových programů. Viz Dánské centrum pro prevenci extremismu a [Mentoring, koučing rodičů a příbuzných a pečovatelské sítě - Práce zaměřená na rozvoj životních dovedností](#).

Další postupy: Více příkladů intervencí a procesů o mentoringu a výstupní práci najdete v [kapitole o výstupních strategiích](#) v souhrnu přístupů a postupů RAN.

6.2.3 Reakce na duševní zdraví

U navrátilců existuje nadprůměrné riziko, že budou trpět duševními zdravotními problémy. Delší pobyt na území ovládaném teroristy a v zónách konfliktů může zanechat hluboké psychologické stopy. Velká část našich znalostí pochází z traumat způsobených válečným konfliktem, kterými trpí příslušníci pravidelného vojska.³⁰ Mezi osobami vracějícími se z oblastí konfliktu — hrozí riziko vzniku posttraumatické stresové poruchy (PTSD), a to bez ohledu na to, zda bojovali nebo ne. — Takové osoby jsou pak traumatizované, náchylné k radikalizaci a mohou představovat hrozbu pro sebe i pro společnost. **PTSD se nachází na samém konci spektra poruch. Navrátilcům z oblastí konfliktu hrozí daleko širší škála problémů souvisejících s prožitými traumaty³¹:**

- **Fyzické:** potíže se spánkem, přílišná únava; podrážděný žaludek, poruchy příjmu potravy; bolesti hlavy a pocení při myšlence na válku; bušení srdce nebo rychlé dýchání; zhoršení dřívějších zdravotních problémů; pocity šoku, otupělosti, neschopnost cítit radost.
- **Běžné duševní a emoční reakce:** zlé sny, noční můry; záblesky nebo časté nechtěné vzpomínky; zloba; nervozita, pocity bezmoci nebo strachu; pocit viny, sebeobviňování, stud; pocit smutku, opuštění nebo odmítnutí; rozrušení, podrážděnost, rozmrzelost; pocity beznadějně budoucnosti.

---

²⁹ Například organizace Exit Germany podporuje pravicové extremisty, kteří chtějí opustit svou pravicovou skupinu, <http://www.exit-deutschland.de/english/>. Více informací o odpojování členů IRA nahlédněte do materiálu Fergusson, D.M., Swain-Cambell, N.R. and Horwood, J. (2001) Deviant Peer Affiliations, Crime and Substance Use: A Fixed Effects Regression Analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, vol.30 (4) pp. 419–430.

³⁰ Briggs Obe, R., Silverman, T. (2014), *Foreign Fighters Innovations in Responding to the Threat*, Institute for Strategic Dialogue.

³¹ US Department of Veterans Affairs (2010), *Returning from the War Zone: A guide for military personnel*

- **Behaviorální reakce:** potíže se soustředěním; nervozita, podrážděnost, sklon k úleku; vždy ve střehu, přílišné zaměřování na bezpečnost; vyhýbání se lidem nebo místům souvisejícím s traumatem; přílišné pití, kouření nebo užívání drog; žádná tělesná aktivita, špatná strava, zanedbávání péče o zdraví; problémy plnit běžné úkoly v práci nebo ve škole; agresivní řízení.

Psychologové pracující s navrátilci také hlásí, že někteří lidé trpí „poškozením morálky“ a nikoli PTSD: Jejich hodnotový systém byl narušen tím, co viděli v Sýrii, Iráku nebo jiných místech konfliktů. Kvůli tomu zpochybňují **svůj morální pohled na svět a svou víru**. Po střetu s realitou konfliktu mohou také cítit zradu, nebo mohou být rozčarováni radikální ideologií jako takovou. Tyto reakce jsou svým způsobem dobrá věc, protože poskytují příležitost k intervenci. Pokud by byli tito lidé ponecháni bez podpory, byli by také zranitelní.³²

Vedle psychologických problémů způsobených pobytem na teroristy ovládaném území dle studií trpí disproporční procento FTF také **duševními nemocemi**. Data ze tří členských států EU ukazují, že až 20 % FTF trpí nějakou duševní nemocí. Švýcarsko hlásí, že přibližně 15 až 20 % má problémy s duševním zdravím, podle výzkumů v Nizozemsku se zdá, že duševní poruchou trpí 60 % domnělých nebo prokázaných radikálních džihádistů.³³

Opatření v akci

Víceúrovňové poradenství: Francouzská organizace [CAPRI](#) vyvinula intervence k odpoutání radikalizovaných osob. Organizace nabízí mentoringové programy, podporuje rodiny, nabízí psychologické poradenství a spolupracuje s teologickými experty. Intervence jsou šity na míru potřebám radikalizované osoby.

Vzhledem k vysoké pravděpodobnosti duševních poruch je nezbytné provést screening duševního stavu.

Screening duševního stavu navrátilců³⁴

1. Sociální:
  - a. Jaká je aktuální situace navrátilce z hlediska členů rodiny, přátel, vzdělání, denních aktivit, životní situace, finanční situace a náboženství nebo ideologie?
  - b. Jaká byla situace během nepřítomnosti navrátilce z hlediska členů rodiny, přátel, životních podmínek, denních aktivit a náboženství nebo ideologie?
2. Somatické: Jaký je aktuální zdravotní stav navrátilce? Stěžuje si na nějaké problémy? (únava, bolest na hrudi, bolení hlavy, rozostřené vidění apod.).
3. Psychiatrické: Jaký je aktuální duševní stav navrátilce? (rozrušení, výkyvy nálad, potíže se spánkem, starosti, agresivita apod.). Proveďte zkoušku na návykové látky a změřte navrátilci IQ.
4. Analýza: Zvažte všechna fakta a vypracujte první koncept závěru.

³² Briggs Obe, R., Silverman, T. (2014), *Foreign Fighters Innovations in Responding to the Threat*, Institute for Strategic Dialogue.

³³ Paulussen C., Nijman, J. and Lismont, K., (2017), *Mental Health and the Foreign Fighter Phenomenon: A Case Study from the Netherlands*, ICCT Report and Mehra, T., (2016), *Foreign Terrorist Fighters: Trends, Dynamics and Policy Responses*, ICCT Policy Brief.

³⁴ Prvky nástroje pro screening duševního zdraví navrátilců vychází z rozhovorů se specialisty na duševní zdraví.

5. Opravná kontrola: Požádejte kolegu o provedení analýzy případu a závěry si porovnejte.
6. Diskutujte o závěrech v místním interinstitucionálním intervenčním týmu — ostatní členové mohou poskytnout cenné informace týkající se navrátilce a jeho resocializace. Proberte také možnou intervenci a léčbu.
7. Vypracujte konečný závěr a dle potřeby vypracujte intervenci a zahajte léčbu.

Při vytváření reakce na duševní zdraví navrátilců je třeba vzít v úvahu následujících pět aspektů³⁵:

- Nepředpokládejte, že navrátilce znáte. Motivy se různí a někteří navrátilci ani nemusí svoje vlastní motivy znát. Předsudky mohou tvořit překážku pro navázání vztahu s navrátilcem.
- Traumatické stavy může být obtížné odhalit, a tak bývají často zanedbávány, špatně vyhodnoceny nebo nezjištěny. Trauma se také nemusí projevit okamžitě. Způsoby pro odhalení a vyhodnocení traumatu by proto měly být součástí léčby navrátilců. Odborník na duševní zdraví, který bude s navrátilcem pracovat, se může připravit tím, že kontaktuje experta na traumata.
- Někteří navrátilci budou potřebovat dlouhodobou pomoc profesionála a/nebo léky. V případě potřeby toto vše zajistěte, protože neposkytnutí léčby či špatná léčba představují riziko.
- K úspěšnému ošetření navrátilce je zapotřebí použít koordinovaný a holistický přístup, který se zaměří na různé aspekty nemoci. Pokud nebude léčba pečlivě koordinována, bude navrátilce zmatený a frustrovaný a může dojít k negativnímu ovlivnění výsledků intervence. Léčbu proberte v rámci místního interinstitucionálního týmu.
- Je zapotřebí investovat trpělivost a čas. Psychologické procesy jsou často obtížné, trvají a mohou fluktuovat. Přístup ke službám musí být proto průběžný a plynulý.

Případová studie, FTF s vyhýbavou poruchou osobnosti

Muž, narozen v roce 1993. Otec závislý na drogách (kokain, recidivista), vychováván matkou samoživitelkou. Otec matku fyzicky týral, což vedlo k prvnímu kontaktu s poskytovateli psychiatrické péče (poradenství kvůli týrání). Matka měla velké dluhy, přestěhovala se ke svému zaměstnavateli, vdala se za něj. Muž žárlil a cítil se ignorovaný, začal pít, kouřit marihuanu, ve škole měl spoustu problémů. Tíhl k nesprávné partě. Nikdy nebyl schopen nic dotáhnout do konce (školu, kurzy, práci apod.). Muž byl umístěn do péče ve věku 16 let, ve věku 17 let zařízení opustil a začal žít v otevřenější instituci, v 18 letech konvertoval k islámu. Na prázdninách se svou matkou se seznámil s konvertičkou a její matkou a do roka si ji vzal. O několik měsíců později, kdy se jim právě narodil chlapec, odcestoval do Sýrie (prosinec 2012). Svůj příběh vypráví takto:

Do Sýrie odešel v přesvědčení, že začíná nový život v levné a dobře řízené islámské zemi. Jeho žena a chlapec za ním měli přicestovat brzy, jakmile vše zařídí. Když uviděl, jak v Sýrii vypadá realita (obzvláště na druhém místě), začal trpět úzkostmi, protože kolem něj začala zuřit válka a propukly ozbrojené boje. Svým „nadřízeným“ v Sýrii řekl, že se chce vrátit domů. Tito „nadřízení“ jej každý den několik týdnů vyslyšeli. Podezírali ho, že je informátorem informační služby své země. Po 2,5 měsících výslechů dostal povolení odcestovat. Celkem se v Sýrii v letech 2012 až 2013 zdržoval po dobu čtyř měsíců a byl součástí „první generace“ cestovatelů do Sýrie. O způsobu jeho návratu žádné podrobnosti neznáme. Ve své domovské zemi byl trestně stíhán a odsouzen za aktivní zapojení do teroristické sítě a krátce vězněn. Když se vrátil, začal se léčit s PTSD, ale po dvou dnech přestal užívat léky, „protože chutnaly hrozně“. Následně mu tedy bylo doporučeno specializované oddělení pro léčbu traumat (EMDR), kde se mu ale nelíbila čekací

³⁵ Tyto informace pochází od zkušeného profesionála v oblasti duševního zdraví, který spolupracoval s několika navrátilci.

listina. Žádnou další léčbu už poté nevyhledal. Od roku 2016 žije se svou manželkou a dvěma dětmi v pronajatém bytě. Dostal několik nabídek na práci, ale nikde nevydrží déle než dva týdny. Tento muž také touží po pozornosti médií, rozdal novinářům několik rozhovorů a chce vydat svou vlastní knihu. Navíc tvrdí, že mu vyhrožuje jiný navrátilce. Jeho současná léčba se zaměřuje na „budování osobnosti/identity“. Jeho manželka se léčí z mentální anorexie a obě děti jsou pod dohledem služeb pro ochranu dětí. Před několika týdny kontaktovaly odborníka na duševní zdraví informační služby a koordinovaly s ním mužovu léčbu. Přátelí se s mladším a velmi radikalizovaným mužem, nyní jej monitoruje vláda a vypracovává se nové vyhodnocení rizika.

Získaná poučení:

- Některým radikalizovaným osobám je nutné poskytovat mentoring celoživotně. V tomto případě vyhýbavá porucha osobnosti vede k tomu, že muž přijímá pouze „radikální“ nebo „drastická“ rozhodnutí. Obecný závěr je takový, že tento reaktivní vzorec chování a jistá úroveň závislosti (na institucích) s ním zůstane celý život, a to v kombinaci se silným sklonem k externalizaci a manipulaci. Protože mu chybí odolnost nebo vlastní identita, tato skutečnost bude průběžným cílem jeho léčby. Muž se také musí naučit vidět důsledky svých „radikálních rozhodnutí“.
- Je důležité věnovat pozornost cynickému přístupu k léčbě a dle potřeby přiřazovat nové odborníky a případové manažery. Součástí problému / poruchy tohoto muže je to, že neustále očekává od ostatních lidí, že problémy vyřeší za něj. Nikdy nepřijme žádnou odpovědnost a manipuluje. V jednu chvíli dostane na zlatém podnose „nový život“ a v dalším okamžiku udělá nový drastický krok, kterým vytvoří zcela nové problémy. Všichni zapojení odborníci k němu proto začali přistupovat cynicky. Nikdo už ho nebere vážně, což je nebezpečné už samo o sobě.

6.2.4 Praktické reakce

Navrátilci často před cestou na teroristy držené území přetínají všechny neformální i formální vztahy. Přichází o práci, bydlení, pojištění i podporu kvůli dlouhé nepřítomnosti nebo neplacení nájmu. Většina z nich už není zaregistrována ve svém domovském městě. Při reintegraci do společnosti budou navrátilci potřebovat pomoci s těmito praktickými věcmi, aby byl celý proces co možná nejrychlejší.

Rada od zkušeného odborníka z praxe: „Většině navrátilců chybí řádná a aktuální registrace ve veřejném systému, takže nemohou být příjemci podpory a ošetření. Běžně tento proces trvá příliš dlouho a navíc mohou být žádosti odmítnuty kvůli chybějícím dokladům nebo nedostatečným informacím.“

Pro každého navrátilce je třeba připravit přehled praktických potřeb. S největší pravděpodobností bude mít nejlepší přehled o tom, co je potřeba zařídit osobou, která poskytuje poradenství nebo mentoring. Proberte situaci hned na začátku s tímto odborníkem z praxe a vypracujte přehled toho, co je potřeba zařídit. Tento přehled by měl být na programu jednání s interinstitucionálním intervenčním týmem věnujícím se danému navrátilci.

Praktické záležitosti

Praktické záležitosti obecně spadají do osmi kategorií.

- **Start:** Začněte tím, že se ujistíte, zda je navrátilce zaregistrován do povinných databází státních a místních občanů.

- **Okamžité ošetření:** Vyhodnoťte potřebu lékařského ošetření kvůli válečným zraněním, nakažlivým nemocem nebo duševním poruchám a pošlete jej k příslušnému odborníkovi. Ošetření může být poskytnuto v okamžiku, kdy navrátilce vstoupí do země.
- **Bydlení:** Ujistěte se, že místo, na kterém bude navrátilce bydlet, je bezpečné pro něj i jeho okolí. V případě potřeby zajistěte anonymní bydlení, aby nedocházelo k bezpečnostním incidentům způsobeným rozrušenými sousedy.
- **Finance:** Pomozte navrátilci dle potřeby požádat o finanční podporu od místní nebo národní vlády. Dle potřeby mu pomozte s otevřením bankovního účtu. Navrátilci mohou být na seznamu teroristů OSN, což platí pro většinu FTF. Pokud tomu tak je, bude mít zmrazený majetek. K zahájení procesu odmrazení musíte kontaktovat národní vládu. Tento proces zabere několik měsíců. V mezidobí nemůže navrátilce vydělávat peníze, otevřít si bankovní účet ani přistupovat ke svému bankovnímu účtu.
- **Zaměstnání / vzdělání:** Pomozte navrátilci zapojit se do strukturovaných denních aktivit. Navrátilce by měl být zaměstnán, nebo by se měl zapojit do vzdělávání co možná nejdříve.
- **Lékařské ošetření:** Kontaktujte navrátilce s jeho (novým) praktickým lékařem. Navrátilce by měl mít možnost v případě potřeby kontaktovat svého lékaře. Navrátilce mohl získat lékařské ošetření za pomoci státní vlády ve chvíli, kdy dorazil a byl zatčen. Pokud tomu tak bylo, praktický lékař by o tom měl být informován.
- **Léčba duševního zdraví:** Pokud se tak ještě nestalo, pomozte navrátilci dle potřeby využít služeb péče o duševní zdraví.
- **Právní služby:** Navrátilce možná bude potřebovat vyřešit specifické právní otázky, například formální uznání svých dětí, zaplacení pokut z doby před odjezdem na území ovládaném teroristy, nebo jak se spojit s členy rodiny s odlišnou státní příslušností. Získejte právní poradenství pro navrátilce tím, že mu zařídíte služby (pravděpodobně pro bono) právníka, případně se obraťte na lokálního koordinátora.

7 Navrátilci z řad dětí

V úvodu tohoto manuálu se nachází přehled komplexních výzev, kterým jsou navrátilci z řad dětí vystaveni kvůli zkušenostem ze zahraničí. Tato kapitola se zaměřuje na to, jak tyto výzvy vyřešit s přihlédnutím k bezpečnosti dětí a jejich okolí a s přihlédnutím k tomu, že děti je potřeba co možná nejdříve resocializovat do nového prostředí.

7.1 Obecný přehled

Výzvy související s dětmi, které byly konfrontovány s extremismem a terorismem, je třeba řešit okamžitě i dlouhodobě, protože se spousta potenciálních vedlejších účinků může projevit až v daleko pozdějším věku.

Koho označujeme pojmem „dítě“? Jak je uvedeno v Úmluvě o právech dítěte OSN (UNCRC) dítětem je každá lidská bytost mladší 18 let. Zásady stanovené v Úmluvě o právech dítěte OSN byly ratifikovány všemi zeměmi EU. Z právního pohledu se členské státy EU liší ve svých jurisdikcích, co se týče definování, zda osoba mladší 18 let spadá do legislativní kategorie mladistvých nebo dospělých. Často to záleží na povaze zločinu.

Navrátilci z řad dětí: Definice v tomto manuálu

V tomto manuálu diskutujeme o třech skupinách navrátilců z řad dětí:

1. děti, které opustily EU (se svými rodinami nebo samy), aby žily v rámci teroristické organizace v zahraničí a pak se vrátily (se svými rodinami nebo samy);
2. děti, které se narodily v oblastech teroristického konfliktu a které pak odcestovaly do Evropy;
3. děti, které se narodily v EU matce a/nebo otci, kteří byli zapleteni do teroristické organizace v zahraničí (navrátilkyně z řad FTF, která se vrátila těhotná). V takovém případě dítě v EU nikdy nežilo a ani nežilo v teroristické zóně. Tato kategorie je v manuálu rovněž obsažena, protože skutečnost, že jsou rodiče navrátilci, může mít dopad na dítě v pozdější fázi jeho života.

Reakce se mezi jednotlivými skupinami nemusí nutně lišit, ale budou záviset na úrovni traumatu a indoktrinace, charakteru a osobnosti dítěte, bezprostředním okolí dítěte atd.

Děti různého věku

Přestože je zjevné, že v otázce dětských navrátilců na věku záleží (a také na délce doby, po kterou bylo dítě vystaveno působení konfliktní situace a míře zapojení), neexistují žádné jasné pokyny týkající se reakcí na jednotlivé věkové skupiny. Co se intervencí u dětí týká, je třeba dodržet psychologické a psychiatrické postupy. To znamená, že dítě bude zařazeno do kategorie **dítěte / předpubertálního dítěte nebo adolescenta**. Rozhodnutí o hranicích jednotlivých kategorií musí učinit profesionálové s přihlédnutím k rozdílnému vývoji a kulturním zvyklostem. Obecně lze říci, že děti kolem 12 až 13 let jsou v kategorii předpubertální a starší děti jsou pak adolescenti. Intervence jsou u adolescentů možné pouze v případě, že dítě dosáhlo určité kognitivní úrovně.³⁶

---

³⁶ Theodore, L. (2016) Handbook of Evidence-Based Interventions for Children and Adolescents. Springer, New York

Od okamžiku početí a během těhotenství už děti mohou trpět okolnostmi, za jakých jejich matka žije. Tyto okolnosti mohou mít dlouhodobé dopady i po narození. Na vývoj dítěte má zvláštní vliv dlouhodobé působení stresu.³⁷ **Pokud se u matky pravidelně vyskytuje psychický stres, má to negativní vliv na vývoj plodu.** Hrozby pro vývoj mozku v prvních 3,5 letech (1 000 dnů) pak také mají obrovský dopad na schopnost dítěte vnímat svět kolem sebe.³⁸ Tyto skutečnosti je třeba vzít v úvahu při jednání s malými dětmi, které byly vzhledem ke svému věku relativně dlouho vystaveny konfliktní situaci.

V případech, kdy se z území Daeše vrací starší děti (12 let a starší), existuje předpoklad, že byly svědky či účastníky extrémního násilí a zneužívání. Hlavním problémem je, že tyto děti jsou méně otevřené intervencím a méně schopné změn. Kriminologická literatura navíc poukazuje na vliv vrstevníků na páchaní trestné činnosti,³⁹ je třeba věnovat velkou pozornost i šíření radikálních myšlenek mezi kamarády. Je však nezbytné, aby starší děti obdržely klíčové služby (např. psychologické, vzdělávací, pastorální) přizpůsobené jejich mentálnímu vývoji. Děti by neměly být součástí služeb pro dospělé.

Bez ohledu na věk dítěte je však klíčové podporovat vývoj základních kompetencí, například v osobním styku, zvládnutí emocí, stabilním rodinném životě atd. Jedině pak bude existovat možnost, že se z těchto dětí stanou užiteční členové společnosti.

7.2 Obecné zásady pro práci s navrátilci z řad dětí

Zkušenosti s prací s dětmi, které se vrátily ze Sýrie a Iráku jsou v EU stále velmi omezené. Existuje však velké množství zkušeností a výzkumu o práci s dětmi, které byly vystaveny bojovým situacím (např. děští vojáci), závažným traumatům a extremistické ideologii obecně. Kromě toho existují návodné konvence a mezinárodní rámce, které utváří politiku stanovující práva a ochranu dětí ve zranitelných situacích. Tyto dokumenty mohou pomoci při tvorbě politiky a intervencí v této oblasti.

Na základě těchto zkušeností by odborníci z praxe, kteří pracují s dětskými navrátilci, ať už se jedná o policisty, psychology, sociální pracovníky nebo učitele, měli brát při tvorbě a poskytování intervencí v potaz následující skutečnosti:

- Děti žijící a vyrůstající v konfliktních oblastech jsou velmi zranitelné kvůli týrání, kterému čelí, násilí, jehož jsou svědky, a také kvůli skutečnosti, že jejich normální sociální, morální, emoční a kognitivní vývoj je přerušen a narušen válečnou zkušeností.⁴⁰ Kromě traumatizace související s životem v konfliktní

---

³⁷Mulder, E. J., De Medina, P. R., Huizink, A. C., Van den Bergh, B. R., Buitelaar, J. K., & Visser, G. H. (2002). Prenatal maternal stress: effects on pregnancy and the (unborn) child. *Early human development*, vol. 70(1), pp. 3-14

³⁸Hair, N. L., Hanson, J. L., Wolfe, B. L., & Pollak, S. D. (2015). Association of child poverty, brain development, and academic achievement. *JAMA pediatrics*, vol. 169(9), pp. 822-829.

³⁹Fergusson, D.M., Swain-Cambell, N.R. and Horwood, J. (2001) Deviant Peer Affiliations, Crime and Substance Use: A Fixed Effects Regression Analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, vol.30 (4) pp. 419–430.

⁴⁰Kohrt, BA., Jordans, MJD., Koirala, S. et al (2014). Designing Mental Health Interventions Informed by Child Development and Human Biology Theory: A Social Ecology Intervention for Child Soldiers in Nepal. *American Journal of Human Biology*, vol. 27, pp. 27-40

oblasti může být důvodem pro další trauma proces přesídlení (návrat do EU). Tyto dopady jsou ještě silnější, pokud dochází k odloučení rodin, nebo pokud děti cestují samy.

- Děti vystaveni ozbrojenému konfliktu s velmi vysokou pravděpodobností čelí mnohonásobným a opakovaným traumatům⁴¹ souvisejícím s násilím mezi lidmi a rodinami, sexuálním zneužíváním, hladem, podvýživou, zanedbáním a opuštěním. Vystavení vícenásobným a opakovaným traumatům představuje výrazné riziko pro vývoj a celkové fungování dítěte.⁴² Kromě toho mohou vznikat další traumata v důsledku přesídlení a integračního procesu.⁴³ Ta mohou být způsobena diskriminací, sociálním vyloučením, nestabilitou, nezaměstnaností rodičů a chybějícími podpůrnými sítěmi mezi vrstevníky.
- V případě, že byly děti zapojeny do násilí, psychologické důkazy hovoří o nemožnosti se adekvátně vyjádřit k zapojení do násilné aktivity a chybějící kapacitě plně pochopit dopady takového jednání. Výchova dítěte a také jeho biologický vývoj určují, v jakém věku je dítě schopno pochopit a dohlédnout důsledky svých činů. Stejně jako dětští vojáci i dětští navrátilci mohou být považováni za oběti a v některých případech současně i za pachatele.
- I když jsou už děti zpátky v Evropě mimo válečnou oblast, odborníci z praxe by si měli být vědomi, že děti jsou patrně stále ještě v přechodném prostředí. To platí zejména v případě, že jejich rodiče jsou ve vězení a děti se právě nachází v pěstounské péči. To může být překážkou při zpracování traumatu a budování odolnosti⁴⁴.
- Ideologie Daeše a pečlivě vypracovaná infrastruktura komunity položily základy identity dítěte, která zároveň slouží jako ochranný faktor a umožňuje jim zachovat si odolnost i při životě v hrozných okolnostech. Intervence zaměřené na řešení ideologie / světonázoru dětských navrátilců by měly pamatovat na to, že rozebrání základů identity dítěte a přechod na identitu novou je komplexní a dlouhodobý proces. Tyto druhy intervencí by proto měly být nasazovány v kontextu širšího procesu reintegrace a rehabilitace a/nebo opatření.
- Po návratu bude mít sociální prostředí dítěte (rodina, komunita a vrstevníci) velký vliv na úspěch rehabilitace a resocializace. Odborníci z praxe by si měli být vědomi, že někteří navrátilci byli pod veřejným nebo místním drobnohledem, a proto jsou v určitých komunitách a skupinách stigmatizováni nebo oslavováni. Děti různého věku se mohou stát budoucími cíli agresorů a zavražďování, případně mohou být verbováni nazpět do extremistických kruhů.

Další materiály:

Chystaná příručka UNODC: Organizace OSN UNODC od roku 2015 poskytuje technickou pomoc zemím, které čelí verbování a zneužívání dětí ze strany teroristických a násilných extremistických skupin. V roce 2017 UNODC zveřejnil příručku zaměřenou na léčbu dětí naverbovaných a zneužitých teroristickými skupinami. Tato příručka zaměřená zejména na tvůrce zákonů a politik a na odborníky z praxe se bude zabývat různými rolami justičních orgánů v koordinaci s dalšími systémy při reakci na tři klíčové sady výzev:

⁴¹Ibid.

⁴²Ibid.

⁴³Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *The Lancet*, vol. 379(9812), pp. 266-282.

⁴⁴Odolností myslíme schopnost dítěte vyrovnat se s normálními i výjimečnými výzvami, kterým bude během svého růstu čelit.

i) prevence verбовání dětí ze strany teroristických a násilných extremistických skupin; ii) identifikace efektivních justičních reakcí na děti naverbované a zneužité těmito skupinami, iii) podpora rehabilitace a reintegrace těchto dětí. Zvláštní pozornost je třeba věnovat specifické situaci a potřebám dívek.

7.3 Reakční strategie na navrátilce z řad dětí

Klíčové předpoklady pro reakční strategii:

Jak bylo uvedeno ve **zprávě RAN o dětských navrátilcích z konfliktních zón**⁴⁵, při zavádění politik a strategií týkajících se dětských navrátilců je nutné předpokládat, že:

- *Všechny* děti vracející se z Iráku a Sýrie byly vystaveny nějaké úrovni násilí a potřebují intervenci.
- Kvůli intenzivnímu indoktrinačnímu programu Daeše je třeba *všechny* děti považovat za naočkované extremistickou ideologií Daeše.

Tyto výchozí předpoklady ještě neznamenaají, že se ze všech dětí stanou potenciální násilní extremisté nebo teroristé. Podcenění dopadu takovéto ideologie na snahu o (re)integraci do evropské společnosti by ale bylo velkou chybou.

Strategie pro reakční intervence by se měly řídit třemi faktory:

1. **Zaměření na včasnou intervenci a normalizaci:** Abyste dosáhli nejlepších možných výsledků při resocializaci dětí navrátilců do západní společnosti, *začněte* s normalizací každodenního života dětí a jejich začleněním do vhodné sociální sítě co možná nejdříve po jejich příchodu. Děti budou těžit ze strukturovaného „normálního“ a bezpečného prostředí, ve kterém mohou s vrstevníky fungovat ve školce nebo škole. Kromě toho nám poznatky z kriminologie říkají, že děti, které spáchají trestný čin před 12. rokem věku, se s vyšší pravděpodobností stanou recidivisty.⁴⁶ Tyto nálezy se nemusí týkat jen násilí, ale spíše deviací obecně. V současnosti neexistuje žádný výzkum věnující se dětem, které vyrostly na teroristy drženém území. Je však třeba věnovat se včasným intervencím (to znamená co možná nejdříve po návratu dítěte).
2. **Holistický interinstitucionální přístup:** Žádná služba sama o sobě není schopna zajistit potřebnou holistickou reakci na dětské navrátilce. Při tvorbě národní a místní reakce na dětské navrátilce je zapotřebí použít interinstitucionální přístup k vyřešení osobních, rodinných a sociálních potřeb dítěte. Obecně je pravděpodobné, že v takovém přístupu budou hrát roli následující hráči: orgány výkonné moci, služby ochrany dětí, služby sociální péče, místní instituce, školy, zdravotnické služby, vězeňské a probační služby (např. pokud jsou rodiče ve vězení), úřad práce, sportovní a volnočasové spolky, náboženské a charitativní organizace a tak dále.

---

⁴⁵ Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci (RAN), (2016). Zpráva o problému: „Dětské navrátilce z konfliktních zón“. K dispozici na adrese: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/issue_paper_child_returnees_from_conflict_zones_112016_en.pdf

⁴⁶Loeber, R., Farrington, D.P. and Petechuk, D. (2003), Child Delinquency: Early Intervention and Prevention. *Child Delinquency*, Bulletin Series (May). K dispozici na adrese: <http://www.forensiccounselor.org/images/file/Child%20Delinquency%20Early%20Intervention%20and%20Prevention.pdf>.

3. **Přizpůsobený přístup na základě vyhodnocení rizika a potřeb jedince:** Každý případ má svoje vlastní pozadí, dynamiku, rizika a příležitosti pro rehabilitaci, které je třeba vzít v úvahu při vyhodnocování rizik a potřeb. Tyto případy proto vyžadují přizpůsobený přístup se zapojením relevantních výše zmíněných hráčů. U všech dětí je zapotřebí provést individuální vyhodnocení situace, potřeb a rizik, aby bylo možné pro ně vypracovat vhodnou intervenci.

Tyto předběžné podmínky neplatí jenom pro dětské navrátilce, ale vychází z obecných osvědčených postupů pro řešení radikalizovaných osob zapojených do násilného extremismu a terorismu.

Reakční strategie může být tvořena celou řadou různých intervencí, jejichž cílem je zajistit bezpečnost pro dítě samotné a pro osoby v jeho sociálním okruhu. Kromě toho budou existovat intervence zaměřené na rehabilitaci a resocializaci dítěte v bezpečném a stabilním prostředí (např. návrat do školy, poradenství, zapojení do volnočasových aktivit), které budou řešit blaho dítěte a také riziko, že se dítě v budoucnu stane pachatelem násilné trestné činnosti a/nebo radikálem. Metody a intervence, které odborníci z praxe mohou využít při práci s dětskými navrátilci, jsou podrobněji popsány v další kapitole.

Opatření v akci

Pokyny, jak se vypořádat s dětskými navrátilci ve Francii

23. března 2017 francouzský premiér představil [pokyny pro francouzské instituce a odborníky z praxe ohledně zvládnutí](#) francouzských nezletilců a zahraničních nezletilců vracejících se na francouzské území po pobytu v Iráku nebo Sýrii.

Tento přístup zdůrazňuje, že situaci všech jednotlivců je třeba vyhodnotit ve spolupráci s kompetentním prokurátorem, který rozhodne, zda by měla být využita cesta trestního stíhání. Prokurátor pak předá záležitost soudci pro mladistvé, který zváží nasazení ochranných opatření.

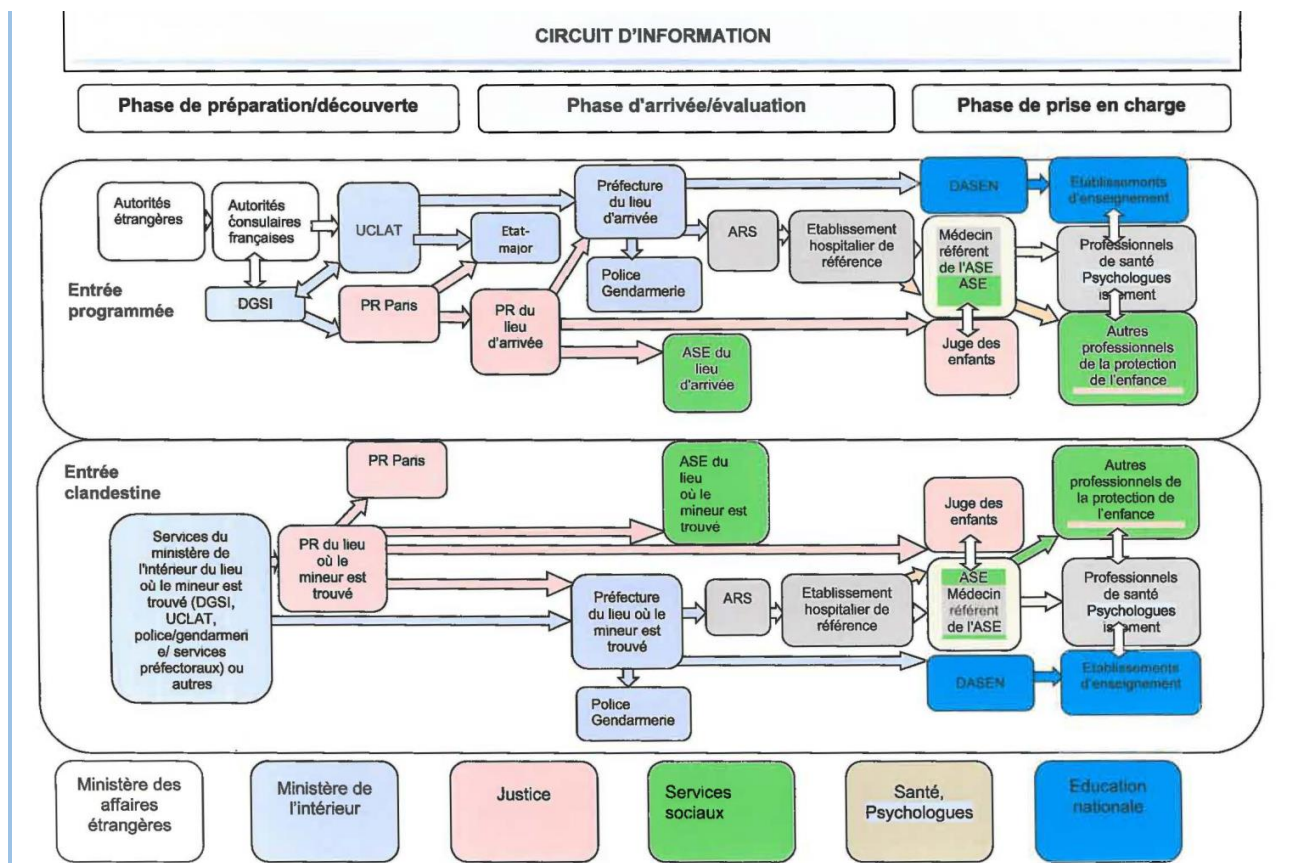
Cílem je zajistit, aby všechny děti obdržely řádnou péči (po tělesném a psychologickém vyšetření po příjezdu) a vzdělání dle svých potřeb při současné ochraně před rizikem stigmatizace kvůli historii rodiny.

Vzdělávání je záležitostí akademického ředitele národních vzdělávacích služeb, který naváže spolupráci mezi různými oborovými službami tvořícími národní vzdělávací systém, vzdělávacími zařízeními a všemi ostatními institucemi zodpovědnými za další práci s těmito nezletilými osobami. Bude respektována důvěrná povaha všech sdílených informací.

Místní jednotky pro prevenci kriminality, radikalizace a rodinnou podporu, kterým předsedají prefekti, pak ve spolupráci se státním zástupcem určí celkový postup týkající se těchto dětí a jejich rodičů (zda budou vystaveni trestnímu stíhání nebo nikoli).

Tyto pokyny zdůrazňují potřebu řádně proškolit všechny osoby zapojené do práce s těmito nezletilci a žádá o založení komise na ministerstvu spravedlnosti, která bude vyhodnocovat sociální a vzdělávací péči o dětské navrátilce.

Níže uvedená grafika obsahuje přehled kruhu koordinace informací, který bude použit pro dětské navrátilce. [Více informací je k dispozici online.](#)

7.4 Metody a intervence

7.4.1 Právní reakce a ochrana dětí

Když se dítě vrátí do EU po svém pobytu (nebo pobytu rodičů) v konfliktní zóně, vstupuje do hry několik **právních problémů**. Odborníci z praxe, kteří pracují s těmito dětmi, by o daných problémech měli vědět a měli by znát také jejich dopady na rehabilitaci a resocializaci dítěte.

- **Národnost dítěte:** Národnost dítěte a s tím související státní příslušnost závisí na rozsudcích soudů v jednotlivých zemích EU. Potíže nastávají hlavně v situacích, kdy se dítě narodí ve válečné zóně a neexistují žádné doklady potvrzující biologický vztah mezi dítětem a jeho rodiči. K zajištění reintegrace dítěte je ale důležité určit jeho právní stav. V případě nejistoty může testování DNA zajistit důkazy o biologickém vztahu. V případě, že neexistuje důkaz o biologickém vztahu založený na testování DNA, záleží na legislativě a jurisprudenci v konkrétní zemi, zda bude dítě vpuštěno do EU a v jakém postavení.
- **Svěření dítěte do péče:** Mohou se objevit otázky ohledně toho, kdo dostane dítě do péče. Stejně jako u národnosti budou konkrétní právní rozhodnutí záviset na dané zemi. Ve většině případů dostanou dítě do (sdílené) péče rodiče, pokud jsou stále spolu a alespoň jeden z rodičů je schopen se o dítě starat. Obtížnější situace nastává, když rodiče nejsou schopni se o dítě postarat, protože jsou například ve vězení, jsou fyzicky nebo duševně nestabilní nebo představují pro dítě riziko. V takových případech si mohou dítě do péče vzít příbuzní, například prarodiče. Pokud nelze najít žádné řešení v sociálním prostředí dítěte, bude dítě svěřeno do péče pečovateli a pravděpodobně bude umístěno do ústavu

nebo do pěstounské péče. Odborníci z praxe se musí vypořádat s právními bitvami o děti a také s destabilizačními dopady, které takové tahanice mají na dítě samotné i jeho okolí. Praxe ukazuje, že děti zůstávají častěji se svými matkami, protože navrátilkyně bývají odsuzovány méně často.

- Trestní stíhání dítěte: Protože se na světlo světa dostávají čím dál početnější důkazy o zapojení dětí do boje na straně teroristických skupin (např. jako sebevražední atentátníci, vojáci, popravčí), objevují se čím dál častější otázky, zda jsou tyto děti za své činy právně zodpovědné. Podle zprávy mezinárodního výzkumného institutu kriminalistiky a spravedlnosti při OSN (UNICRI) z roku 2016 o dětech a boji s terorismem je současný právní rámec týkající se dětí naverbovaných ozbrojenými nebo teroristickými skupinami velmi komplexní. Co se týče naverbování do ozbrojených skupin nebo sil, mezinárodní zákony, dohody a protokoly podporují výklad, že děti mladší 18 let by neměly být za takový čin trestány, ale měly by být reintegrované a rehabilitovány, ať už k jejich naverbování došlo přinucením nebo dobrovolně⁴⁷, a to bez ohledu na to, zda se aktivně zapojovaly do bojů, nebo plnily jen podpůrné role. Co se týče teroristických skupin, situace je daleko složitější. Členské státy EU stanovují své vlastní právní rámce týkající se teroristických skupin a teroristické činnosti a stanovují také věk, od kterého mohou děti stanout před soudem jako dospělí. Řídí se u toho právním rámcem EU a dalšími mezinárodními dohodami. Dle UNICRI se v současné době zdá, že neexistuje žádný konkrétní právní rámec týkající se dětí naverbovaných ozbrojenými nebo teroristickými skupinami. V poslední době se zdá, že se právní věda kloní k výkladu, že by se na obvinění z terorismu měla vztahovat ustanovení o trestní činnosti mladistvých. Zpráva UNICRI doporučuje, aby „*případy dětí zapojených do teroristických činností byly souzeny v souladu s postupy pro mladistvé a před soudy pro mladistvé. Teroristické činy by neměly být řešeny odlišně od jiných trestných činů spáchaných dětmi.*“
- Práva dítěte a ochrana dítěte: Všechny členské státy EU ratifikovaly Úmluvu o právech dítěte OSN (UNCRC) a jsou touto úmluvou na základě mezinárodního práva vázány. Základním ustanovením této úmluvy je to, že všechny státy budou jednat v nejlepším zájmu dítěte. Úmluva také zaručuje dodržování zákonů o opatrovnictví a péči o dítě, aby byla jistota, že každé dítě bude mít zajištěna svá základní lidská práva, tedy právo na život, právo na jméno a identitu, právo být vychováváno svými rodiči v rodině nebo kulturním zázemí, a právo mít vztah s oběma rodiči, i když žijí v odloučení. Státy mají povinnost umožnit rodičům plnit své rodičovské povinnosti. Existuje povinnost zajistit dítěti zvláštní právní zastoupení v každém soudním sporu týkajícím se péče o něj. Cílem je, aby v takovýchto případech zazněl názor dítěte. Úmluva také stanoví, že strany musí „*přijmout všechna vhodná legislativní, administrativní, sociální a vzdělávací opatření k ochraně dítěte před všemi formami fyzického nebo psychického násilí.*“ EU považuje tuto úmluvu za výchozí bod pro práva dítěte a svou politiku a činnost vytváří v souladu s CRC. Co se týče dětských navrátilců, zejména těch, kteří se pravděpodobně zapojili do teroristické činnosti, zpráva UNICRI hovoří takto:

„Celkově se zdá, že základní principy UNCRC, včetně práva dítěte, aby se vždy jednalo v jeho nejlepším zájmu, nejsou implementovány ve vztahu k dětem zapojeným do teroristické činnosti, a nepostupuje se v souladu s těmito principy ani ve vztahu k opatřením ukládaným členům jejich rodin. Navíc není jasné, zda je smysluplným způsobem ve vztahu k dětem zapojeným do teroristické činnosti implementován článek

40 (3)(b) [UNCRC], který vyžaduje, aby státy zaváděly opatření vůči dětem bez použití soudního přelíčení, nebo článek 37 (b), který vyžaduje, aby bylo odnětí svobody používáno jen jako poslední možnost po co možná nejkratší dobu.“

V souladu s těmito nálezy a závěry patří mezi hlavní doporučení UNICRI toto: „Státy by měly v legislativě týkající se terorismu děti řešit zvlášť a postarat se o to, aby byla dětem zaručena práva vyplývající z mezinárodních dohod. To si pravděpodobně vyžádá zařazení zvláštních státních zákonných opatření týkajících se dětí od okamžiku zadržení přes výkon trestu až po reintegraci.“

Více informací o tomto tématu najdete v dokumentu [Neuchatelské memorandum o osvědčených postupech pro souzení mladistvých v kontextu boje proti terorismu](#)

- **Interinstitucionální přístup a sdílení informací:** Všechny členské státy EU mají nastaveny struktury a postupy k řešení zranitelných dětí. Dětské navrátilce však tvoří novou skupinu, která vyžaduje adaptaci existujících struktur na aktuální realitu ve vztahu ke spolupráci, určení odpovědnosti, koordinaci a sdílení informací. K zajištění efektivní, rychlé a účinné práce v interinstitucionálním prostředí a k přizpůsobení této práce dětským navrátilcům je nutné dodržet následující pravidla:
  - Jasně nastavená zákonná pravidla a regulace týkající se sdílení informací, obzvláště těch, které se týkají dětí ve zranitelných pozicích (například děti uživatelů drog, děti vystavené domácímu násilí a sexuálnímu zneužívání). Praxe ukazuje, že sdílení informací získaných z bezpečnostních důvodů je velmi obtížné, avšak často nutné k tomu, aby služby ochrany dětí nebo sociální pracovníci mohli kvalitně vyhodnotit, co dítě potřebuje. V některých případech je tedy nutné zajistit pracovníkům bezpečnostní prověrky. Na druhou stranu se odborníci podporující rodinu mohou dozvědět něco o minulosti dítěte a okolnostech, které by mohly mít vliv na bezpečnost dítěte. Tento typ informací by se měl sdílet strukturovaným způsobem s policejními a informačními službami.
  - Součástí reakční strategie by měla být revize aktuálních právních rámců pro spolupráci mezi službami, aby se zajistila bezpečnost, ochrana zájmů dítěte, a aby se vyvinula řádná legislativa umožňující potřebné sdílení informací.
  - Je nutné, aby se sešli odborníci z různých oborů, ať už všichni dohromady nebo v rámci expertních skupin. Při jednáních s dětskými navrátilci je nutné zajistit práci expertů na traumata (vývojová a reakční), vývoj dětí obecně, shromažďování informací, soudní systém, rodinnou podporu, vzdělávání apod. Tyto interinstitucionální expertní skupiny mohou pomáhat s konkrétními případy, mohou navrhnout komplexní školení pro odborníky z praxe a mohou vyhodnocovat rizika a potřeby.
- **Právní poradenství pro odborníky z praxe:** Odborníci z praxe, například profesionálové na podporu rodin a sociální pracovníci v kontaktu s dítětem a dalšími navrátilci, čelí řadě otázek od rodiny a sociálních kontaktů navrátilce, z nichž některé mají právní povahu. Tyto otázky se mohou týkat svěřování dětí do péče, pomoci při posílání peněz, národnosti, občanství apod. Odborníci z praxe také hovoří o zvyšujícím se počtu soudních sporů o těchto tématech. Aby odborníci z praxe mohli poskytnout správné informace jednotlivcům i rodinám a aby byli odborníci z praxe chráněni při případných soudních sporech, důrazně se doporučuje vytvořit vnitřní právní strukturu. Jednalo by se o místo (ať už fyzické nebo ve formě online služby), kde by se sociální pracovníci nebo odborníci na podporu rodiny mohli ptát na právní

záležitosti a na otázky, které jim kladou rodiny navrátilců. Lze zvážit poskytnutí vhodného právního školení odborníkům z praxe, kteří přichází do styku s dětmi. Rozsah takového školení by bylo možné rozšířit a věnovat se právům dětí obecně, zejména pak právům těch dětí, které jsou oběťmi násilí a právům dětí, které se dostanou do kontaktu se soudním systémem.

Případová studie — Bariéry pro práci s dětskými navrátilci

35letá žena se třemi malými dětmi se vrátila z území ovládaného Daešem, kde strávila dva roky. Bezpečnostní složky čekaly na ženu na letišti, ale nedošlo k jejímu zatčení ani trestnímu stíhání. Bezpečnostní složky s ní udržovaly kontakt a pravidelně ji navštěvovaly. Sociální služby informovány nebyly, ale po několika měsících se dozvěděly, že se žena vrátila. Když ženu navštívili pracovníci sociálních služeb, nechtěla s nimi hovořit o svých zkušenostech ani o tom, kde byla. Tvrdila, že žila mimo území ovládané Daešem a nezapojila se do žádných aktivit Daeše. Prostřednictvím příbuzných se pracovníci sociálních služeb dozvěděli, že žena s dětmi skutečně žila na území Islámského státu a vůči této organizaci chová silné sympatie. Její nejstarší syn chodil do indoktrinačního a výcvikového tábora. Nyní se stala druhou manželkou extremisty a zcela přerušila kontakt s institucemi. Sociální služby nejsou schopny její děti vyšetřit ani odebrat. Vzhledem k omezením pro sdílení informací nebyly škole, do které děti chodí, předány žádné informace.

Získaná poučení:

- Čas těsně po návratu domů je nejdůležitější z hlediska kontaktování a nabídnutí intervencí, protože v tuto chvíli je většina navrátilců ochotna spolupracovat a mluvit.
- Pokud navrátilce nesdělí žádné informace, může být těžké nabídnout jakékoli intervence. V tomto případě neschopnost předat informace sociální službě nebo škole vedla k tomu, že bylo obtížné ženu a její děti kontaktovat.
- Je nezbytné, aby se od počátku počítalo s dětmi a aby jim byla nabídnuta psychologická péče zaměřená na řešení prožitých traumat.

7.4.2 Vyhodnocení rizik a potřeb

Rehabilitace a resocializace dětí velice závisí na vyhodnocení rizik a potřeb. Ty by měly řešit fyzické a duševní blaho dítěte, úroveň jeho traumatizace, úroveň indoktrinace a extremistického smýšlení, přístup k násilí a tak dále. V současné době nejsou vyvinuty žádné konkrétní metody pro vyhodnocování rizika dětských navrátilců. Odborníci z praxe ale mohou čerpat z existujících psychometrických nástrojů, které vyhodnocují například multikulturalismus, skupinovou identitu, kognitivní flexibilitu a náboženské přilnutí.⁴⁸ Protože jsou existující specializovaná vyhodnocení rizik ve vztahu k radikalizaci určena pro dospělé a stále jsou v plenkách z hlediska důkazů o správnosti, nehodí se pro dětské navrátilce. Vzhledem ke skutečnosti, že děti se stále ještě vyvíjí, může být vzhledem k nejlepším zájmům dítěte vhodnější využít individuální hodnocení zahrnující vyhodnocení rizik, ale se zaměřením na celkovou situaci a potřeby dítěte. Mezi dětskými navrátilci je důležité rozlišovat mezi chlapci a děvčaty, protože obě pohlaví byla vystavena různým formám násilí a traumat, a také proto, že mohou vyžadovat specializované intervence. Členské státy by proto měly investovat do navržení specializovaných vyhodnocení pro dětské navrátilce.

---

⁴⁸ Saklofske, D. H. Schwean, V. L., Reynolds, C. R. (2013) The Oxford Handbook of Child Psychological Assessment. Oxford University Press.

Opatření v akci: Arhuský screeningový nástroj pro rodiny a děti (ve vývoji).

Sociální služby a Infohouse v Aarhusu v současnosti vyvíjejí screeningový nástroj zaměřený na deradikalizační proces, který využijí odborníci z praxe. Screeningový nástroj bude mít čtyři kategorie:

- 9 měsíců–1 rok
- 1–6 let
- 6–12 let
- 12–18 let

Více informací o tomto nástroji ve vývoji vám poskytne arhuský Infohouse prostřednictvím paní Christiny Lehtinenové -cle@aarhus.dk.

7.4.3 Umístění a životní podmínky

Při procesu o svěřením dítěte do péče se určí, kde bude dítě žít. Dítě může být svěřeno do péče rodičům, prarodičům nebo jiným členům rodiny. Dítě se může dostat i do ústavní péče nebo pěstounské péče v jiné rodině, pokud bude biologická rodina shledána nevhodnou, či dokonce riskantní pro rehabilitaci dítěte. Tato možnost by měla být zvažována až jako poslední, protože dopad na dítě bude značný a nepředvídatelný. Dítě se může dostat zpátky do města, odkud pochází ono samo, nebo jeho rodiče, nebo může začít nový život někde jinde. Vedle soudních řízení a (v některých případech) právních překážek je důležité podtrhnout důležitost nové životní situace v rehabilitačním procesu. Kvůli rehabilitaci musí normalizace proběhnout co možná nejdříve. Ovlivňovat ji mohou následující faktory:

- zaměstnání rodičů;
- strukturovaný každodenní život;
- přístup k soukromému bydlení;
- přístup ke vzdělání a volnočasovým aktivitám;
- život ve vhodné komunitě;
- přístup ke skupinám vrstevníků;
- vzory v okolí;
- pocit sebeurčení.

Orgány zodpovědné za rozhodování o životních podmínkách dítěte by měly tyto faktory vzít v úvahu. Postup bude v jednotlivých členských státech odlišný, ale pravděpodobně se bude přihlížet k situaci rodičů / blízké rodiny, názoru místních institucí, služeb ochrany dětí, soudů pro mladistvé.

Případová studie: Navrátilkyně se třemi dětmi

Navrátilkyně, věk 30 let, odešla do Sýrie na 8 měsíců s manželem a dvěma dětmi. Vrátila se v posledním trimestru těhotenství a se dvěma dalšími dětmi. Její manžel pravděpodobně zahynul. Nebyla zatčena, probíhá její vyšetřování, nyní žije sama se třemi dětmi a snaží se najít si práci. Od jejího návratu s ženou pracovala řada organizací. Zpočátku s ní pracovalo několik sociálních služeb, protože existovaly obavy o její děti a její duševní stav (děti byly po návratu podvyživené). Stále probíhá monitorování stavu dětí. Zapojila se i policie a obec, jejichž zástupci ženu pravidelně navštěvují. Byl jmenován případový manažer, který koordinuje veškerou potřebnou péči. Co se neformální sítě týče, hodně jí pomáhá sestra, která se postará o děti, když žena potřebuje jít na schůzky nebo mluvit s úřady. Do určité míry je v kontaktu i s dalšími rodinnými příslušníky a příbuznými z manželovy strany.

Získaná poučení:

- Je důležité vyhodnotit pravděpodobnost, že se navrátilkyně vrátí zpět na území ovládané teroristy, aby se zde například připojila k partnerovi. V tomto případě se tato možnost jevila dost pravděpodobná, takže byly prodiskutovány možnosti, jak jí zabránit v cestě zpátky do Sýrie, například zabavení cestovního pasu. Je důležité mít dobré formální i neformální sítě, které mohou poskytnout o navrátilcích čerstvé informace.
- Když se dospěje k dohodě mezi sociálními službami a navrátilcem, může se rodina udržet pohromadě. Zde existovaly obavy ohledně bezpečnosti dětí. Navrátilkyně ale spolupracovala se sociálními službami a dodržela to, co bylo dohodnuto. Děti proto odebrány nebyly.
- Je důležité podívat se na širší síť kolem navrátilců. Jedním z problémů v tomto případě bylo to, že se nevědělo, jaký vliv hrají příbuzní z manželovy strany, protože jejich druhý syn rovněž odjel do Sýrie. Existovaly obavy, že by mohli mít na ni a její děti špatný vliv.
- Investice do mnoha druhů podpory a navázání vztahů pomáhá odborníkům z praxe vyhodnotit rizika a najít příležitosti pro odpoutání a deradikalizaci. U této navrátilkyně byla provedena kontrola duševního zdraví a nyní se jí poskytuje psychologická pomoc. Žena čerpá pomoc při hledání práce a žádá o sociální dávky, které potřebuje ke stabilizaci svého života.

7.4.4 Rodinná podpora

Ať už se jedná o biologickou rodinu nebo pěstounskou péči, bezprostřední sociální okolí hraje v rehabilitačním procesu kriticky důležitou roli. Vzhledem k tomu, že v případě dětských navrátilců je pravděpodobné, že celá biologická rodina zažila konflikt a trauma, představuje tato skutečnost velké riziko pro blaho a stabilitu dítěte. Těmto rodinám by proto měla být poskytnuta podpora a expertní poradenství (např. psychologické, posttraumatické, teologické a pedagogické poradenství) s cílem vypořádat se s traumatem a současnými okolnostmi a informovat rodinu o možnostech vytvoření bezpečného a stabilního prostředí pro výchovu dětí. (Více informací o podpoře rodiny najdete v kapitole 4.)

7.4.5 Role (mateřských) škol

Přístup ke vzdělání je v procesu rehabilitace dětských navrátilců zcela zásadní. Jedná se o výrazný ochranný faktor, protože v dítěti vzbuzuje pocit bezpečí, normalizuje každodenní život dítěte, zajišťuje působení kulturní diverzity a umožňuje styky s osobami mimo domov.⁴⁹ Diskuse mezi odborníky z praxe v pracovní skupině pro vzdělávání v rámci RAN vedly k důležitým poznatkům (shrnuty níže) o tom, jak mohou školy zapůsobit na rehabilitaci dětských navrátilců bez ohrožení bezpečnosti dalších dětí, zaměstnanců školy a dalších přímo zapojených osob.

Případová studie — Dětské navrátilci vracení se do školy

V březnu 2014 do školy přišel nezletilý žák v doprovodu —svého otce— s tím, že se chce zapsat. Po prověření situace vyšlo najevo, že chlapec byl tři měsíce v Sýrii a právě se vrátil. Během pobytu v Sýrii prošel výcvikovým programem. Poměrně rychle se objevil před soudem pro mladistvé, kde soudce rozhodl, že se musí co nejdříve vrátit do školy. Toto rozhodnutí padlo do týdne od jeho návratu. Jeho příběh o návratu měl několik verzí: 1. Utekl, protože se chtěl vrátit domů. 2. Odjel do Istanbulu koupit si teplé oblečení a pak utekl. 3. Vrátil se společně se starším kamarádem.

⁴⁹ Kia Keating & Ellis 2007; Hart, 2009

Zmíněná škola se tou dobou potýkala s několika radikalizujícími se mladíky, a tak se ředitel rozhodl důvěrně setkat s některými učiteli, aby se seznámil s jejich reakcí na tohoto chlapce a s jejich názorem, zda je možné chlapce ve třídě zvládnout. Učitelé reagovali panikou, někteří začali plakat, jiní chtěli podat okamžitou výpověď. Na základě této zkušenosti se ředitel rozhodl chlapce poslat na jinou školu a důvěrně kontaktoval kolegu. Informován byl pouze ředitel, sociální pracovník, učitel náboženské výchovy a třídní učitel. Soudce u soudu pro mladistvé také stanovil osobního kouče a rodina, v tomto případě pouze otec, obdržela poradenství. Reintegrační proces dopadl dobře. Chlapec na konci letošního školního roku úspěšně dokončí svá studia.

- Normalizace jako obecný princip: Hlavním principem při řešení problémů navrátilců ve vzdělávacím systému je co možná nejrychlejší „návrát k normálu“. Školy by měly poskytnout bezpečné a regulované prostředí, ve kterém se budou děti nebo nezletilí studenti cítit podporováni, kde existují struktury a pravidla a kde se snižuje hladina působícího stresu. Mělo by se minimalizovat riziko, že se žák bude cítit „jiný“ a mělo by se vyvinout úsilí, aby žákovi nebyla věnována nadměrná pozornost.
- Řešení potenciálního rizika představovaného dětskými navrátilci: Vzhledem k minulosti a osobním zkušenostem mohou existovat obavy, že dítě bude představovat riziko pro ostatní děti ve škole. Je to sice nepravděpodobné, ale součástí školicího programu pro učitele by měly být informace o reakcích na traumata (například potíže s chováním a v některých případech násilí vůči ostatním) a příprava na tyto reakce. Jak bylo uvedeno dříve, vyhodnocení rizik a potřeb by mělo proběhnout před přivedením dítěte do vzdělávacího prostředí.
- Školy by měly u dětí podporovat rozvoj myšlenek a odpovědnosti: Dětem by se mělo dostat podpory, aby se staly pozitivními členy školní komunity a získaly příležitost uspět. To je ještě důležitější u dětí, které vnímají nespravedlnost a zlobí se kvůli vývoji ve svém osobním životě a ve světě. Vypořádání se s hněvem a domnělými křivdami a nespravedlnostmi je kriticky důležité k získání odolnosti vůči extremismu.
- Překonání neochoty některých škol přijímat dětské navrátilce: Některé školy nebudou ochotny přijímat dětské navrátilce, protože se obávají, že by se na škole mohly rozšířit extremistické myšlenky, nebo že by zde dokonce mohlo docházet k teroristickým činům. Toto by mohlo vést ke vzniku napětí ve škole a v širší komunitě. Za účelem řešení těchto překážek by měla být jmenována osoba/autorita, která je pro ředitele škol přijatelná a má jejich důvěru. Jejím úkolem by mělo být diskutovat a vyjednávat se školami o spolupráci a přesvědčovat je.
- Sdílení informací po příchodu dětského navrátilce: Je důležité, aby se dítě neobjevilo ve škole znenadání. Ředitel školy by měl být informován a s dítětem by se mělo zacházet v souladu s postupy školy pro ochranu dětí. Existují sice určité benefity ze sdělení informace širšímu personálu, ale zároveň by mohlo dojít k předsudečnému jednání a stigmatizaci, což zpomaluje proces normalizace. Je vhodné promluvit si s rodinou o tom, jaké informace sdílet a s kým.
- Školy by měly věnovat zvláštní pozornost tomu, jak se novému dítěti daří: Vedení školy by mělo zajistit, aby se dítěti dostalo speciální pozornosti a aby mělo vždy čerstvé informace o činnosti a blahu dítěte. Školy se mohou ptát svých učitelů, aktivně s dítětem pracovat, případně nechat některého učitele dítě pečlivě sledovat.
- Vypracování podpůrné struktury pro školy: Tato struktura je potřebná k tomu, aby školy jasně věděly, kdo jsou experti, na které se mohou spolehnout v otázkách dětských navrátilců. Při interinstitucionální spolupráci by školy měly při podpoře integrace spolupracovat s partnery v oblasti péče o dítě, sociální péče, s policií, s psychology, s experty na traumata, se zdravotnickými službami, s odborníky pracujícími s mládeží, s NGO s potřebnými kompetencemi a s organizátory mimoškolních aktivit.

- Zajištění přechodného období pro přizpůsobení dítěte: Toto období může dítěti pomoci zapojit se (znovu) do školního systému (po životě ve zcela jiném prostředí). Toto období by mělo být co možná nejkratší. V některých zemích musí děti kvůli legislativě / nastavení systému nastoupit do školy okamžitě. Během přechodného období je důležité vybudovat důvěru a napojit se na dítě a jeho rodinu. Během tohoto období může dojít k vyhodnocení potřeb a otestování jazykových schopností, psychického blaha a intelektuálních schopností.
- Najděte školu, která bude dětskému navrátilci vyhovovat: Některé školy se pro dané dítě budou hodit lépe než jiné. Orgán zodpovědný za školy nebo specializované středisko může sehrát klíčovou roli při identifikaci nejvhodnějších škol. Pracovníci těchto škol by měli obdržet potřebná školení, podporu a prostředky. Návrat do starého prostředí a bývalé školy nemusí být v zájmu dítěte ani rodiny. Přestěhování může být v zájmu dítěte, aby mohlo dítě spolu s ostatními členy rodiny začít znovu bez stigmatizace nebo obdivu. Je vhodné vyhnout se zápisu dětí do škol, které se nachází v blízkosti míst útoků v Evropě kvůli možné přítomnosti traumatizovaných nebo viktimizovaných dětí a pedagogů.
- Řešení publicity a reakcí tisku: Školy musí vědět, že když přijmou navrátilce, mohou tím upoutat pozornost a mohou vzniknout tenze v rámci (školní) komunity. Rodiče, tisk a politici mohou začít klást otázky a obávat se. K vyřešení těchto problémů je zapotřebí strategie, při níž hraje nezastupitelnou úlohu důvěrnost. Školy mohou využít svůj krizový komunikační protokol. Pokud školy takový protokol nemají, mohou jej vypracovat podle toho, jak jednájí s dětmi s kriminální minulostí, které se vrací do školy. Doporučuje se, aby školy svou strategii předem probraly s místními orgány. Obecně vzato by školy neměly mluvit se zástupci tisku.
- Speciální programy pro dětské navrátilce: Stejně jako u jiných citlivých problémů týkajících se dětí by mladí navrátilci neměli být izolováni ani určeni ke „zvláštnímu“ zacházení. To samozřejmě nesnižuje potřebu pro nastavení na míru přizpůsobených individuálních podpůrných programů v návaznosti na vyhodnocení potřeb. Vyhodnocení by mělo být provedeno se zapojením celé rodiny a podpůrné sítě, která existuje mimo školu. Výsledky pomohou škole vyhodnotit možnosti vzdělávání.
- Zajištění přístupu k expertům na traumata a extremismus: Přestože lze obecně říct, že pedagogové mají vzdělání pro jednání se zranitelnými dětmi, doporučuje se zajistit další školení zaměřené na extremismus a okolnosti, ve kterých dětští navrátilci žili. Škola by také měla mít v těchto věcech přístup k expertnímu týmu a podpořit jej v obtížných situacích.

7.4.6 Praxe s přihlédnutím k traumátům

Jak je jasně uvedeno ve zprávě RAN o dětských navrátilcích z konfliktních oblastí⁵⁰, povědomí o traumatech je dovednost, kterou je třeba předat všem odborníkům z praxe, kteří pracují s dětskými navrátilci. Schopnost rozpoznat známky a příznaky traumatu je nezbytná pro správnou interpretaci chování dítěte a pro navržení vhodných intervencí. Potřeba této schopnosti byla zdůrazněna odborníky z praxe v rámci pracovní skupiny pro zdraví a sociální péči RAN (H&SC), kteří se také dotkli potřeby „praxe s přihlédnutím k traumátům“ při práci s dětskými navrátilci.

Odborníci z praxe pracující s dětmi, kteří vyrůstali v radikálním prostředí (jak v Evropě, tak v současných válečných oblastech), se musí seznámit s odlišnou povahou traumata a jejich dopady. Trauma způsobuje

---

⁵⁰ Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci (RAN), (2016). Zpráva o problému: „Dětští navrátilci z konfliktních zón“. K dispozici na adrese: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/issue_paper_child_returnees_from_conflict_zones_112016_en.pdf

reakce podle zátěže — Čím více traumat dítě prožije, tím větší psychologické a psychické potíže mu to způsobí. Výsledné chování zahrnuje sklon ke špatnému vykládání rozhovorů a přecitlivělosti a také přehnaným nebo nedostatečným (nebo střídavým) reakcím na podněty. Tyto děti bývají často nesprávně diagnostikovány s poruchami osobnosti, což podtrhuje potřebu, aby profesionálové sdíleli informace o osobní minulosti dítěte.

Je nutné, aby odborníci z praxe pochopili „základní mozek“ těchto dětí, který na trauma reaguje **útekem / bojem / strnutím** (přirozené reakce nižších funkcí mozku. Když lidé vnímají hrozbu, začnou s hrozbou bojovat, utečou od ní, nebo strnou). U traumatizovaných dětí je fungování „myslího mozku“ napadeno nižšími mozgovými funkcemi, a tak často přechází do „režimu přežití“. Pro děti v režimu přežití je obtížné jednat s ostatními, protože jejich prvotní reakcí je snaha přežít, neboli „reagovat“, nikoli myslet „racionálně“ a snažit se bavit s odborníky, kteří jim chtějí pomoci.

Je třeba pochopit, že tyto děti „neodmítají pomoc“ služeb, jak se často uvažuje, ale „nejsou schopny přijmout pomoc“, protože ve všem vnímají hrozbu. Profesionálové pracující na odstranění extremistické ideologie nemohou plnit svůj úkol, pokud je dítě v režimu útek / boj / strnutí, protože dítě v takové chvíli není schopné „uvažovat“. Je důležité zajistit, aby se dítě cítilo v bezpečí. Proces budování vztahu a vytváření laskavého a příjemného prostředí je klíčem k tomu, aby **mozek dítěte přešel z „režimu přežití“ do „režimu myšlení“**.

Proces vytvoření bezpečného a stabilního prostředí a navázání vztahu s dětským navrátilcem může trvat několik měsíců. Přestože je důležité zajistit efektivní zapojení ještě před zahájením práce na boji s extremistickým přesvědčením, podle některých výzkumů nemá smysl začínat s terapeutickými intervencemi dříve než po nejméně šesti měsících. Dítě se potřebuje nejdříve fyzicky a psychicky přizpůsobit novému prostředí. Tím neříkáme, že by neměla být nabízena žádná podpora, ale děti, které prožily závažné trauma, mají velké potíže s tím, aby věřili ostatním, což se může projevit na neschopnosti zapojovat se do terapie.

V rámci přístupu s přihlédnutím k traumatům odborníci z RAN H&SC doporučují pracovat s dětmi na základě sdíleného pečovatelského plánu, v jehož rámci budou za jednotlivé intervence odpovídat různé orgány a pečovatelské instituce, ale za návaznost podpory ponese zodpovědnost jediný případový manažer. Všichni zapojení partneři by si měli být vědomi existence traumatu a způsobů, jak na něj reagovat. Sem patří odborníci z praxe a kontaktní pracovníci jako recepční, kteří často bývají prvním styčným bodem mezi navrátilcem a organizací. Je důležité zajistit, aby pochopili, jakým způsobem souvisí chování těchto dětí a/nebo rodin s prožitými traumaty (např. dítě může být agresivní, protože je v „režimu přežití“).

Další materiály

[Zpráva RAN H&SC ze schůze RAN H&SC o dětech a mládeži vyrůstající v radikalizované rodině nebo prostředí](#) rozsáhle řeší traumata a postupy s přihlédnutím k traumatům ve vztahu k dětem.

7.4.7 Řešení extremistické ideologie

Jak jsme si řekli na začátku této kapitoly, **odborníci z praxe by měli předpokládat, že dětské navrátilci byli do určité míry vystaveni působení extremistické ideologie Daeše**. U dospělých označujeme řešení ideologické složky radikalizace intervencemi obvykle za „deradikalizaci“. Deradikalizační programy ušité na míru dětským navrátilcům ale zatím nebyly vypracovány. Je důležité poznamenat, že v řadě případů dojde k

vyřešení problému extremismu samovolně, jakmile se dítě dostane do stabilního domova, pravidelně dochází do školy a rodina se reintegruje do společnosti (např. rodiče získají zaměstnání nebo se začnou vzdělávat). To je způsobeno tím, že identita je úzce spjata s každodenními zkušenostmi, které děti získávají v konfliktní oblasti. Změna zkušeností je často doprovázena změnou toho, s kým a čím se dítě ztotožní.

Extremismus je třeba řešit, ale je k tomu nutné přistupovat opatrně. Vynucování deradikalizačních programů pro mládež, které přímo konfrontují mladé lidi v otázkách ideologie a identity mohou vést ke **krizi identity u mladých lidí**, což je ještě zesíleno běžnými problémy s krizí identity doprovázejícími přechod mezi dětstvím a mladou dospělostí. Je proto důležité pracovat na pozitivních a různorodých každodenních zážitcích a na jejich základě budovat jiný pohled na svět. Rodina, školy, komunita a volnočasové organizace mohou sehrát důležitou roli při vytváření nového názoru dítěte na společnost a na jeho identitu a roli v jejím rámci.

7.4.8 Tvorba kapacit pro řešení dětských navrátilců

Tento manuál obsahuje rady, jak reagovat na dětské navrátilce. Řada členských států EU ale uvedla, že zatím nemá zavedeny ty správné struktury, pokud by byl přísun dětských navrátilců rychlý. **Je klíčové, aby členské státy začaly tuto kapacitu budovat**, a to zejména v těchto oblastech:

- Rozvoj znalostí a odborných kvalifikací ve vztahu k dětským navrátilcům díky vytvoření přehledu znalostí na základě zkušeností odborníků na traumata (vývoj a reakce), extremismus, vývoj dětí, vzdělávání a vyhodnocování rizika. Tyto expertní znalosti by měly být snadno dostupné pro odborníky z praxe, kteří jednají s dětskými navrátilci a měly by být přizpůsobeny na míru místnímu a národnímu kontextu, ve kterém budou dětští navrátilci vyrůstat;
- Školení pro zvyšování povědomí pro odborníky z praxe v (přímém) kontaktu s dětskými navrátilci (např. učitelé na školách, sociální pracovníci, členové zájmových organizací). Základní školení by mělo obsahovat alespoň tyto informace:
  - informace o situaci v Sýrii a Iráku, které byly tyto děti vystaveny;
  - základní povědomí o prožitých traumatech; základní povědomí o reakcích na konkrétní chování dětského navrátilce;
  - jak hlásit problémové znaky a kde žádat o další podporu;
- Jasné právní a organizační struktury pro vypořádání se s dětskými navrátilci;
- Existující služby ochrany dětí.

8. Průřezové problémy

Tato poslední kapitola prozkoumává dvě široká témata, která jsou velmi důležitá pro odborníky pracující s navrátilci: různé role a motivace ženských FTF a navrátilců a způsob komunikace — s navrátilci a jejich rodinami jako takovými a s komunitami, do kterých se vrací.

8.1 Genderové rozlišení

V Evropě tvoří většinu FTF muži (80 %). Ženy tvoří v průměru 20 %, ale existují regionální rozdíly. — Podíl žen je například nižší v Itálii a Španělsku (10 %). Při preventivních intervencích je důležité vzít v úvahu genderové rozdíly, a to z řady důvodů.

Aby bylo možné přizpůsobit reakce na navrátilce z řad FTF, je třeba pochopit důvody ke vstupu do džihádistické skupiny. Pro muže je zde silné zaměření na maskulinitu, život válečníka a glorifikaci mučednictví. **Subkultura džihádu působí na mladíky toužící po zážitcích pomocí populární kultury, propagandy a filmů.** Čest se udržuje vedením války a mučednictvím. Podle výzkumníka Evina Ismaila lze život v Daeši označit maskulinitou „žít rychle, zemřít mladý“. Mladí rekruti mívají často zločineckou minulost a **asociální poruchu osobnosti**, což znamená, že mají celou řadu problémů, například nízkou schopnost ovládat emoce, problém se zvládnutím hněvu a sklony k využívání násilí jako nástroje moci a kontroly, příslovečnou krátkozrakost apod. Je třeba řešit trauma ze způsobeného, zažitého nebo sledovaného násilí.

Propaganda Daeše se v otázce žen zaměřuje na pocit **sounáležitosti a identity** a přijímání aktivních a důležitých rolí při budování takzvaného Islámského státu. Pokud ženy splní své povinnosti manželek a matek, mohou se některé aktivně zapojit jako učitelky a sestřičky, nebo pracovat na propagandě a náboru. Ženy se často nechají zlákat romantickou vidinou zbožného života bez diskriminace, ve kterém se stávají základním kamenem rodinného života a hrají nezastupitelnou úlohu při výchově nové generace. Pro některé ženské rekrutky je Daeš únikovou trasou od těžkých problémů s řešením vlastní identity. Neumí si vybrat mezi moderními západními hodnotami a tradičními islámskými zásadami svých rodin.

Daeš nabízí domnělé osvobození od patriarchálních tradic a kulturních norem, některé ženy láká vidina manželství s válečníkem a plnění podpůrné role. Ženy mají také potenciál stát se ctěnými vdovami po mučedníkově. Salafisté vnímají roli ženy v tom, že má rodit děti a vychovat z nich mučedníky. Manželství je povinnou institucí a ochrana čistoty znamená, že se ženy vdávají mezi 9 a 17 lety.

Navrátilkyně z řad FTF se často vrací, aby porodily děti, nebo aby unikly těžkostem válečného konfliktu. **Ženy s dětmi jsou často zranitelné a vyžadují výraznou podporu a práci sociálních služeb.** Mnoho z těchto žen se obává, že o své děti přijde z důvodu opatření na ochranu dětí. Navrátilkyně jsou často izolovány a stydí se před zbytkem komunity. To je ještě zesíleno traumaty, která ženy prožily společně se svými dětmi kvůli působení válečných podmínek a všudypřítomného brutálního násilí. Je důležité, aby se provedlo vyhodnocení rizik u těchto navrátilkyň a jejich dětí a aby byla poskytnuta léčba traumat, a to i u osob, které nejsou z ničeho obviněny. Ženy, které zažily hrozné podmínky a realitu života v teroristickém režimu jsou po svém návratu často rozčarovány.

Při jednání s navrátilkyněmi se hodí následující opatření:

- okamžité domácí návštěvy ze strany sociálních služeb a policie (spolu či odděleně) za účelem vyhodnocení úrovně oddanosti teroristickým skupinám;

- vyhodnocení vztahů s členy rodiny;
- ochrana dětí a různé možnosti poradenství;
- rychlý přístup k léčbě traumat a psychologickým službám;
- vedle mentoringu rodičovské poradenství pro navrátilkyně;
- vybudování rodinných sítí, podpora ze strany místních institucí / NGO

8.2 Problémy s komunikací a vyvracení lživých informací

Tato část obsahuje informace a tipy pro možnosti místní reakce na dvě specifické komunikační otázky.

- Jak reagovat na komunikační výzvy na místní úrovni při řešení navrátilců — Místní komunikační strategie.
- Jak reagovat na negativní informace teroristických skupin o návratu do zemí EU — Komunikace o návratu.

V příloze 2 pro strategickou komunikaci a vyvracení lživých informací při návratu zahraničního teroristického bojovníka najdete popis prvků, které je třeba vzít v úvahu při vypracování komunikačních strategií vůči navrátilcům. Tyto informace jsou určeny pro národní vlády.

8.2.1 Místní komunikační strategie

Obecný přehled a problémy

Zvládnání komunikace týkající se výzev představovaných navrátilci vyžaduje pečlivou přípravu. Potenciální hrozba v kombinaci s hrozbou vnímanou veřejností a také pochopitelnými obavami běžné populace o možnosti rehabilitace člověka, který se vrátil z „boje“ po boku teroristů vedou k tomu, že **navrátilci poutají velkou pozornost médií**. Mohou se také stát *slavným případem* pro destabilizující hráče, například násilné pravicové organizace. Místní orgány a jejich partneři z občanské společnosti a komunity se musí připravit na zvýšený nebo obnovený zájem médií a politiků a jejich tlak. Je proto nezbytné, aby byly připraveny komunikační strategie pro komplexní přístup k reakcím na navrátilce, ideálně ještě před návratem navrátilců do místní komunity.

Proč je komunikační strategie nezbytná

- Jde o **kontroverzní téma**. Sdělení ohledně navrátilců pravděpodobně upoutají maximální pozornost veřejnosti.
- Jde o téma, které společnost rozděljuje. Extremistické a teroristické skupiny schválně nasazují taktiku a propagandu, jejichž cílem je polarizovat a rozdělávat komunity.
- Z krátkodobého hlediska navrátilci představují pro vlády a partnery veřejné **komunikační dilema**.
- Z dlouhodobého hlediska instituce a místní komunity musí spolupracovat na **resocializaci nebo integraci** navrátilců do společnosti.
- Neexistuje **žádný ucelený profil navrátilce**. Existují různé motivy pro odchod i pro návrat. Zdůrazňovat tento rozdíl je důležité, ale obtížné.
- Okamžitá reakce veřejnosti na toto téma bude pravděpodobně **plná emocí, nebo bude vycházet z mylných předpokladů**. Z krátkodobého hlediska budou někteří lidé reagovat ustrašeně a rozzlobeně a jejich obavy bude nutné řešit. Bude nějaký čas trvat, než fakta a čísla racionalizují veřejný diskurz na toto téma.

- Navrátilci jsou průřezovým problémem. Fenomén navrátilců **pravděpodobně rozpoutá debatu nebo kontroverze ohledně řady dalších priorit**, například o radikalizaci ve věznicích, soudržnosti komunit, deradikalizaci a národních preventivních strategiích.

Obecné principy při komunikaci o navrátilcích

Při vyvíjení místní komunikační strategie o navrátilcích je třeba vzít v úvahu několik obecných principů.

- Připravte **místní analýzu co nejdříve** a zjistěte, jak být v komunikační práci proaktivní i defenzivní. Komunikace by měla být otevřená a transparentní.
- Postarejte se, aby místní komunikační **strategie o navrátilcích byla doplněna o všechny další relevantní strategie**. Je velmi důležité, aby byla tato práce koordinována s dalšími místními a národními strategickými sděleními o prevenci radikalizace a sděleními o radikalizaci ve věznicích. Chybný krok při řešení jediného navrátilce bude mít pravděpodobně obří negativní dopad na obě oblasti aktivit a může potenciálně narušit všechna další sdělení o prevenci.
- Cílem komunikace je nasměrovat diskurz do co možná **nejklidnější a nejracionálnější** roviny. Někdy bude muset komunikace řešit v první řadě emoce, obavy a strach posluchačů.

Konkrétní metody:

V nejjednodušší podobě doporučujeme zamyslet se nad komunikační strategií v sedmi krocích.

1. Jasně **definujte místní problém** prostřednictvím výzkumu a pochopení komunity, médií a sentimentu širší skupiny zainteresovaných osob. Zejména se zaměřte na klíčové cílové skupiny, například ty, kterým hrozí radikalizace pravicovými organizacemi. Dále zajistěte, aby byla komunikační strategie integrována do jiných komunikačních strategií — toto téma se pravděpodobně projeví i v dalších komunikačních sděleních a může jimi být i inspirován. Co je jasným úkolem?
2. **Pochopte, koho chcete oslovit** a zjistěte, jak ho oslovit jasně a smysluplně. Čí hlas bude rezonovat u cílového publika? Jaké zprávy je třeba sdělit a jakým způsobem budou tyto zprávy přijaty cílovým publikem?
3. Kreativně pracujte na kampaních a **spolupracujte s ostatními činiteli**, zejména musí spolupráce probíhat mezi vládou (v místním interinstitucionálním kooperativním týmu), komunitou a charitou, a musí probíhat za podpory institucí (v oblasti komunikace, designu, médií atd.) a pokud možno také společnostmi provozujícími sociální sítě. Lze identifikovat potenciální kreativní partnery? Národní kontaktní bod by měl být informován o komunikačních plánech a může vám poskytnout další informace.
4. **Kdo jsou komunitní hlasy** a partneři, se kterými pracujete? Mohou sdělit příběhy, které by mohly problém navrátilců polidštit? Jasně a stručně kampaně musí představovat tvrdá fakta. Širší kampaně ale musí řešit emoce, které toto téma rozvíří. Je třeba také řešit (extrémně pravicové) nenávistné projevy nebo islamofobii.
5. **Způsob oslovení publika** bude záviset na tom, kdo publikum tvoří. Mainstreamová média nemívají zrovna největší důvěru veřejnosti. Komunitní partneři mohou využít sociální média k oslovení těch, kteří jsou problémem nejvíce „zasazeni“. Bude se jednat o organický dosah, nebo bude třeba sdělení podpořit placeným reklamním obsahem, který je na sociálních sítích k dispozici? Pomohou místní komunitní akce s vysvětlením problému? Počáteční výzkum a analýzy by na tyto otázky měly poskytnout odpověď.

6. Pečlivě **sledujte reakci** na každé komunikační sdělení. Jedná se o primární zpětnou vazbu, kterou lze iterativně využít k informované práci a provedení příslušných úprav. To se projeví také vyhodnocením celkového úspěchu aktivity a poskytne pohled na nedostatky.
7. **Hlaste a diskutujte o komunikačním úsilí** a úspěších s ostatními zainteresovanými osobami v místním interinstitucionálním týmu. Tato práce pomůže zlepšit budoucí preventivní komunikační sdělení a pomůže při vývoji politiky týkající se navrátilců. Zajistěte dostupnost výsledků a vytvořte další komunikační plány, které naváží na úspěchy.

Opatření v akci: Finské komunitní semináře

Ve Finsku se na místní úrovni pořádají komunitní semináře. Na seminářích se setkávají osoby z různých veřejných sektorů (policie, sociální služby apod.), NGO, které se specializují na práci se zranitelnými skupinami a mají zkušenosti s místní prevencí, náboženské komunity a komunitní organizace, které jsou v úzkém kontaktu s občany a mají jejich důvěru. Semináře fungují jako platforma pro navazování důvěry a tvoří se zde lokální preventivní postupy a iniciativy. Po semináři získají místní instituce podporu a interinstitucionální tým a akční plán. Cílem této společné tvorby je zajistit transparentní, inkluzivní a participativní proces pro všechny strany, které také zabraňuje stigmatizaci a „zaměřování“ různých komunit, například muslimů. To je důležité také z pohledu strategické komunikace — polarizace kolem tématu radikalizace, násilného extremismu a navrátilců z řad FTF vychází z úzkého a zavádějícího pohledu na problematiku násilného extremismu jako fenoménu. Více informací vám poskytne [finská církevní charita a síť Peacemakers](#).

8.2.2 Komunikace ohledně návratu

Obecný přehled a problémy

Několik odborníků z praxe sdělilo, že podle členů rodin FTF se **Daeš snaží své lidi od návratu odradit** (pokud neposílá své členy nazpět úmyslně). Daeš tvrdí, že na osoby, které se vrací z tohoto území, čeká v zemích EU velmi špatné zacházení. Navrátilci prý budou okamžitě a na dlouho uvězněni a během dlouhých výslechů z nich budou páčeny informace o Daeši. Společnost prý navrátilce už nikdy nepřijme (nazpět). Daeš nutí své lidi zůstat na místě tím, že přísně trestá každého, kdo se pokusí území ovládané Daešem opustit.⁵¹ Tuto strategii doplňuje lživými informacemi o tom, co se stane, pokud odejdou.

Takové informace jsou pro navrátilce — přinejmenším — bezútešné a mají za úkol odradit je od cesty do domovské země. Navrátilci musí čelit důsledkům svých činů. Skutečnost je taková, že návrat do společnosti v domovské zemi možný je. Navrátilci se mohou spolehnout na vládu práva, zdravotní péči, vzdělání a sociální systém. Protože většina navrátilců před návratem kontaktuje svou rodinu, mají příbuzní nejlepší možnost informovat FTF o tom, co se bude dít po návratu. Odborníci z praxe, kteří jsou v kontaktu s rodinami FTF mohou s rodinami probrat, co se stane a jakým způsobem bude s jejich příbuzným po návratu zacházeno.

---

⁵¹ Willsher, K., 'I went to join Isis in Syria, taking my four-year-old. It was a journey into hell', The Guardian, 9. ledna 2016. Získáno na adrese <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/09/sophie-kasiki-isis-raqqa-child-radicalised>.

Obecné postupy pro komunikaci s rodinami ohledně návratu z území ovládaného teroristy

- **Transparentnost:** Hovořte o důsledcích a situaci, které navrátilce bude po návratu čelit, realistickým a transparentním způsobem. Navrátilce musí čelit důsledkům rozhodnutí vstoupit do teroristické skupiny. Buďte otevření ohledně trestního stíhání, dohledu policie nebo informačních služeb, trestu odnětí svobody a intervencím na ochranu dětí. Stejným způsobem hovořte otevřeně o resocializaci, lékařské a psychologické péči, podpoře při hledání zaměstnání a vzdělání a o možnostech bydlení a sociální podpory.

Zdroje

Briggs Obe, R., Silverman, T. (2014), *Foreign Fighters Innovations in Responding to the Threat*, Institute for Strategic Dialogue.

Cialdini, R. (2006), *Influence: The Psychology of Persuasion*, Harper Business, New York.

Dodwell, B., Milton, D., Rassler, D., *Then and Now: Comparing the Flow of Foreign Fighters to AQI and the Islamic State* (Version of 8 December 2016). K dispozici na adrese: <https://www.ctc.usma.edu/v2/wp-content/uploads/2016/12/Then-and-Now.pdf>.

Dutch General Intelligence and Security Service (2017), *Focus on Returnees*. K dispozici na adrese: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2017/02/15/publication-focus-on-returnees>.

Dutch General Intelligence and Security Service (2016), *Life with ISIS: the Myth Unravelled*. K dispozici na adrese: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2016/06/17/life-with-isis-the-myth-unravelled-available-in-arabic>.

Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *The Lancet*, vol. 379(9812), pp. 266-282.

Fergusson, D.M., Swain-Cambell, N.R. and Horwood, J. (2001) Deviant Peer Affiliations, Crime and Substance Use: A Fixed Effects Regression Analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, vol.30 (4) pp. 419–430.

Ferguson, N., (2016), *Disengaging from Terrorism: a Northern Irish Experience*, *Journal for Deradicalization*. K dispozici na adrese: <http://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/viewFile/41/36>.

Gustafsson, L., Ranstorp M. (2017). *Swedish Foreign Fighters in Syria and Iraq; An Analysis of open-source intelligence and statistical data*, Center for Asymmetric Threat Study, Swedish Defence University.

Hair, N. L., Hanson, J. L., Wolfe, B. L., & Pollak, S. D. (2015). Association of child poverty, brain development, and academic achievement. *JAMA pediatrics*, vol. 169(9), pp. 822-829.

Hart, R. (2009). Child refugees, trauma and education: interactionist considerations on social and emotional needs and development. *Educational Psychology in Practice*, vol. 25(4), pp. 351-368.

Horgan, J. G., Taylor, M., Winter, C., *From Cubs to Lions: A Six Stage Model of Child Socialization into the Islamic State*. *Studies in Conflict & Terrorism* (Volume 40, Issue 7, 2017).

Ingram, H.J. (2016), *Deciphering the Siren Call of Militant Islamist Propaganda* (The Hague: ICCT).

Kaati, L.. (2017), *Det digitala kalifatet: En studie av Islamiska statens propaganda* (Stockholm: FOI (FOI-R—4429—SE).

Kia-Keating, M., & Ellis, B. H. (2007). Belonging and connection to school in resettlement: Young refugees, school belonging, and psychosocial adjustment. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, vol. 12(1), pp. 29-43.

Kohrt, BA., Jordans, MJD., Koirala, S. et al (2014). Designing Mental Health Interventions Informed by Child Development and Human Biology Theory: A Social Ecology Intervention for Child Soldiers in Nepal. *American Journal of Human Biology*, vol. 27, pp. 27-40.

Lakhani, S., Ahmadi, B. (2016), Women in Extremist Movements: Not Just Passive Victims, (U.S. Institute of Peace). K dispozici na adrese: <https://www.usip.org/blog/2016/11/women-extremist-movements-not-just-passive-victims>.

Loeber, R., Farrington, D.P. and Petechuk, D. (2003), Child Delinquency: Early Intervention and Prevention. *Child Delinquency*, Bulletin Series (May). K dispozici na adrese: <http://www.forensiccounselor.org/images/file/Child%20Delinquency%20Early%20Intervention%20and%20Prevention.pdf>.

Maher, S., Neumann P. (2016). *Pain, Confusion, Anger, and Shame: The Stories of Islamic State Families*, International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence

Mehra, T., (2016). *Foreign Terrorist Fighters: Trends, Dynamics and Policy Responses*, ICCT Policy Brief.

Mulder, E. J., De Medina, P. R., Huizink, A. C., Van den Bergh, B. R., Buitelaar, J. K., & Visser, G. H. (2002). Prenatal maternal stress: effects on pregnancy and the (unborn) child. *Early human development*, vol. 70(1), pp. 3-14

Moghaddam, F.M., *The Staircase to Terrorism; A Psychological Exploration*, Georgetown University 2005. K dispozici na adrese: [http://www.uni-bielefeld.de/ikg/zick/Moghaddam%20\(2005\)%20staircase%20model.pdf](http://www.uni-bielefeld.de/ikg/zick/Moghaddam%20(2005)%20staircase%20model.pdf).

Olidort J. (2016), Inside the Caliphate's Classroom: Textbooks, Guidance Literature and Indoctrination Methods of the Islamic State, *Policy Focus* 147

Orton, K. (2017), *Foreign Terrorist Attacks by the Islamic State 2002-2016*

Paulussen C., Nijman, J. and Lismont, K., (2017), *Mental Health and the Foreign Fighter Phenomenon: A Case Study from the Netherlands*, ICCT Report. K dispozici na adrese: <https://icct.nl/wp-content/uploads/2017/03/ICCT-Paulussen-Nijman-Lismont-Mental-Health-and-the-Foreign-Fighter-Phenomenon-March-2017.pdf>

Pressman, D.E., *Risk Assessment Decisions for Violent Political Extremism 2009-02*. K dispozici na adrese: <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/2009-02-rdv/index-en.aspx>.

Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci (RAN), (2016). Zpráva o problému: 'The Root Causes of Violent Extremism'. K dispozici na adrese: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/issue_paper_root-causes_jan2016_en.pdf

Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci (RAN), shrnutí přístupů a postupů. K dispozici na adrese: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices_en

Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci (RAN). (2016). Zpráva ex post, RAN YF&C a RAN H&SC: „Práce s rodinami a ochrana dětí před radikalizací“. K dispozici na adrese: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_yf-c_h-sc_working_with_families_safeguarding_children_en.pdf

Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci (RAN). (2016). Zpráva o problému: „Dětské návratelce z konfliktních zón“. K dispozici na adrese: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/issue_paper_child_returnees_from_conflict_zones_112016_en.pdf

Saklofske, D. H. Schwean, V. L., Reynolds, C. R. (2013) *The Oxford Handbook of Child Psychological Assessment*. Oxford University Press.

Theodore, L. (2016) *Handbook of Evidence-Based Interventions for Children and Adolescents*. Springer, New York

Willsher, K., 'I went to join Isis in Syria, taking my four-year-old. It was a journey into hell', *The Guardian*, 9. ledna 2016. Získáno na adrese <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/09/sophie-kasiki-isis-raqqa-child-radicalised>.

Winter, C., *Documenting the Virtual Caliphate* (London: Quilliam Foundation, 2015).

Zelin, A. Y., *Picture Or It Didn't Happen: A Snapshot of the Islamic State's Official Media Output*. (Version of 2015). K dispozici na adrese: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/445/html>

Příloha 1: Nástroj pro vyhodnocení rizik

Tato příloha obsahuje základní informace o různých nástrojích pro vyhodnocování rizik, které používají vlády jednotlivých států. Čtyři nástroje pro vyhodnocování rizik, které jsou zde popsány, je třeba posoudit z hlediska vhodnosti pro konkrétní okolnosti navrátilců. Většina z těchto nástrojů pro vyhodnocování rizik se používá ve vězení. Strukturované profesionální úsudky mohou využívat jen osoby s řádným proškolením.

Obecnějším nástrojem je nástroj pro vyhodnocování HCR-20, který se často používá k vyhodnocení rizika násilného chování. Tato riziková matice je podpořena mnoha důkazy, a tak ji lze — po úpravách — rovněž použít k vyhodnocení rizika násilného chování mezi navrátilci.

Instrukce o riziku extremismu ERG22+

Instrukce o riziku extremismu ERG22+ jsou produktem studií britské vlády na téma radikalizačního procesu. V roce 2011 byly přijaty jako vyhodnocovací nástroj skupinou operačních intervenčních služeb NOMS. Tento nástroj je založen na 22 primárních faktorech radikalizace a používá se v rámci vyhodnocení zranitelnosti Channel (CVA). Každý indikátor má stejnou váhu a upozorňuje na to, že mimo daných 22 indikátorů (ty se dělí do tří skupin na angažovanost, úmysl a schopnosti) mohou existovat ještě další pozorovatelné faktory.

IR46

IR46 pochází z Haaglandenského regionálního bezpečnostního domu (Veiligheidshuis) a jedná se o nizozemský monodisciplinární policejní model pro vyhodnocení rizika, který je přizpůsoben pro vyhodnocování v interinstitucionálním prostředí. Tento model má čtyři fáze a je založen na Moghaddamově Schodišti k terorismu.⁵² Je rozdělen do dvou sloupců: Ideologie (úmysly) a sociální kontext (schopnosti). Celkově vzato poskytuje tento model 46 ukazatelů, které jsou základem pro interinstitucionální vyhodnocování rizik, ve kterých je každý indikátor hodnocen multidisciplinárně, strukturovaně a s asistencí profesionála.

VERA-2

Vyhodnocení rizika VERA-2⁵³ stanovuje konkrétní indikátory, které kombinují víru a přístupy k podpoře ideologie; historické pozadí a události, které utvářejí ideje a víru osoby; oddanost a motivaci a schopnost jedince naplánovat a uskutečnit násilný extremistický útok. Tyto prvky jsou poté zváženy oproti ochranným *indikátorům*, které rizikové chování zmírňují.

---

⁵² Moghaddam, F.M., *The Staircase to Terrorism; A Psychological Exploration*, Georgetown University 2005. K dispozici na adrese: [http://www.uni-bielefeld.de/ikg/zick/Moghaddam%20\(2005\)%20staircase%20model.pdf](http://www.uni-bielefeld.de/ikg/zick/Moghaddam%20(2005)%20staircase%20model.pdf).

⁵³ Pressman, D.E., *Risk Assessment Decisions for Violent Political Extremism 2009-02*. K dispozici na adrese: <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/2009-02-rdv/index-en.aspx>.

TRAP-18

TRAP-18 je nástrojem pro hodnocení rizika, který kombinuje proximální výstražná chování (například cestu, identifikaci, fixaci a neobvyklou agresi) a 10 dlouhodobějších distálních charakteristik (například osobní pocit křivdy, ideologické obviňování a psychopatologii). Jedná se o investigativní nástroj, který se používá zejména v terorismu páchaném osamocenými jedinci.

HCR-20 – Vyhodnocení rizika násilí

Řada hodnotitelů využívá HCR-20 jako velmi cenný referenční bod pro další určení příčin a ke zjištění důležitosti jednotlivých faktorů a tvorbu případu. Obsahuje totiž vzorové teorie ohledně osobnosti, sociální kognice, sociální dezorganizace a rozhodování.

Na základě rozsáhlé literatury o faktorech vedoucích k násilí je HCR-20 pojmenován po třech časových obdobích — historické, klinické (současné) a zvládání rizik (budoucí) — a podle počtu položek (20), které měří. Každá riziková položka je vyhodnocena podle třístupňové struktury (nízké, střední, vysoké).

I. Historické rizikové faktory	Míra rizika: Nízká	Míra rizika: Střední	Míra rizika: Vysoká
1. Minulé násilí			
2. Nízký věk při prvním násilném incidentu			
3. Nestabilita vztahů			
4. Problémy se zaměstnaností			
5. Problémy s užíváním látek			
6. Závažná duševní nemoc			
7. Psychopatie			
8. Nepřizpůsobivost v raném věku			
9. Poruchy osobnosti			
10. Dřívější selhání dohledu			

II. Klinické položky (aktuální faktory)	Míra rizika: Nízká	Míra rizika: Střední	Míra rizika: Vysoká
11. Chybějící vhled			
12. Negativní přístup			
13. Aktivní symptomy závažné duševní nemoci			
14. Impulzivnost			
15. Nereagování na léčbu			

III. Položky pro řízení rizika (budoucí faktory)	Míra rizika: Nízká	Míra rizika: Střední	Míra rizika: Vysoká
16. Plány nejsou proveditelné			
17. Vystavení destabilizačním prvkům			
18. Chybějící osobní podpora			
19. Nedodržování snahy o léčbu			
20. Stres			